

**Lastenko tiloja?
Päiväkotien tilasuunnittelun lähtökohtien yhteys
tilasuunnittelussa korostuviin tekijöihin**
Anniina Berg

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2017
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

**Berg, Anniina. 2017. Lastenko tiloja? Päiväkotien tilasuunnittelun lähtökoh-
tien yhteys tilasuunnittelussa korostuviin tekijöihin. Varhaiskasvatustieteen
pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 96 sivua.**

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millainen yhteys päiväkotien tilasuunnittelun lähtökohdilla on lapsille suunniteltaviin päiväkotitiloihin. Toi-
sena tavoitteena oli tarkastella sitä, millaisia yhtymäkohtia päiväkotien ti-
lasuunnitteluohjeistusten sekä lasten tilapuheen välillä oli havaittavissa.

Tutkimuksen kaksiosainen aineisto muodostui kolmen kaupungin päivä-
kotien tilasuunnitteluohjeistuksista sekä esiopetusikäisiltä lapsilta kerätyistä
haastatteluista. Aineiston analyysiin käytettiin soveltaen laadullista sisällönan-
lyysiä. Tulkinnallisen otteensa vuoksi tutkimuksessa on vahvasti hermeneutti-
sia piirteitä.

Suunnittelun lähtökohdat ovat yhteydessä siihen, millaiset lapsikuvat
päiväkotien tilasuunnitteluohjeistuksissa korostuvat ja millaisia tilatyyppejä
lapsille ollaan suunnittelemassa. Lähtökohdat eivät poissulje toisiaan ja niiden
painotus vaihtelee suunnitteluprosessin aikana. Päiväkotien tilasuunnittelullis-
ten lähtökohdian muuttuessa muuttuu kuitenkin myös lapsille suunniteltavien
tilatyyppeiden luonne. Keskeisin tämän tutkimuksen anti on havainnollistaa
konkreettisesti sitä, millainen vaikutus kulloinkin painotetulla tilasuunnittelun
lähtökohdalla on suunnittelussa korostettaviin asioihin.

Erilaiset lähtökohdat tulisi tiedostaa tiloja suunniteltaessa, sillä ainoastaan
silloin, kun lapsi nähdään suunnittelun lähtökohdana, painottuvat suunnittelus-
sa estetiikkaan sekä lapsen yksilöllisyyteen liittyvät tekijät. Lasten tilapuhetta
tarkastellessa juuri estetiikka muodostui keskeisimmäksi lasten esiin nostamak-
si seikaksi päiväkotitiloista. Suunnittelun lapsilähtökohtaisuutta voitaisiin vah-
vistaa lisäämällä lasten osallisuutta päiväkotien suunnitteluprosesseissa.

Asiasanat: Tilasuunnittelu, suunnittelun lähtökohdat, tilapuhe, lapsikuva, tila-
tyyppi, osallisuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PÄIVÄKOTISUUNNITTELUUN HEIJASTUVAT TEKIJÄT	8
3	YKSILÖLLINEN LAPSI, YHTEISKUNNALLINEN LAPSUUS	14
	3.1 Modernin lapsuuden määritelmä.....	15
	3.2 Lapsuus modernissa yhteiskunnassa.....	17
4	LASTEN TILAT	23
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	28
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
	6.1 Hermeneutiikka ja tulkinnallisuus laadullisessa tutkimuksessa.....	30
	6.2 Tutkimusaineisto.....	32
	6.3 Aineiston keruu.....	36
	6.4 Aineiston analyysi.....	40
	6.4.1 Laadullinen sisällönanalyysi.....	41
	6.4.2 Tutkimuksen eteneminen käytännössä.....	43
	6.5 Eettiset ratkaisut.....	46
7	PÄIVÄKOTISUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT TILASUUNNITTELUOHJEISTUKSISSA	49
8	VIISI TILATYYPPIÄ, VIISI LAPSIKUVAA	52
	8.1 Turvallinen ja terveellinen tila, tarvitseva lapsi.....	55
	8.2 Käytännöllinen tila, aktiivinen lapsi.....	58
	8.3 Monikäyttöinen tila, yhteisöllinen lapsi.....	60
	8.4 Esteettinen tila, yksilöllinen lapsi.....	61
	8.5 Pedagoginen tila, oppiva lapsi.....	63

9	LASTEN PUHE	65
9.1	Erilaiset tilapuhetyypit.....	65
9.2	Tilapuheen yhtymäkohdat tilasuunniteluohjeistuksiin	76
10	POHDINTA	78
10.1	Tilasuunnittelun lähtökohtien yhteys lapsille suunniteltaviin päiväkotitiloihin	78
10.2	Osallisuus lapsilähtökohtaisuuden mahdollistajana	82
10.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	84
10.4	Jatkotutkimusaiheet	88
	LÄHTEET	91

1 JOHDANTO

”Completing a new building
or transforming an existing environment
only marks a stage in an ongoing dialogue
between children and adults.”

Alison Clark (2010, 4)

Kuvittele, että menet vierailulle uuteen, vasta valmistuneeseen päiväkotiin. Päiväkotia ei ole vielä kalustettu eikä sisustettu. Mitä näet? Näetkö maalattuja värikkäitä seiniä vai onko värimaailma kenties neutraali, lähes väritön? Mitä materiaalia lattia on? Halkooko pitkiä käytäviä portit ja väliovet, vai ovatko mahdolliset käytävätilat leveitä ja avaria? Muodostuvatko ryhmätilat yhdestä isosta tilasta vai useista pienistä huoneista? Näkemäsi tilan ratkaisut ovat tilasuunnittelullisia valintoja, joiden takaa löytyy yllä oleva Alison Clarkin (2010) kiteyttämä ajatus siitä, kuinka erilaiset tilat heijastavat senhetkistä yhteiskunnallista keskustelua.

Tässä tutkimuksessa huomio kiinnitetään näihin päiväkotien tilasuunnittelullisten valintojen perusteluihin – siihen, *millaisista lähtökohdista tietyt valinnat on tehty ja millainen yhteys niillä on päiväkoteihin muotoutuviin tiloihin*. Esiymmärryksen osalta hermeneuttista ajattelutapaa mukaillen (Tuomi & Sarajärvi 2003, 35) tutkimuksen perusoletuksena on, että lapsille suunnattujen tilojen suunnitteluun vaikuttavat sekä tiedostetulla että tiedostamattomalla tasolla aina sen hetkinen vallalla oleva käsitys lapsesta sekä oikeanlaisesta kasvuympäristöstä (esim. Turja 2011; Puolimatka 1995; Alanen 2009). Toki on huomioitava, että suunnitteluun vaikuttavat näiden lisäksi myös lukemattomat muut seikat, kuten talous, lainsäädäntö tai rakennuttajan omat intressit.

Toisena tarkastelun kohteena on se, *millaista tilapuhetta tutkimukseen osallistuvat lapset tuottavat omista ryhmätiloistaan ja millaisia yhtymäkohtia kyseisten lasten tilapuheella on tutkimukseen osallistuvien kaupunkien tilasuunnitteluohjeistusten kanssa*. Tilapuheella tarkoitetaan tutkimuksessa sellaista lasten haastattelussa

tuottamaa puhetta, joka liittyy päiväkotien ryhmätiloihin, niiden käyttöön, sisustukseen, välineistöön tai suunnitteluun.

Tutkimus on ajankohtainen, sillä uusia päiväkoteja rakennetaan kasvavan tarpeen vuoksi paljon. Varhaiskasvatuspalveluiden tuottaminen on murrosvaiheessa yksityistymisen lisääntymisen vuoksi ja kunnallisesti tuotettu varhaiskasvatus kulkee rinnan yksityisten päiväkotien kanssa. Palveluntarjonnan lisääntyessä päiväkodeille on noussut tarve profiloitua sekä erottua massasta. Profiloituminen näkyy usein myös päiväkotitiloissa, jolloin sisustuksessa on saatettu panostaa esimerkiksi merirosvoteemaan tai liikunnallisuuteen. Sisustukselliset ratkaisut ovat osa päiväkodin imagoa, joka parhaassa tapauksessa viestii vanhemmille jo eteistiloissa siitä, millaista varhaiskasvatusta päiväkodissa tuotetaan. Jokainen päiväkoti ilmentää näin omaa, mutta samalla myös tietyllä tapaa yleistä yhteiskunnallista käsitystä lapsista ja kasvatuksesta.

Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski ja Nivala (1998, 3) toteavat, että elämänsä ensimmäisten vuosien aikaan lapset viettävät ison osan ajastaan erilaisissa lapsille tarkoitetuissa instituutioissa, sekä niille suunnatuissa rakennuksissa, kuten kouluissa ja päiväkodeissa. Päiväkodit sekä koulut eivät kuitenkaan ole pelkästään lapsia varten, vaan ne ovat muuttuvien lapsiryhmien sekä tiloja käyttävien aikuisten yhteistoiminnan tiloja (Clark 2010, 3-4). Näin ollen päiväkotien suunnittelussa tulee huomioida sekä lasten, että aikuisten tarpeet. Se, kumpi suunnittelussa korostuu enemmän, riippuu suunnittelun lähtökohdista. Lapsuuden erilaisten tilojen lähempi tarkastelu auttaa meitä myös muistamaan, että arjen ympäristöt eivät ole staattisena pysyviä tiloja, vaan ne jäsentyvät jokapäiväisessä elämässä jatkuvasti uudelleen (Kullman, Strandell & Haikkola 2012, 23).

Tämän tutkimuksen merkitys nousee edellä kuvatuista ilmiöistä. Tarkoituksena on tehdä näkyväksi pinnan alla olevia tilasuunnittelun lähtökohtia sekä lähtökohtien yhteyttä siihen, millaisia tilatyyppejä päiväkoteihin suunnitellaan. Ymmärtämällä sekä tiedostamalla nämä yhteydet on mahdollista tietoisesti vaikuttaa tilojen suunnittelun lapsilähtökohtaisuuteen rakennusvaiheessa.

Aiempaa tutkimusta lapsuudesta sekä lapsille suunnatuista tiloista on tullut lisääntyvästi (esim. Alanen 2009; Clark 2010; Karila 2009) viime vuosina, mutta tutkimusta, joka paneutuisi päiväkotien tilasuunnitteluohjeistuksiin, ei juuri ole tehty. Aiemmin ilmestyneet päiväkotien tilasuunnitteluun liittyvät julkaisut ovat pääosin useita vuosikymmeniä vanhoja ja niitä on saatavilla vain muutamia. Kaupungit ovat saaneet Rakennustiedon (Päiväkotien suunnittelu 2010) yleisohjeistuksen päiväkotitilojen suunnitteluun liittyen, jonka pohjalta eri kaupungit ovat luoneet omat tilasuunnitteluohjeistuksensa. Yhteensä neljä kyseistä ohjeistusta Jyväskylästä, Tampereelta sekä Espoosta muodostavat tämän tutkimuksen toisen osan aineistosta. Toisen osan muodostavat lapsilta kerätyt haastattelut, joita hyödynnetään tarkasteltaessa lasten tuottamaa tilapuhetta.

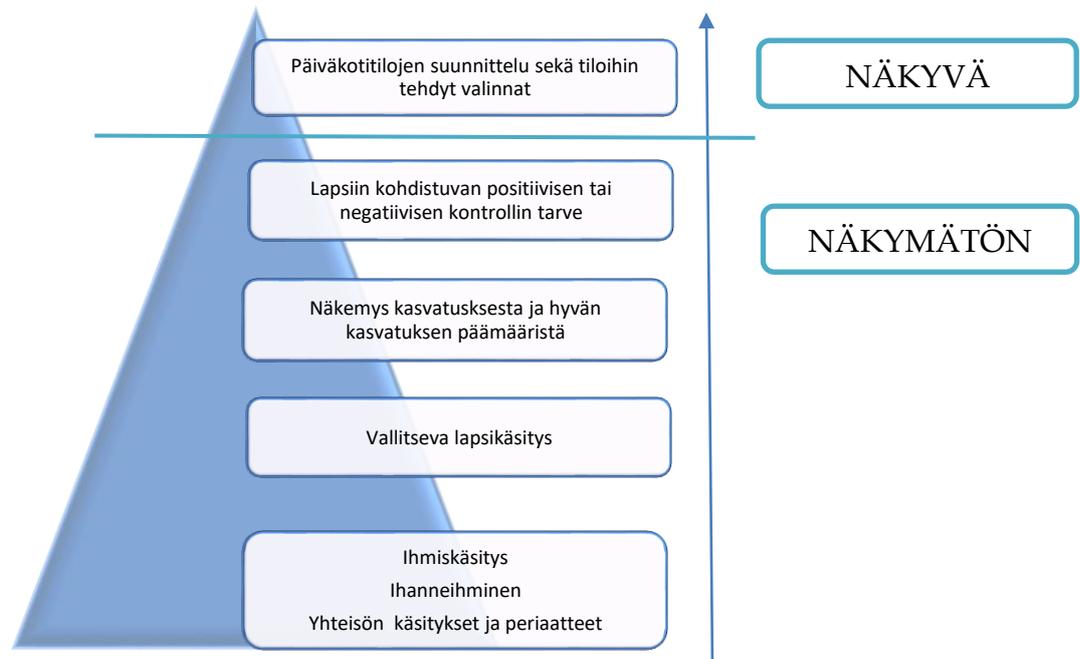
Seuraavissa luvuissa avaan aluksi lukijalle tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen siitä, millaiset tekijät heijastuvat sekä tietoisella että tiedostamattomalla tasolla päiväkotien tilasuunnitteluun. Tämän jälkeen kuvailen tutkimustiedon valossa, millaisena lapsi nähdään nykypäivänä ja millaiset asiat modernin lapsikuvan syntyyn ovat vaikuttaneet. Lopuksi nostan tarkasteluun vielä tarkemmin tilan monitahoisen käsitteen. Aineiston analyysi rakentuu kaksiosaisen aineiston löydöksistä palmikoitujen johtopäätösten ympärille. Pohdintaluvussa kirkastuvat viimeisetkin vastaukset esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa perehdytään suomalaisen varhaiskasvatuksen fyysisiin tiloihin tilasuunnitteluun lähtökohtien näkökulmasta. Käsillä oleva tutkimus on näin ollen hyödynnettävissä uusien päiväkotien suunnitteluprosessissa, mutta se myös toivottavasti herättelee lukijansa pohtimaan erilaisten suunnittelullisten lähtökohtien vaikutusta lapsille suunnattuihin tiloihin sekä etenkin lasten osallisuuden tärkeyttä tulevissa suunnitteluprojekteissa.

2 PÄIVÄKOTISUUNNITTELUUN HEIJASTUVAT TEKIJÄT

Nykypäivän yhteiskunnalliset käsitykset lapsista ja lapsiin kohdistuvasta kasvatuksesta heijastuvat poliittisen päätöksenteon kautta välillisesti päiväkotien suunnitteluun, toiminnan arviointiin, kehittämiseen ja tuottamiseen. Edeltävä ajatus on syntynyt yhdistelemällä aiempaa tutkimusta (esim. Turja 2011, 42; Karila 2009, 250–253; Alanen 2009, 9) lasten roolista yhteiskunnassa, lapsuuden politisoitumisesta sekä lapsikäsitusten ja lapsuuden instituutioiden suhteesta toisiinsa.

Eri kaupunkien päiväkotien tilasuunnitteluun liittyvät ohjeistukset on tehty tulkiten Rakennustiedon korttia (Päiväkotien suunnittelu 2010) päiväkotien suunnittelusta, jossa näkyy hyvin vahvasti aikamme kuva lapsesta ja lapsena olemisesta. Lapsikuva on ajasta toiseen muuttuva ja sen taustalla vaikuttavat useat yhteiskunnalliset, kollektiivisesti jaetut arvot sekä asenteet, joita avaan tässä alaluvussa. Lapsikuvan yhteiskunnallisen muodostumisen ymmärtäminen on keskeistä, jotta voitaisiin ymmärtää sitä, millaisilla tavoilla vallalla oleva käsitys lapsista sekä lapsuudesta todella on yhteydessä päiväkotitilojen suunnitteluun. Vallitsevan lapsikäsitteen sekä päiväkotien tilasuunnittelun yhteyttä voidaan havainnollistaa seuraavanlaisen kuvion avulla:

KUVIO 1. Vallitsevan lapsikäsitksen suhde päiväkotien tilasuunnitteluun.

Yhteenvedona kuviosta (kuvio 1) voidaan todeta, että ihmiskäsityksellä, ihmisihanteella ja ympäröivän yhteisön periaatteilla on vahva yhteys toisiinsa. Tästä kokonaisvaltaisesta yhteydestä juontuu loogisesti myös ajassa ilmenevä lapsi- ja lapsuuskäsitys. Lapsikäsitys vastaa yleismaalliseen kysymykseen siitä, mikä ja millainen lapsi on sekä siihen, millaisena lapsuus nähdään vallitsevassa yhteiskunnassa. Pirjo Nuutinen (1994) kuvailee väitöskirjassaan lapsikäsitksen sisältävän määrittelyjä ja luokitteluja lapsen olemuksesta mm. iän, sukupuolen ja sosiaalisen taustan mukaan. Lapsikäsitkset sisältävät luokittelujen lisäksi myös erilaisia kannanottoja siitä, mikä on lapsille mahdollista ja mikä lasten olemuksessa on hyvää tai huonoa. Lapsikäsitksestä nousevat Nuutisen mukaan myös kasvattajille kasvatustyön tavoitteet ja kasvatustyön edellytykset. Nuutisen ajatukset kohtaavat Partikaisen (1997) näkemykset tässä asiassa, sillä molempien näkemysten mukaan kasvatuksen tavoitteet ja ydinperiaatteet voidaan löytää siitä, millaiseksi ihmisihanne ja lapsi kulloinkin käsitetään. Keskeisin kasvatuksen periaate on heidän mukaansa auttaa lasta kasvamaan ihmisyyden perusolemuksen mukaiseksi. (Nuutinen 1994, 68; Partikainen 1997, 56–61.)

Kuvio pohjautuu näkemykseen, että jokaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa on olemassa tietty käsitys ihmisestä ja ihmisyydestä. Ihmiskäsitys pitää

sisällään yhteisön näkemyksen ihmisen yksilöllisestä ja yhteisöllisestä arvosta, kykenevyydestä sekä eletävän elämän rajapinnoista. Khronin (1981, 15) mukaan ihmiskäsitys sisältää ymmärryksen ihmisen toiminnasta ja siitä, millainen ihminen on. Partikainen (1997, 60–61) syventää tätä ajatusta esittämällä, että käsitys ihmisen perustavasta olemuksesta ohjaa sitä, millaista kasvatusta lapsille suunnataan ja millaista kasvatustoimintaa heille tuotetaan. Ihanneihmisen kuvan - ja näin ollen myös kasvatuksen ideaalin päämäärän- hahmottumiseen yhteiskunnallisesti vaikuttavat kuitenkin ihmisten elämänkatsomukselliset arvot ja se, millaisena hyvä ihminen kulloinkin nähdään (Krohn 1981, 10).

”Hyvä ihminen” määräytyy sisällöltään ajan hengestä riippuen hieman eri tavoin (Puolimatka 2010, 43–44). Lapsuuden ymmärtämisen näkökulmasta tämä tarkoittaa Alasuutarin ja Karilan (2009) mukaan sitä, että kuten hyvän aikuisen määritelmä, myös hyvän lapsuuden määritelmä on erilaista eri aikoina, eri kulttuureissa ja eri yhteiskunnissa. Muuttuvat yhteiskunnalliset tilanteet tuottavat omanlaisensa ehdot myös lapsuudelle. Alasuutari ja Karila jatkavat, että lapsuus on ilmiö, josta käydään jatkuvaa neuvottelua sekä kulttuurista määrittelyä yhteiskunnan eri tasoilla. (Alasuutari & Karila 2009, 72.) Keskusteluun ihmiskäsityksestä ja hyvästä ihmisyydestä, niin lasten kuin aikuistenkin kohdalla, vaikuttavat yhteisön käsitykset ja periaatteet.

Yhteisöllä viitataan tässä yhteydessä siihen lasta ympäröivään yhteiskuntaan ja yhteisöön jossa hän elää. Yhteisö on ryhmä, jonka yhteenkuuluvuuden tunnetta ylläpitävät yhteinen kulttuuri ja tavat, useimmiten myös yhteinen kieli (Hyyppä 2002, 20). Kunnallista koulua ja päiväkotia käyvillä lapsilla yhteisön periaatteet ja käsitykset pääsääntöisesti nousevat yhteiskunnan tasolta yhteisesti hyväksytyistä lähtökohdista. Toisaalta kuitenkin, jos lapsi käy esimerkiksi Steiner-päiväkotia tai kristillistä koulua, voi ympäröivän yhteisön periaatteet ja arvot sekä niihin vaikuttavan ihanneihmisen kuva poiketa hyvinkin merkittävästi muun yhteiskunnan näkemyksistä. (Krohn 1981, 10; Hyyppä 2002, 26–27.) Edellä olevasta kuviosta (kuvio 1) voidaan erottaa ihmiskäsityksen, yhteisöllisesti tuotetun ihmisihanteen sekä yhteisön käsitysten ja periaatteiden välinen yhteys. Tällä halutaan selventää jo mainittua ihmiskäsityksen tuottamaa ih-

misihannetta sekä tuoda esiin ihmiskäsityksen yhteys yhteisön toimintaperiaatteiden ja arvopohjan muodostumisissa.

Ajassa vallitseva ihmisihanne tuottaa yhteisössä toimintaa ohjaavia arvoja ja (osittain kirjoittamattomia) normeja sille, kuinka tulee käyttäytyä, olla ja mitä tavoitella, millaisia asioita arvostetaan, millaisia ei. Launonen (2000) toteaa väitöskirjatutkimuksessaan, ettei inhimillinen elämä ole mahdollista toteutua järjestelmällisesti "ilman yhdenmukaista normien soveltamista saman yhteisön jäseniin". Yhteiskunnan moraalinen ja eettinen järjestelmä takaavat järjestyksen säilymisen yhteiskunnassa sekä tuottavat yhdenmukaisuutta yhteisössä. (Launonen 2000, 28–29.) Yhteisössä vallitsevat käsitykset ja periaatteet ovat suorassa yhteydessä ihanneihmisen kuvan kanssa ja vaikuttavat siten siihen, minkä verran yhteisön jäseniä nähdään olevan tarpeen ohjata, kontrolloida tai rajoittaa. Etenkin kasvatukseen liittyy aina jollain tasolla valta ja vallankäyttö (Ojakangas 2001, 52).

Tilasuunnittelullisesta näkökulmasta vallankäyttö kasvatuksessa tarkoittaa käytännössä niitä tilasuunnittelullisia ratkaisuja, joita tehdään lasten toiminnan mahdollistamiseksi tai rajoittamiseksi. Esimerkiksi 1980-luvun lopun tilasuunnitteluohjeistuksissa näyttäytyy nykyajattelusta poikkeava suhtautumistapa muun muassa lasten vapaaseen liikkumiseen: "Joissakin päiväkodeissa onkin lasten juoksuintoa hillitty tilaratkaisujen muutoksilla: käytäväreittejä on katkaistu portein ja ovin." (Paavola & Tirkkonen 1988, 16.) Vallan käyttö ja hyvän kasvatuksen ajatus näkyvät edellä mainitussa katkelmassa siinä, että käytävätilojen suunnittelua koettiin tarpeelliseksi rajoittaa juoksemisen estämiseksi. Lasten toiminnan kontrollointi mahdollistettiin näin jo tilasuunnittelullisilla valinnoilla.

Kontrolli käsitetään yleensä viittaavan lähinnä negatiiviseen toiminnan ohjailuun. Tässä tutkimuksessa kontrolli ymmärretään olevan yleisesti Harriet Strandellin (1995) ja Tapio Puolimatkan (2010) ajatuksia mukaillen aikuisilta lapseen suuntautuvaa auktoritaarista toimintaa päiväkodissa, joka jollain tavalla rajoittaa lasten olemista. Kontrollilla ei tässä tutkimuksessa viitatta näin ollen ainoastaan negatiiviseen käskyttämiseen tai rajoittavaan toimintaan, vaan ko-

konaisvaltaiseen, myös positiivisessa mielessä tapahtuvaan toiminnan ohjaamiseen. Kontrollia voi tämän näkemyksen mukaan olla siis myös esimerkiksi päivälepo, opetus ja ohjaaminen sekä suojeleminen, joissa kyseessä on nykynäkemyksen mukaan selvästi positiivinen puuttuminen lapsen elämään. (Strandell 1995, 118–121; Puolimatka 2010, 252–253.) Oikein suunnatun toiminnan kontrolloinnin avulla lapselle avautuu mahdollisuus ja resurssit toimia oikein tilanteissa, joissa hän muutoin kypsymättömyyttään toimisi epäsuotuisalla tavalla. Tätä kautta kontrolloinnilla on mahdollista myös avartaa lapsen toimintamahdollisuuksia. (Ojakangas 2001, 52–53; Puolimatka 2010, 248–253.)

Kuten edellä on kuvattu, ja kuvioista (kuvio 1) on todettavissa, kasvatukseen kulminoituu siihen asenteeseen, jolla lapsiin suhtaudutaan (Ojakangas 2001). Surullisia poikkeuksia lukuun ottamatta nykypäivän yleinen asenne pitää sisällään kunnioitusta ja omistautumista lapsia kohtaan, jonka tulisi välittyä etenkin vanhemmilta lapseen rakastavana ja välittävänä huolenpitona. Näin ei kuitenkaan aina ole ollut, eikä ole tänäkään päivänä. Satakunta vuotta sitten kasvatuksen tehtävänä oli lähinnä pitää lapset kurissa. (Ojakangas 2001, 11.)

Institutionaalisen kasvatuksen käsitetään useimmiten liittyvän sellaisiin tiloihin, joihin liittyy tietoa ja ymmärtämistä, kuten päiväkotiin tai koululaitokseen. Kasvatuskäsite itsessään on laaja ja liittyy moniin lähikäsitteisiin, kuten opetukseen, koulutukseen, harjoittamiseen ja sosiaalistumiseen niin, ettei sitä voida täysin irrottaa niistä. (Puolimatka 1995, 88.) Tähän tutkimukseen kasvatusta kiinnittyy päiväkotitiloissa tapahtuvana toimintana. Tutkimus ei kohdennu lasten kasvattamiseen kyseisissä tiloissa, mutta sillä on yhteistä tarttumapintaa kasvatuksen kanssa, kun tarkastellaan tilojen luomia kasvuolosuhteita päiväkodissa. Tilojen suunnittelu linkittyy näin oleellisesti hyvinä nähtävien kasvatustilanteiden, kuten päiväjärjestyksen ylläpitämisen, tietoiseen ohjaamiseen päiväkotitiloissa.

Turja (2011) kokoaa ajatukset ympäröivästä yhteiskunnasta, lapsikäsitteestä sekä kasvatuksesta yhteen ja toteaa kasvatuksessa aina olevan siis kyse kasvattajan ja kasvatettavan välisestä valtasuhteesta. Tähän suhteeseen vaikuttavat hänen mukaansa kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset sekä ympäröi-

vän kulttuurin ja ajan yleiset käsitykset lapsen perusolemuksesta, asemasta, oppimisesta ja kehityksen luonteesta. Nämä puolestaan vaikuttavat siihen, miten lapsen kehitystä nähdään olevan tarpeen ohjata ulkoa päin ja millaisia asioita lapselta voidaan eri ikäkausina odottaa. (Turja 2011, 42.) Yhteenvetona aiemman tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että ympäröivä yhteiskunta ja sen yleisesti hyväksytyt arvomaailmat vaikuttavat lapsille suunniteltuihin tiloihin ja kasvatuksen toteuttamiseen myös päiväkodeissa.

3 YKSILÖLLINEN LAPSI, YHTEISKUNNALLINEN LAPSUUS

Nykypäivänä ilmenevä lapsuus nähdään valtaosin ajallisesti ja historiallisesti rakentuneena yhteiskunnallisena ilmiönä, joka on jatkuvasti muuttuva sekä uudelleen rakentuva. Lapsuuden rakentumiseen omassa ajassaan vaikuttavat samankaltaiset yhteiskunnalliset tekijät ja yksilön elämän reunaehdot kuin aikuistenkin elämään. (Alanen 2009, 22.) Lisääntyneen lapsuuden tutkimuksen myötä on päädytty kasvokkain erilaisten lapsuuden määritelmien kanssa. Ei ole olemassa vain yhtä, muuttumattomana pysyvää lapsuutta. Lapsuus määritellään eri tavoin jokaisessa kulttuurissa, ajassa, paikassa, muuttuvassa taloustilanteessa sekä poliittisten suuntausten myötä. (Hatch 1995, 118.) Näin ollen yhteiskunnan erilaiset instituutiot, kuten koulut, perhe, kasvatus- ja harrastusinstituutiot, media ja työelämä tuottavat lapsuuden muodostumisen ehdot ja mahdollisuudet tietynlaiseksi (Alasuutari 2009, 54–55).

Eerola-Pennanen (2009) on samoilla linjoilla Alasen kanssa lapsuuden konstruktivisesta luonteesta ja toteaa, että nykypäivänä ilmenevä lapsuus ei ole vain modernin kasvatustajatteluun tuotos, vaan historian eri vaiheiden luoma kokonaisuus - kulttuurinen sekä historiallinen konstruktio. Historian tarkastelu ja sen tuntemisen kautta voidaan ymmärtää niitä kehityslinjoja, jotka ovat vaikuttaneet oman aikamme käsitykseen lapsista, lapsuudesta sekä lapsuuden institutionaalistumisesta. Historian tarkastelu tarjoaa välineet ymmärtää sitä, kuinka aikamme lapsikuva on syntynyt, mutta toisaalta kiinnittää huomion siihen, millaista lapsuutta oma kulttuurimme ja yhteiskuntamme sekä aikamme ominaispiirteet tuottavat. (Eerola-Pennanen 2009, 51–52.)

Tässä kappaleessa tarkastellaan, millainen on moderni lapsi ja lapsuus nykypäivän yhteiskunnassa. Historiakatsauksen tarkoituksena on avata niitä ajatusmaailman kehityslinjoja, jotka ovat omalta osaltaan vaikuttaneet varhaiskasvatuspalveluiden tuottamiseen ja lapsille suunnattujen tilojen suunnitteluun.

3.1 Modernin lapsuuden määritelmä

Moderni lapsi ja lapsuus voidaan ymmärtää hyvin monella tavalla riippuen näkökulmasta sekä määrittelijästä. Yleisesti 2010- luvun pohjoismainen lapsi nähdään aktiivisesti toimivana, kompetenttina ja yksilöllisenä persoonana, jolla on yhteiskunnassa oma paikkansa sekä omat oikeutensa. Lasta ei enää tarkastella ainoastaan psykologis - pedagogisen linssin läpi, vaan lapset ja lapsuus ovat löytäneet oman paikkansa yhteiskunnan sosiaalisissa ja kulttuurissa rakenteissa sekä niissä prosesseissa, joissa näitä rakenteita muokataan, luodaan ja pidetään yllä (Alanen 2009, 12).

Tänä päivänä lapsuudella on kaksisuuntainen vaikutus ruohonjuuritasolta aina poliittiseen päätöksentekoon asti. Lapsuuden määrittelyn kompleksiseen kokonaisuuteen ei liene olemassa yksiselitteistä ja kaiken kattavaa määritelmää, joka pitäisi sisällään lapsikäsitteiden kaikki piirteet. Tämän tutkimuksen keskeisimmät modernin suomalaisen lapsikäsitteiden tunnusmerkit on koottu valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa (VASU) sekä eri tutkimuksia yhdistelemällä alla olevaan taulukkoon. Jokaisesta tunnusmerkistä on esillä muutama esimerkki siitä, mitä kyseinen piirre ymmärretään pitävän sisällään.

TAULUKKO 1. Modernin lapsuuden tunnusmerkit tässä tutkimuksessa mukaillen esim. VASU 2016, Alanen 2009, Turja 2011 ja 2010 sekä Alasuutari 2009.

OSALLISUUS	Omaan elämäänsä ja yhteiskunnan tasolla Lasten äänen ja mielipiteiden kuuleminen Vapaudet ja velvollisuudet
YKSILÖLLISYYS	Yksilölliset tarpeet Pedagogiset tarpeet Lapsi oma persoonansa
LAPSIKESKEISYYS	Näkyvä pedagogiikassa, työn suunnitelmallisuus Lasten kunnioittaminen, lapsuuden arvostus Havainnointi tärkeä osa lasten kanssa tehtävää työtä
LAPSUUDEN ERITYISLAATUISUUS	Viattomuus, lapsuuden suojeleminen Lapsilla oma tunnustettu kulttuurinsa Lapsi kompetentti ja aktiivinen toimija Lapsuuden ammatillistuminen

LAPSI YHTEISKUN- NASSA	Lapsuuden institutionaalistuminen Poliittinen päätöksen teko Lainsäädäntö Lapsuuden tutkiminen
---------------------------	---

Uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasta kuvataan uteliaasti maailmaa tutkivaksi ja havainnoivaksi yksilöksi, joka oppii konstruktivistisesti vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsella tulee olla mahdollisuus tutkimiseen, leikkimiseen, liikkumiseen ja virikkeiden saamiseen turvallisesti, mutta vapaasti itseään toteuttaen. (VASU 2016, 12–14.) Yksi modernin lapsuuden piirre on lapsuuden ammatillistuminen, joka näkyy siinä, että lasten kanssa työskentelevät korkeakoulutetut aikuiset. Lapsuuteen liittyvät asiakirjat, kuten opetussuunnitelmat, painottavat yksilöllistä huomioimista sekä lapsen äänen kuulemistä. Lapsikeskeisyys on toiminnan peruslähtökohtana ja pedagogisten toimintaympäristöjen sekä päiväkotien oppimisympäristöjen luomiseen käytetään työyhteisöissä paljon aikaa ja resursseja, jotta jokaiselle lapselle voitaisiin tarjota yksilöllisesti oikeanlainen ja kehittävä ympäristö. (Karila & Nummenmaa 2001, 19; Hujala, Purroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 3–7.)

Yksi keskeisimmistä tähän työhön erityisesti linkittyvistä modernin lapsuuden piirteistä on lasten osallisuus sekä osallisuuden mahdollistamisen monisyinen teema. Lasten osallisuuden merkitystä korostavat niin lasten oikeuksien sopimus (1989), varhaiskasvatustaki (36/1973) kuin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteetkin (2016). Pohjimmillaan osallisuudella tarkoitetaan lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä päätöksiin oman kehitystasonsa mukaisesti. Taustalla vaikuttaa näkemys kompetentista yksilöstä, joka on kykenevä vaikuttamaan omiin asioihinsa ja muovaamaan omaa elinympäristöään. (Clark & Moss 2001, 1–2; Alanen 2009, 22; Alasuutari 2012, 103; Markström & Halldén 2019, 113–114.)

Tähän työhön lasten osallisuuden laatu tuo mielenkiintoisen näkökulman. Cornwallin ja Coelhon (2007), Turjan (2010) sekä Kiilin ja Larkinsin (2016) aja-

tuksia yhdistelemällä voidaan todeta, että osallisuus ei ole laadullisesti aina samanlaista, vaan yksilöiden tai ryhmien erilaiset lähtökohdat tuottavat erilaisista osallisuutta. Näin ollen eri marginaaliryhmien, tässä tapauksessa lasten, osallisuuden määrä ja laatu riippuvat siitä, kuinka kompetentteina heidät kulloinkin nähdään. Kiili ja Larkins kutsuvat tätä kutsutuksi osallisuudeksi, kun taas Cornwall ja Coelho mielestä osallisuus on tällöin näennäistä. Molemmat kuitenkin viittaavat siihen, että osallisuuden todellinen vaikuttavuusarvo kärsii, mikäli osallistuminen tapahtuu valtaapitävien tahojen ennalta tarkoin määrittelmien reunaehtojen puitteissa. Lakien ja määräysten maailmassa marginaaliryhmien osallisuudella harvemmin kuitenkaan on vaikuttavuutta perustavanlaatuisiin asioihin, kuten budjetteihin ja niin edelleen. (Cornwall & Coelho 2007, 8, 25; Kiili & Larkins 2016, 2–3; Alasuutari 2017.) Osallisuuden laatuun palaan myöhemmin pohdintaluvussa, kun peilaan lasten osallisuuden tärkeyttä suunnitteluprosessiin tästä näkökulmasta.

3.2 Lapsuus modernissa yhteiskunnassa

Modernin lapsuuden määritelmään liitetään uudella tapaa myös yhteiskuntaelämä ja poliittinen päätöksenteko. Ranskalaisen historioitsijan Philippe Arièsin (1962, 2. painos 1996) mukaan lapsuus on vähitellen erkaantunut omaksi, aikuisuudesta erilliseksi elämänvaiheeksi. Arièsin (1996) tutkimusten mukaan lapsia ei keskiajan yhteiskunnassa erotettu aikuisista, eikä lapsuuteen suhtauduttu aikuisuudesta irrallisena osana. Lapset nähtiin luonnollisena osana elämää, eikä heihin koettu olevan tarpeellista suhtautua mitenkään erityistä kohtelua vaativalla tavalla. Lapsuus kesti sen aikaa, kunnes lapsi kykeni olemaan riippumaton vanhemmistaan, jonka jälkeen lapsuus elämänvaiheena voitiin sivuttaa ja lapsi liittyi aikuisten yhteisöön. (Ariès 1996, 125.)

Leena Alanen (2009, 14–15) kritisoi vallalla ollutta näkemystä lapsuudesta aikuisuuden ”odotushuoneena”. Hän tiivistää aikamme lapsuuden tarkoittavan yksilön kasvun, kehityksen ja yhteiskuntaelämään opettelun ajanjaksoa omana tärkeänä elämänvaiheenaan osana modernin yhteiskuntaelämän rakenteita.

Hyvä lapsuus on hänen mukaansa tänä päivänä normitettu, kulttuurisesti määriteltä ja perusteltu ja tiedetään, millaisia asioita lapset tarvitsevat missäkin kehityksensä vaiheessa. Uuden yhteiskunnallisen merkityksensä vuoksi lapsuus määrittelee vahvemmin kuin koskaan aiemmin eri yhteiskunnallisten tahojen velvollisuuksia hyvän lapsuuden edistämiseen, kasvatukseen, suojeluun sekä valvontaan. Näitä yhteiskunnallisia velvollisuuksia kuvailemaan on luotu useita erilaisia lakeja, säädöksiä, asiakirjoja sekä sopimuksia (mm. Lapsen oikeuksien sopimus 1989; VASU 2016), joista viimeisimpänä vuonna 2015 voimaan astunut päivähoitolain muuttuminen varhaiskasvatuslaiksi. Nykypäivän lapsikäsitykseen kuuluvat oleellisesti käsitteet tasa-arvo, yksilöllisyys, lasten kuuleminen sekä kunnioittaminen. (Alanen 2009, 14–23; Clark 2010, 3.)

Yhteiskunnalliset piirteet lapsuuden määrittelyssä eivät kuitenkaan ole täysin uusi keksintö, vaikka lapsuus onkin vahvemmassa roolissa yhteiskunnassa kuin aiemmin. Nykyajan lapsuuden määritelmässään Alanen (2009) mukailee 1900-luvun vaihteessa elänyttä ruotsalaista kirjailijaa, Ellen Key'tä, joka jo teoksessaan "Lapsuuden vuosisata" (1900) esitti painokkaan näkemyksensä lasten paremmasta paikasta yhteiskunnassa. Key korosti teoksessaan lapsuuden kehitysvaiheen erityisyyttä sekä arvokkuutta ja halusi, ettei lapsia nähtäisi ensisijaisesti työvoimana aikuisten rinnalla. (Key 1900.) Keyn ajatuksista käynnistyi satavuotinen lasten suojelemisen ja lapsuuden pelastamisen projekti, jonka tuloksena nykyinen moderni lapsuus voidaan katsoa toteutuneen. (Alanen 2009, 13–14.)

Lähes koko 1900-luku yhteiskunnallisesti puntaroitiin Suomessa sosiaalisen ja koulutuksellisen painotuksen välillä päivähoitossa. Karilan ja Nummenmaan (2001) mukaan se konkretisoitui päiväkotaja koskeviin ratkaisuihin sekä keskusteluihin. Päivähoito sijoitettiin lopulta 1924 sosiaalishallinnon alaisuuteen, joka kertoi päivähoiton ja lapsikäsityksen hoidollisen puolen painotumisesta tuona aikana. (Karila & Nummenmaa 2001, 11.) Alasen ja Bardyn (1991) mukaan lapsia koskevan lainsäädännön kehitys lähti liikkeelle orpoja, lapsityötä ja hylättyjä lapsia koskevista laista, jonka myötä yhteiskunnallinen vastuu kasvoi. (Alanen & Bardy 1991, 25.) Eerola-Pennanen (2009, 49) lisää, että

päivähoitojärjestelmän rakentumisen myötä lapsista alettiin kantamaan vastuuta julkisen vallan taholta, mikä edisti lasten oloja, mutta toisaalta myös antoi mahdollisuuden kontrolloida ja vaikuttaa lasten elämään. Päiväkotien myötä lapsuus on myös vahvasti ammatillistunut, jolloin koulutetuille kasvattajille ovat auenneet ovet muokata lapsille suunnattuja tiloja ajan hengen ja tietämyksensä mukaisesti lapsille oikeanlaisiksi.

Suuresti lisääntyneen tarpeen vuoksi 1960 -luvulla jäi Vilénin ym. (2007) mukaan suurin osa hoitoa tarvitsevista perheistä vaille lastentarhapaikkaa. Laki lasten päivähoidosta (36/1973) ja asetus lasten päivähoidosta (239/1973) velvoittivat kunnat sekä järjestämään että valvomaan kunnallista päivähoitoa kunnan omien tarpeiden vaatimassa määrin. Päivähoitolaki ja -asetus yhdistivät lastenseimet ja lastentarhat päiväkodeiksi sekä saivat aikaan sen, että Suomessa alettiin lisätä voimakkaasti päivähoitopaikkoja rakentamalla uusia päiväkoteja ja luomalla uusia perhepäivähoitopaikkoja koteihin. Oman haasteensa päivähoitopaikkojen tarjoamiseen toi vuonna 1990 voimaan astunut asetus kaikkien alle kolmevuotiaiden lasten oikeudesta päivähoitopaikkaan. Vuonna 1996 subjektiivinen päivähoito-oikeus laajeni koskettamaan kaikkia alle kouluikäisiä ja maksuttomasta esiopetuksesta puolestaan tuli kuntia velvoittavaa syksyllä 2001. (Vilén ym. 2006, 188–189.)

Aivan viimeaikaista varhaiskasvatuksen tuottamisen muutosta ovat luonnehtineet vahvimmin muutokset subjektiivisessa päivähoito-oikeudessa sekä varhaiskasvatuspalveluiden siirtyminen vuonna 2013 pois sosiaaliministeriöltä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen (Varhaiskasvatuslaki 1973/36 §8). Etenkin ministeriömuutoksen myötä varhaiskasvatus nähdään nyt entistä selkeämmin lapsen yhteiskunnallisena oikeutena sekä pedagogiikkaa painottavana suunnitelmallisena varhaiskasvatustoimintana, eikä vain vanhemmille suunnattuna julkisin varoin tuotettuna sosiaalipalveluna. Tätä kehitystä tukee etenkin viimeisin merkittävä muutos, jossa esiopetus muutettiin perheitä velvoittavaksi ja näin koskettamaan kaikkia kuusivuotiaita lapsia. Ajatusmaailman muutos seurailee muissakin länsimaissa olevia virtauksia ja lapset on alettu nähdä aikuisten tavoin elinikäisenä oppijoina, joihin valtiokin on alkanut suh-

tautua yhä vahvemmin tulevaisuuden taloudellisen kasvun ja yhteiskunnan kilpailukyvyyn nostamisen resurssina. Lapsuus on todella alkanut kiinnostaa yhä enemmän myös korkeammilla valtakunnallisilla tasoilla ja lapsipolitiikka on saanut päätöksenteossa aiempaa merkittävemmän roolin (Karila 2009, 250–253).

Moderni käsitys lapsista ja lapsuudesta näkyy nyky-yhteiskunnan tasolla myös lapsipoliittisissa linjauksissa ja lapsia koskevassa lainsäädännössä. Hyvä esimerkki käsitysten välittymisestä käytännön tasolle ovat kasvatus- ja koulutuspoliittiset ratkaisut, joiden avulla on luotu yhteiskunnan taholta lapsille pedagoginen jatkumo varmistamaan pitkä ura läpi hyvin suunniteltujen kasvatus- ja koulutusinstituutioiden. Hämäläistä (2010) mukaillen lapsuuden institutionaalistuminen nähdään tässä tutkimuksessa oleellisena tekijänä edesauttamassa modernin lapsuuden sekä lasten paikan rakentumisesta yhteiskunnassa. Tämän vuoksi on tärkeää lyhyesti avata institutionaalistumisen käsite, jonka jälkeen on luontevaa tarkastella lähemmin sitä, kuinka institutionaalistuminen sekä poliittinen päätöksenteko liittyvät lapsikäsitukseen nyky-yhteiskunnassa.

Alasuutari (2009) määrittelee instituution käsitteen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kautta, jolloin erilaiset instituutiot voidaan nähdä ”vakiintuneena ja toistuvana sosiaalisena käytäntönä ja toimintatapana, jonka uusintaminen ja ylläpitäminen on yhteiskunnassa rutiininomaista” (Alasuutari 2009, 55–56). Instituutio käsitteenä rinnastetaan Alasuutarin mukaan usein organisaatioon, jolla on selkeästi määritellyt tehtävät ja tavoitteet. Termit eivät kuitenkaan tarkoita samaa, vaan instituutio voi olla yhtä hyvin esimerkiksi uskonto tai koulutus. Alasuutari jatkaa, että instituutioilla tarkoitetaan näin ollen ilmiöitä, käytäntöjä ja asioita, joilla on selkeä yhteiskunnallinen tehtävä. (Alasuutari 2009, 55–56.) Lapsuus nähdään Alasen (2009) mukaan tänä päivänä institutionalisoituneen koteihin, päiväkoteihin ja kouluihin, joiden lävitse lapset elämänsä varrella kulkevat. Lapsuudelle on tämän modernin institutionaalisen rakennelman myötä tullut uudenlainen yhteiskunnallinen merkitys. Erilaiset instituutiot hänen mukaansa sekä rajaavat lapsilta erilaisia osallistumisen tapoja, mutta toisaalta myös avaavat niitä heille. (Alanen 2009, 14, 22.)

Lapsuuden institutionaalistuminen nyky-yhteiskunnassa on Hämäläisen (2010) mukaan poliittisen päätöksen teon seuraus, sillä tänä päivänä kasvatus mielletään yhtä lailla yhteiskunnan kuin perheidenkin tehtäväksi. Yhteiskunnallinen koulutuspolitiikka koskee näin ollen perheiden ja instituutioiden yhdessä luomaa kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Hämäläinen jatkaa, että kasvatustajärjestelmän tavoitteena on turvata lapsille kasvatuksellinen jatkumo varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin, tarjota mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen, edistää sosialisatiota ja luoda pohjaa kasvulle yhteiskunnan jäsenyyteen. (Hämäläinen 2010, 290.)

Myös Karila (2009) on tarkastellut modernia politisoitunutta lapsuutta sekä lapsen roolia yhteiskunnassa. Karilan näkökulmana on lasten rooli politiikassa ja hän toteaa, että lapsipoliittiset linjaukset ilmenevät esimerkiksi niissä päätöksenteoissa, jotka koskevat lasten asemaa, taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia sekä lasten arkea erilaisissa instituutioissa. Esimerkiksi varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevat ohjeistukset sekä linjaukset luovat ehtoja päiväkotien toiminnalle ja sen kehittämiseksi. Aikamme lapsipoliittisen kiinnostuksen taustalla on Karilan mukaan kaksi lapsuuden näkökulmaa, joissa toisessa lapsuus nähdään investointina tulevaisuuteen ja toisessa lapsuus tulkitaan perinteisen psykologis- pedagogisen näkemyksen mukaisesti erityiseksi suojelua ja huomiointia vaativaksi elämänvaiheeksi. (Karila 2009, 250–252.)

Jälkimmäisessä tulkinnassa Karilan (2009) mukaan lapsuus ja nuoruus nähdään suojelua vaativana elämänvaiheena. Tämänkaltainen ajattelu on saanut hänen mukaansa lapsipoliittisen lainsäädännön suuntaamaan katseensa muun muassa varhaisen tuen korostamiseen etenkin varhaiskasvatuksessa sekä koko lapsen koulu-uralla. (Karila 2009, 252–253.) Tässä tutkimuksessa suojelua oleellisempi näkökulma on kuitenkin Karilan esittämä investointiajattelu, joka hänen mukaansa ohjaa lapsipoliittista päätöksentekoa. Ajatus lapsuudesta investointina tuottaa tähän tutkimukseen oletuksen siitä, että investoinnille on pyrkimys yhteiskunnan tasolta järjestää mahdollisimman tuottava kasvualusta - tämän tutkimuksen kohdalla kasvualustana nähdään toimivan päiväkotien

fyysinen toimintaympäristö. Se, millaisena mainittu tuottava kasvualusta kulloinkin nähdään, riippuneen siitä, millaista tuottoa ”investoinnille” tavoitellaan.

Investointiajattelussa lapsi nähdään Karilan (2009) mukaan sijoituksena aikuisuutta varten, jolloin yksinkertaistettuna hyvin tehty sijoitus lapsuudessa tuottaa tulevaisuudessa yhteiskunnallista pääomaa. Investointiajattelu on tuottanut monia positiivisia lapsipoliittisia linjauksia, kuten maksuttoman esiopetuksen, mutta Karila nostaa esiin myös siihen kohdistunutta kritiikkiä. Lapsuuden investointiin, kuten sijoitustoimintaan yleensä, liittyy oleellisesti ajatus sijoituksen tuottavuudesta ja sen vuoksi tuotettujen palveluiden hyötyä arvioidaan entistä useammin. Arviointi tapahtuu usein tehokkuutta ja tuloksellisuutta painottavien mittareiden avulla, jolloin lasten hyvinvointi ei ole mukana arvioinnissa. Tulevaisuudessa on hänen mukaansa odotettavissa, että lapsille suunnattujen palveluiden tuottamisen lähtökohtana on jonkinlainen näyttöperuste palveluiden ja käytäntöjen toimivuudesta sekä kannattavuudesta. Päiväkodit toimivat osaltaan yhteiskunnan luomina tiloina, joissa etsitään mahdollisimman toimivia käytäntöjä tuottaa vaadittavia tuloksia. (Karila 2009, 252.)

Edellä kuvatut yhteiskunnalliset muutokset modernin varhaiskasvatuksen ja lapsikäsitteiden historiassa ovat kasvattaneet tarvetta kiinnittää huomiota ympäristöön, jossa lapset viettävät aikaansa (Alanen 2009, 9). Nykyään lapsi halutaan nähdä sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisesti aktiivisena toimijana, joka kykenee omatoimiseen aloitteellisuuteen ja ”rakentamaan omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa” (Turja 2011, 43). Edellä kuvattu lapsikäsitteiden muutos on mielenkiintoinen näkökulma, kun tarkastellaan niitä suunnittelullisia lähtökohtia, joista päiväkotitiloja on aiemmin suunniteltu ja nykyään suunnitellaan lapsille.

4 LASTEN TILAT

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat päiväkotij- ja esiopetustoiminnan tuottamisen fyysiset puitteet, siis päiväkotirakennusten sisätilojen suunnittelu ja suunnittelun lähtökohdat. Tämän vuoksi tilan ja tilallisuuden määrittelyt ovat tutkimuksen kannalta merkittäviä. Ihminen oppii ensimmäisen viiden elinvuotensa aikana enemmän kuin muuna vastaavana aikajaksona elämässään, joten on perusteltua kiinnittää erityishuomiota niihin puitteisiin, joissa lasten ensimmäiset elinvuodet rakentuvat. (Hujala ym. 1998, 3.) Karila (2009, 252) on samoilla linjoilla ja lisää, että myös poliittiset ratkaisut osaltaan vaikuttavat lapsille suunnattuihin tiloihin sekä sitä kautta heidän elämäänsä. *Tilan, paikan ja tilallisuuden* käsitteet liittyvätkin oleellisesti lapsuuden institutionaalistumiseen (Raittila 2009, 247).

Tilaa on alettu tutkia yhteiskunnallisesti vasta 1990 -luvulta alkaen ja uudennlainen tutkimus on mahdollistanut tilan luonteen problematisoinnin. Kun alun perin tila nähtiin itsenäiseksi ja sisällöstään riippumattomaksi kohteeksi, on se nyt alettu ymmärtämään sosiaalisena prosessina. (Haarni 1997, 87–88, 90–91.) Tila voidaan tällöin nähdä sosiaalisesti arjen käytännöissä ja tulkinnoissa rakentuvaksi ilmiöksi, joka ilmaisee aina tiettyjä kulttuurisia käsityksiä sekä historiallisesti vaihtelevia valtasuhteita (Kullman, Strandell & Haikkola 2012, 14). Raittila (2009) peräänkuuluttaa tilan ja paikan erottamista toisistaan, sillä paikka on hänen mukaansa tila, jolle yksilö antaa siinä toimiessaan merkityksen havainnoimalla, tulkitsemalla ja nimeämällä ympäristöään. Paikkaan liittyy usein myös henkilökohtaisia arvoja, asenteita, muistoja ja tunteita, joten näin ollen paikka on tilaa subjektiivisempi kokemus. (Raittila 2009, 230.)

Tässä tutkimuksessa käytetään tilan käsitettä ymmärtäen, että vaihtelevissa olosuhteissa sama tila voi olla osallisilleen myös paikka tai ympäristö, eikä mikään tila käyttäjilleen ole neutraali. Tilasuunnittelullisesta näkökulmasta tarkasteltaessa on kuitenkin viisainta puhua vain fyysisistä tiloista sekä tilaan tehdystä ratkaisusta ja valinnoista. Tarkasteltaessa analyysivaiheessa lasten tuottamaa tilapuhetta tilanne on kuitenkin toinen, sillä lapset käyttävät termejä tila,

paikka ja ympäristö synonyymeina toisilleen. Tuolloin on analyysissä järkevää, että tilaan ja paikkaan viittaavat termit kulkevat tekstissä käsikkäin, vaikka se osin voi heikentää raportoinnin termien käytön tarkkuutta. Tärkeämpää on, että analyysi mukailee lasten tuottamaa tilapuhetta mahdollisimman tarkasti.

Tilan määrittelyyn liittyy oleellisesti tilan relationaalisuuden näkökulma. Raittila (2013, 71–72) tarkoittaa tällä prosessia, jossa ympäristö osaltaan määrittää lapsuutta sekä lapsena olemista, mutta toisaalta myös samalla lapset määrittävät ympäristöä, jossa elävät. Näin ollen päiväkodin toimintaympäristö syntyy, kun lapset ja aikuiset toimivat yhdessä fyysisissä puitteissa (Raittila 2009, 227–228). Elina Paju (2013) summaa tilan käsitteen viittaavan edellä kuvaillun mukaiseen ymmärrykseen sosiaalisesti konstruoituneesta ja relationaalisesti rakentuneesta päiväkotiympäristöstä. Hänen mukaansa tämä tarkoittaa tiivistettynä sitä, että tilat ja niiden rakenteet vaikuttavat siihen, millaiseksi toiminta ja henkilöiden väliset suhteet tilassa muodostuvat (Paju 2013, 77). Sekä Raittilan että Pajun ajatuksista voi summata, että tila ei näin nähtynä ole pelkästään fyysinen ympäristö materiaaleineen ja leikkivälineineen vaan sosiaalisesti konstruoitu, yhteisessä toiminnassa sekä merkityksenannossa tuotettu ympäristö. Lapset tuottavat omalla toiminnallaan sekä mielikuvituksensa avulla uusia merkityksiä päiväkodin fyysisille tiloille sekä sen esineille. (Raittila 2009, 231; Rutanen 2013, 96–97.)

Vaikka tutkimuksen taustalla piilee monisyinen ymmärrys tilojen rakentumisesta ja muodostumisesta vuorovaikutuksen kautta tietynlaiseksi, niin pyrkimyksenä ei tässä tutkimuksessa ole tehdä tulkintoja siitä, kuinka tila ja toimintaympäristö rakentuvat arjessa päiväkodeissa, vaan tarkastella tilojen suunnittelun lähtökohtien yhteyttä suunniteltaviin tilatyyppeihin. Syvällisemmän ideologisen lähestymisen sijaan painopisteenä on toisin sanoen tarkastella tilaa fyysisenä arjen rakentumisen puitteena, toiminnan mahdollistajana tai rajoittajana, johon niin lapset, suunnittelijat kuin päiväkodin henkilökuntakin myöhemmin vaikuttavat osaltaan. Tilan fyysisen tarkastelun vuoksi päiväkotitilat on tässä tutkimuksessa rajattu koskettamaan pääasiassa päiväkotien sisätiloja sekä niihin rakennusvaiheessa suunniteltuja fyysisiä ratkaisuja. Näillä ratkai-

suilla tarkoitetaan esimerkiksi huoneiden ja tilojen järjestystä sekä käyttötarkoitusta, mukautuvuutta, lasten toimintaa mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä sekä sisustusmateriaaleja. Lähellä tilan käsitettä kulkevat myös käsitteet ympäristö ja toimintaympäristö. Seuraavaksi avaan, mitä niillä tässä viitekehyksessä tarkoitetaan.

Toimintaympäristö

Toimintaympäristöön kuuluvat VASU:n (2016) mukaan päiväkodin lähiympäristö, rakennetut fyysiset tilat, valitut materiaalit ja välineet sekä muuttuvissa tilanteissa muodostuvat psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt. Lasten toimintaympäristö tulisi jo suunnitteluvaiheessa luoda joustavaksi, jotta se muovautuisi ajan sekä vaihtuvien lapsiryhmien tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatuslain 6§ sanoo päiväkodin tiloista ja lasten toimintaympäristöstä, että ”varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen.” (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.) Tämä tutkimus mukailee nykyistä käsitystä siitä, että perusteellisesti suunniteltu toimintaympäristö motivoi lasta tutkimaan, leikkimään sekä toimimaan ja on viihtyisä niin lapsille kuin aikuisillekin. Raittila (2013, 71–73, 94) tarkentaa, että toimintaympäristö rakentuu prosessuaalisesti arjen käytännöissä siinä olevien toimijoiden kesken. Hän nostaa esiin tärkeän näkökulman siitä, kuinka toimintaa kuitenkin ohjaavat ympäristössä aikuisten tekemät valinnat, millaiseksi lasten toimintaympäristö lopulta luodaan. Haring ym. (2008, 19) mukaan näiden valintojen perustelut löytyvät toimintakulttuurin sisällään pitämistä opettajien ammattikäytänteistä, arvoista, käsityksistä ja asenteista.

Haringin, Havu-Nuutisen ja Mäkihongon (2008) näkemyksen mukaan toimintaympäristö toimii välittävänä tekijänä yksilön ja yhteiskunnan suhteessa. Siihen liittyy vahvasti toimintakulttuuri, johon kytkeytyvät toimintaympäristön arvot, normit, odotukset ja tunteet. (Haring ym. 2008, 18.) Hieman yksinkertaistaen Haringin ym. (2008) määritelmää, varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 17–18) päiväkodin toimintaympäristön kuvataan koostuvan fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden muodostamasta kokonaisuudesta.

ta. Tämän tutkimuksen huomio kiinnittyy lähinnä fyysisen toimintaympäristön tekijöihin, mutta käsitteen kokonaisvaltaisen luonteen vuoksi sosiaalinen ja psyykkinen sekä osin pedagoginen toimintaympäristö kulkevat tutkimuksessa fyysisen toimintaympäristön käsitteen rinnalla.

Käsitteet toimintaympäristö ja (pedagoginen) oppimisympäristö kulkevat usein rinnakkain puheissa ja hyvin usein niillä viitataan pitkälle samoihin asioihin. Pedagogisesta toimintaympäristöstä puhuttaessa huomio on tällöin enemmän opetus-oppimisprosessissa, kuin fyysisessä ympäristössä. (Haring ym. 2008, 18.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ei kuitenkaan ole varhaiskasvatuksen pedagogiikka tai se, kuinka lapset oppivat päiväkodeissa, vaan päiväkotiryhmän tiloihin liittyvät tekijät, jonka vuoksi toimintaympäristö on käsitteenä osuvampi tutkimuksen kannalta. Pedagoginen toimintaympäristö kuitenkin pitää sisällään tiettyjä tilassa ja lasten arjessa ilmeneviä piirteitä, kuten esimerkiksi päiväjärjestyksen, aakkoskuvat seinillä tai päivälevon. Edellä mainittujen asioiden kautta ilmenee myös aiemmin mainittu positiivinen kontrolli päiväkodissa, jonka vuoksi tältä osin pedagogista toimintaympäristöä ei voida tässä tutkimuksessa täysin sivuttaa.

Lapsuuden ja tilojen välistä suhdetta on viime vuosikymmenten aikaan alettu tutkia tarkemmin ja tutkimuksen lisääntymisen myötä näköala lapsuuden eri ympäristöissä on laajentunut. Lapsuuden tilallisuudella tarkoitetaan tiivistetysti, että lapset vaikuttavat ympäröivään tilaan ja tila lasten toimintaan. Näin katsottuna lapsuus ja tilallisuus ovat jatkuvassa liikkeessä, joka tuottaa useita erilaisia toisiinsa vaikuttavia -ja usein ristiriidassa olevia- tapoja järjestää lapsuutta ja tilallisuutta. Kullman ym. (2012) jatkavat, että tilallisuuden tarkastelu avaa mahdollisuuden havaita kulttuurisia ja institutionaalisia toimintatapoja sekä merkityksenantoja. Nämä määrittävät ajassa ilmenevää lapsuutta ilmiönä ”yhdestä historiallisesta hetkestä ja maantieteellisestä sijainnista toiseen”. (Kullman ym. 2012, 10-11, 14.)

Edeltävissä luvuissa olen avannut johdantokappaleessa siteeraamani Clarkin (2010, 4) kiteyttämän ajatuksen siitä, kuinka erilaiset tilat heijastavat senhetkistä yhteiskunnallista keskustelua. Tämän vuoksi myös eri aikoina ra-

kennetut päiväkotitilat kuvastavat oman aikansa lapsikäsitystä ja lapsuutta sekä sitä, millainen kasvatus lapsille on kulloinkin nähty olevan parhaaksi. Teoriatiedon valossa olen esitellyt, millaiset taustatekijät vaikuttavat päiväkotitilojen suunnitteluun ja millainen muutos lapsikäsityksessä on lähihistorian aikana tapahtunut. Tämän tutkimuksen taustalla elää kysymys siitä, kuinka moderni nykylapsuus näyttäytyy tämän ajan päiväkotisuunnittelussa ja millaista yhteiskunnallista keskustelua oman aikamme päiväkotien tilasuunnitteluohjeistukset heijastavat. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkimustehtävän sekä tutkimuskysymykset.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tarkastella sitä, minkä tyyppisiä päiväkotitiloja nykyajan tilasuunnitteluohjeistukset ohjaavat suunnittelemaan. Tavoitteena on muodostaa kuva siitä, millaisena päiväkotitilat ja lapsi ohjeistuksissa esitetään sekä millaisia tilasuunnittelun lähtökohtia niistä on löydettävissä. Pyrkimyksenä on hahmotella suunnittelun lähtökohtien yhteyttä niihin tilasuunnittelullisiin valintoihin, joita tehdään, kun lapsille suunnitellaan päiväkotitiloja. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi sitä, millaista tilapuhetta tutkimukseen osallistuvat lapset tuottavat ja millaisia yhtymäkohtia kyseisten lasten tilapuheella on kaupunkien tilasuunnitteluohjeistusten kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole pyrkiä vetämään yleistettäviä johtopäätöksiä, vaan tarkastella tämän tutkimuksen viitekehyksessä aineistosta ilmeneviä löydöksiä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

Mitkä ovat päiväkotien tilasuunnitteluohjeistuksissa mainitut keskeiset tilasuunnittelulliset lähtökohdat ja millainen yhteys lähtökohdilla on ohjeistuksissa korostuviin tekijöihin?

1. Millaisena päiväkotitila tilasuunnitteluohjeissa esitetään?
2. Millaisena lapsi kuvataan tilasuunnitteluohjeistuksissa?
3. Millaisia yhtymäkohtia lasten tuottamalla tilapuheella on tilasuunnitteluohjeistusten kanssa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tutkimuskohteena oli päiväkotien tilasuunnittelu, jota tutkittiin neljän tilasuunnitteluohjeistuksen sekä lasten haastatteluissa tuottaman tilapuheen avulla. Tutkimusaineistosta pyrittiin tekemään teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla päätelmiä sekä selittämään tilasuunnitteluun liittyvien asioiden välisiä yhteyksiä. Tämän vuoksi on luonnollista, että käytössä on ollut laadullinen tutkimusote.

Laadullinen lähestymistapa soveltuu varhaiskasvatuksen tutkimiseen erityisesti sen kuvailevan ja selittävän luonteensa vuoksi. Clark (2010, 399–400) toteaa, että laadullista tutkimusta on syytä hyödyntää, kun halutaan selvittää yksittäisten henkilöiden subjektiivisia kokemuksia, henkilökohtaisia käsityksiä ja kuvata tietystä näkökulmasta elettyä elämää. Tämän tutkimuksen tarkastelussa eivät kuitenkaan ole tutkittavien henkilökohtaiset kokemukset tai lasten käsitykset, vaan pyrkimyksenä on tehdä tulkintoja päiväkotien suunnitteluun liittyvistä julkisista asiakirjoista sekä lasten yhteisesti tuottamasta tilapuheesta.

Yhdyn tutkimuksessani Nummenmaan (2001) ajatukseen siitä, että lapsia ja lasten tiloja tutkittaessa tulisi aina pyrkiä aluksi hahmottamaan se, kuinka lapsuus tässä ajassa tulkitaan yhteiskunnassa (Nummenmaa 2001, 35). Aiemmissa teorialuvuissa olen hahmotellut kuvaa tämän ajan modernista lapsesta ja kyseistä modernin lapsuuden määritelmää peilaan tutkimuksen tuloksiin sekä tekemiini tulkintoihin. Tulkinnallisen otteensa vuoksi on luonnollista, että tutkimuksessa on monilta osin hermeneuttisia piirteitä.

Seuraavissa kappaleissa esittelen aluksi teoreettisemmin hermeneutiikkaa sekä tulkinnallisuutta laadullisessa tutkimuksessa, jonka jälkeen kuvailen tutkimusaineiston ja sen keruun vaiheet. Ennen kuin esittelen tarkemmin aineiston analyysiä, esittelen tiiviisti analyysissä käytettyjä menetelmiä.

6.1 Hermeneutiikka ja tulkinnallisuus laadullisessa tutkimuksessa

Hermeneutiikka viittaa ymmärtämisen ja subjektiivisen tulkinnan teoriaan, joka tarkastelee ilmiöitä suhteessa sekä toisiinsa, että suhteessa niiden kehittymiseen (Leppälahti 2004; Tuomi & Sarajärvi 2003, 34–35). Tässä tutkimuksessa tulkinnoille pyrittiin hermeneuttisen näkemyksen mukaan löytämään mahdollisia säännönmukaisuuksia, joiden perusteella myös analyysin johtopäätökset on luotu.

Lasten tutkiminen tuo tulkinnallisuuteen oman mausteensa. Anna Raija Nummenmaa (2001) on perehtynyt artikkelissaan tulkinnallisuuteen varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja hänen mukaansa lapsen näkökulman saavuttaminen vaatii selkeään todistusaineistoon pohjaavaa ymmärtävää tulkintaa, jossa tärkeää on erottaa toisistaan kuvaus ja tulkinta. (Nummenmaa 2001, 27–29.) Tuomi ja Sarajärvi (2003) lisäävät edelliseen, että tulkinnallisuuden tarkoituksena ei ole vain kuvata tapahtumia, vaan hahmottaa asioiden ja kontekstien välisiä yhteyksiä sekä tuottaa tätä kautta tietoa. Hermeneutiikalle tyypillistä on, että ilmiöt, joista tulkintoja tehdään, nähdään yksittäisinä, mutta kuitenkin osana kokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 34–35.) Nummenmaa (2001) jatkaa, että kuvaus perustuu usein havaintoihin, joissa seurataan päällisin puolin tapahtumia. Tulkinnassa puolestaan pyritään ymmärtämään syitä ja antamaan merkityksiä tapahtumille, syventämään kerättyjä havaintoja. Hän muistuttaa, että tehdyt tulkinnat myös ohjaavat tutkijan havaintojen tekemistä. (Nummenmaa 2001, 27–29.) Tässä tutkimuksessa yksinkertaisesta ilmiöiden kuvailusta on pyritty irrottautumaan asioiden välisiä suhteita tarkastelemalla. Suhteiden havainnollistamiseksi tuloslukuissa tuodaan tarkasteluun muutama kuvio, jotka havainnollistavat konkreettisesti sen, mistä tehdyt tulkinnat ovat peräisin. Omalta osaltaan tämä lisää myös tutkimuksen luotettavuutta.

Tuomen ja Sarajärven (2003) mukaan voidaan puhua kolmenlaisista avainkäsitteistä hermeneutiikassa. Ensimmäisenä he mainitsevat *hermeneuttisen ymmärtämisen*, joka viittaa tutkijan oivallukseen ilmiöiden merkityksestä. Toinen käsite on *hermeneuttinen kehä*. Ymmärtämisen eteneminen nähdään herme-

neutiikassa kehämaisena liikkeenä kohti yksityiskohtaisempaa ymmärtämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 35.) Leppälahti (2004) lisää hermeneuttisen kehän kuvaukseen, että tietoa tuotetaan hermeneuttisen näkemyksen mukaan jatkuvana tulkintojen prosessina, jossa sekä tulkinnat että tieto itsessään uusiutuvat ja samalla tuottavat laajenevaa ymmärrystä tutkimuskohteesta. Tuomi ja Sarajärvi (2003) toteavat, että hermeneuttiseen analyysiin on mahdollista liittää osittain mukaan fenomenologista inhimillisen kokemuksen tutkimista. Tällöin heidän mukaansa fenomenologis-hermeneuttisella tutkimuksella on tavoitteena käsitteellistää ja tehdä näkyväksi tutkittava ilmiö. Kyseinen ilmiö voi olla jotain ”minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi tai se, mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu.” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 34–35.) Aineiston analyysissä on hyödynnetty soveltuvin osin fenomenologis-hermeneuttista lähestymistapaa tarkasteltaessa lasten tuottamaa tilapuhetta.

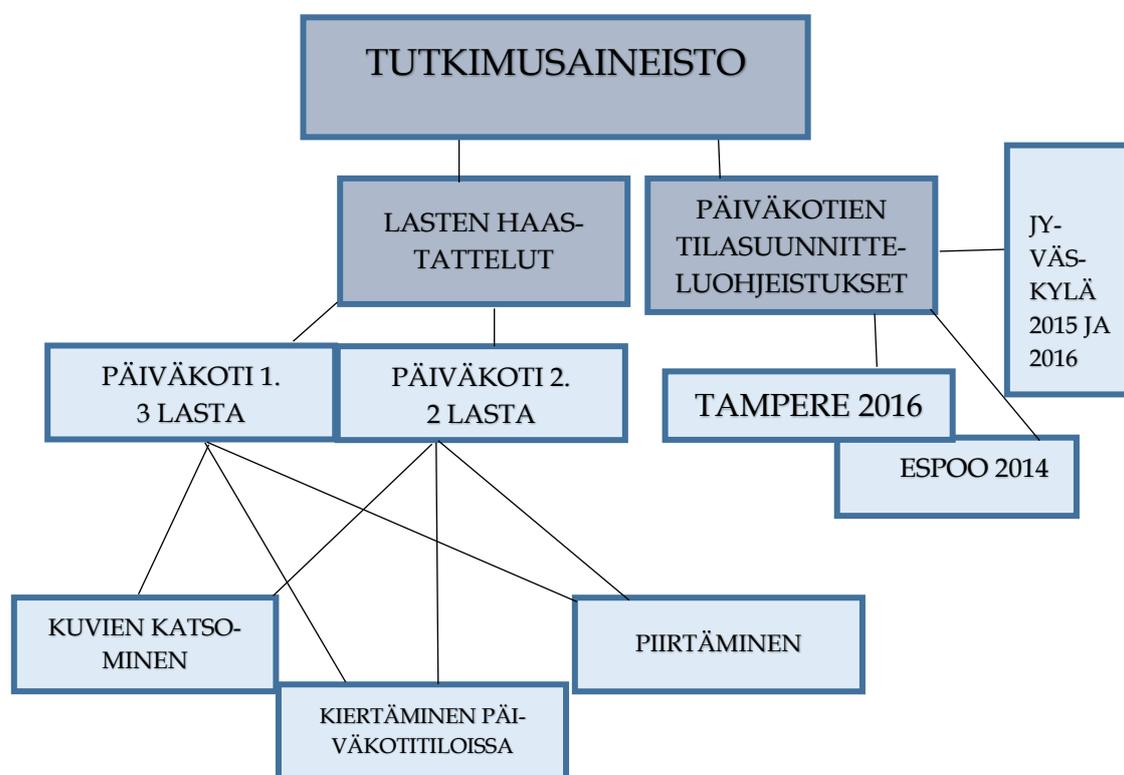
Kolmas erittäin keskeinen hermeneutiikan käsite on Tuomen ja Sarajärven (2003) mukaan *esiymmärrys*. Tällä käsitteellä viitataan heidän mukaansa siihen, miten ilmiö tai asia on aiemmin ymmärretty. Toisin sanoen, ymmärtäminen ei ikinä ala tyhjästä, vaan kaiken pohjana on aiemmin jo ymmärretty. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 35.) Tällöin voidaan nähdä, että aineiston koko käsittelyprosessi lukemisesta koodaamiseen saakka pohjautuu tutkijan epistemologisille sekä ontologisille näkemyksille, eikä voi olla analyttisesti täysin neutraali (Ruusu-vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15).

Tässä tutkimuksessa hermeneuttinen ote kulkee läpi teoriaosan aina aineiston analyysiin saakka. Teoria on rakentunut olemassa olevan esiymmärryksen ympärille siitä, että päiväkotien tilat heijastelevat aikansa lapsikäsitystä. Lastentarhanopettajana minulle on rakentunut jo aiemmin työelämän kautta jonkinlainen käsitys siitä, millaiset asiat voivat olla päiväkotien tilasuunnittelun lähtökohtina sekä siitä, millaiset reunaehdot vaikuttavat tilojen suunnitteluun. Oletuksena myös oli, että lapset tuottavat tilapuheessaan paljon liikkumiseen ja päiväkodin värimaailmaan liittyvää puhetta. Merkittävin tekijä, joka minun tutkijana on pitänyt huomioida, on ollut oma vahva näkemykseni lapsista aktii-

visina, vakavasti otettavina toimijoina. Ymmärryksen lapsista tietynlaisena ihmisryhmänä, ei voi olla vaikuttamatta tekemiini tulkintoihin aineistosta.

6.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto oli kaksiosainen. Ensimmäinen osa aineistosta muodostui kolmen kaupungin, Espoon, Jyväskylän ja Tampereen, päiväkotien tilasuunnitteluohjeistuksista ja toinen osa lapsilta kerätyistä haastatteluista.

KUVIO 2. Tutkimuksen aineisto.

Päiväkotien tilasuunnitteluohjeistukset pohjautuvat valtakunnalliseen "RT-korttiin", eli Rakennustiedon (Päiväkotien suunnittelu 2010) päiväkotien suunnitteluun liittyvään yleisohjeeseen. RT-kortti on Lindbergin (2014) väitöskirjatutkimuksen mukaan laajalti käytetty apuväline, jossa esitetään tavoitteita ja suunnittelun lähtökohtia sekä päiväkotirakennukselle, että sen piha-alueille. Päiväkotien suunnittelua koskevan RT-kortin tavoitteet ja suunnittelun lähtö-

kohdat pohjautuvat sosiaali- ja terveysministeriön laatimiin suosituksiin varhaiskasvatuksen järjestämisestä kunnissa sekä valtakunnallisiin pedagogisiin asiakirjoihin (esim. VASU 2005). Kyseinen RT-kortti ei ole velvoittava, vaan se on tarkoitettu suunnittelu- ja hankevaiheiden avuksi sekä suunnittelijoille että tilaaja- käyttäjäosapuolille. (Päiväkotien suunnittelu 2010, 1; Lindberg 2014, 52.)

Eri kaupungeilla on saman kaltaisia päiväkotien suunnitteluohjeistuksia Internetissä, jotka on luotu Rakennustiedon ohjeiden perusteella. Jyväskylän, Espoon ja Tampereen ohjeistukset valikoituivat tutkimuksen aineistoksi, sillä ne olivat ensisilmäyksellä toisistaan hyvin poikkeavat ja vaikuttivat olevan toteutettu kaupungin omista lähtökohdista katsoen, ei ainoastaan Rakennustietoa kopioiden. Aineistoon sisältyi yhteensä neljä tilasuunnitteluohjeistusta, joista Tampereelta (2016) ja Espoosta (2014) tarkasteltavana oli yhdet ohjeistukset molemmista. Jyväskylä puolestaan oli aineistossa edustettuna kahdella ohjeistuksella (2016 ja 2015), sillä minulle tarjoutui mahdollisuus hyödyntää Internetissä julkisesti saatavilla olevan tilasuunnitteluohjeistuksen lisäksi myös toista Jyväskylän kaupungin Tilapalvelun suunnitteluasiakirjaa.

Toinen osa aineistosta muodostui yhdestä lasten ryhmähaastattelusta ja yhdestä parihaastattelusta. Haastateltavat lapset olivat suomea äidinkielenään puhuvia tyttöjä ja poika, joista kaksi seitsemän vuotiasta ja kolme kuusivuotiasia. Lasten käyttäminen informanteina tuo aina oman haasteensa tutkimukselle, sillä lasten näkökulman tavoittaminen ei ole täysin yksiselitteistä (Greene & Hogan 2005, 141). Tässä tutkimuksessa lapsinäkökulmaisuuutta haluttiin tuoda tutkimukseen yleisten julkaisujen rinnalle lasten tuottaman tilapuheen tarkastelun kautta.

Karlsson (2012) tarkoittaa tutkimuksen lapsinäkökulmaisuuudella sitä, että tutkimuksessa pyritään tavoittamaan lasten tuottama tieto ja heidän näkökulmansa asioihin. Lapset ovat tällöin subjekti-asemassa tutkimuksessa. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa syvennyttään kuulemaan ja tulkitsemaan lasten viestejä ja kokemuksia, tapaa toimia, sekä tapaa luoda omaa ja yhteistä kultuuria. Karlssonin mukaan lapsinäkökulma ei saisi rajoittua vain aineiston analyysin vaiheeseen, jossa tulokset tulkitaan lapsen näkökulmasta, vaan lapsinä-

kökulma tulisi näkyä koko tutkimuksessa. Hän tarkentaa, että lapsinäkökulma tulee näin ollen näkyä niin aineistonkeruutavoissa, analyysissä, johtopäätöksissä kuin tutkimustehtävän ja -ongelmien asettelussa. (Karlsson 2012, 23–24.) Karlssonin kuvaama kokonaisvaltainen lapsinäkökulma on tässä tutkimuksessa vaikea saavuttaa, sillä tutkimuskohteena ja -aineistona ei ole pelkästään lasten keskustelu tai lasten kokemusten tavoittaminen käsillä olevasta aiheesta. Lasten äänen kuuleminen on pyritty kuitenkin saavuttamaan mahdollisimman pitkälle käyttämällä erilaisia haastattelukeinoja sekä asettamalla tutkimuskysymykset sitä tukevalla tavalla. Seuraavassa tarkastelen lähemmin lasten käyttämistä tutkimuksen informanteina.

Lapset informanteina

Sekä Karlsson (2012) että Greene ja Hogan (2005) ovat yhtä mieltä siitä, että lasten haastattelussa tärkeintä on antaa lapsille riittävästi aikaa, tutustua lapsiin ja pyrkiä kiireettömään lapsista itsestä lähtevään keskusteluun. Tiukat kysymykset ja strukturoitu haastattelutilanne eivät ole ideaaleja lasten kanssa työskentelelle. (Karlsson 2012, 44–45; Greene & Hogan 2005, 141–143.) Aineistonkeruutilanteessa haastatteluun osallistuville lapsille ei esitetty tämän vuoksi varsinaisia haastattelukysymyksiä, vaan pyrittiin vapaaseen keskusteluun ennalta suunnitellun toiminnan mukaisesti. Lasten haastattelemisessa ja tutkimisessa tärkeää on antaa tilanteen mennä omalla painollaan lapsen ehdoilla, eikä tutkija saa asettaa omilla odotuksillaan liikaa paineita lapselle. (Greene & Hogan 2005, 141–143.) Tämä voi omalta osaltaan vaikeuttaa esimerkiksi haastattelukysymysten laatimista, sillä mielipiteen selvittämiseksi lapsilta ei voi kysyä aivan kaikkia asioita samalla tavalla kuin aikuisilta (Karlsson 2012, 24).

Browning ja Hatch (1995, 109–110) muistuttavat, ettei strukturoitu ja aikuislähtöinen haastattelutilanne ei ole hyvä tapa kerätä tietoa lapsilta, sillä lapsilla on taipumus joko vastata kysymyksiin vain muutamalla sanalla tai yrittää tulkita tilanteesta, mitä aikuinen haluaa kuulla. Toisaalta Roos ja Rutanen (2014, 29) esittävät, että tutkija saattaa myös yllättyä siitä, kuinka suorasukaista, kumpuilevaa ja monitahoista kerrontaa lapselta saattaa tulla. Karlsson (2012, 49–50)

summaa, että olisikin parempi pyrkiä enemmän monipuolisesti tulkitsemaan lasten viestejä ja tutkijana ymmärtää, että jotkin viestit voivat olla myös sanattomia. Hän jatkaa, että osa lapsista kokee helpommaksi kertoa ajatuksistaan esimerkiksi piirtäen tai kuvittaen kuin sanoilla kuvaten. Tämänkaltaiset lasten haastattelemisen erityispiirteet huomioitiin haastattelun kolmivaiheisuuden kautta, jolla pyrittiin varmistamaan jokaiselle lapselle keino tulla kuulluksi itselleen hyväksi kokemallaan tavalla.

Haasteeksi Browning ja Hatch (1995) nostavat lapsen ja aikuisen välillä olevan mahdollisen valta-asetelman. Tutkija asettaa tutkimuskysymykset ja voi halutessaan johdatella sekä keskustelun kulkua, että lasta antamaan toivotunlaisia vastauksia. He myös nostavat esiin lasten henkilökohtaisen kehitystason ja lapsen ominaispiirteiden vaikutuksen tutkimustilanteeseen. Lasten väleillä voi olla suuriakin kehitystasoeroja, jotka tulee ottaa huomioon lapsia tutkittaessa. (Browning & Hatch 1995, 109.) Antamalla lapsille tilaa luoda omanlaisensa keskustelu päiväkotitiloista pyrittiin välttämään sitä, että lapset tulisivat tutkijan osalta johdatelluiksi. Keskustelussa lapsille esitettiin mahdollisimman avoimia ja neutraaleja kysymyksiä, kuten ”mitä näet kuvassa?”.

Jotta lasten näkökulma saataisiin parhaiten selvitetyksi, tutkimuksessa pyrittiin ottamaan huomioon edellä mainittuja seikkoja. Roos ja Rutanen (2014, 29) sekä Browning ja Hatch (1995, 109–110) korostavat, että tutkijan tulee antaa lapselle aikaa rauhassa tottua tutkimustilanteeseen ja tutkijaan. Ihannetapauksessa tutkijan olisi hyvä käydä tutustumassa lapsiin, jotta saavutettaisiin luottamuksellinen maaperä lasten ja tutkijan välille. Lasten haastattelun tueksi olisi aina hyvä tarjota jotakin konkreettista lapselle, kuten kuvia, piirtämistä tai esineitä. Lapset voivat myös osallistua tutkimustilanteeseen pareittain tai pienissä ryhmissä, jolloin lapset keskittyvät enemmän juttelemaan keskenään, eivätkä keskity tutkijaan (Graue & Walsh 1998, 70–72; Karlsson 2012, 46). Haastattelutilanteessa mukailtiin näitä ajatuksia, jonka vuoksi lasten kanssa käytettiin erilaisia apuvälineitä, kuten kirjaa, kameraa ja piirtämistä. Apuvälineillä pyrittiin motivoimaan lapsia aiheeseen ja tekemään siitä lapsia kiinnostava.

Tässä tutkimuksessa lasten haastattelun aineistonkeruumetodit pohjautuvat soveltaen Alison Clarkin ja Peter Mossin (2001) kehittämään ”The Mosaic approach” -tutkimusmetodiin, joka on alun perin kehitetty pienten lasten kuulemiseen heidän oman arkensa keskellä niin, että jokaisen lapsen on helppo ilmaista itseään. Metodin keskeisimmät arvot ovat monimenetelmällisyys, osallisuus, joustavuus ja reflektiivisyys, joiden avulla tavoitellaan lasten elettyjä kokemuksia. The Mosaic approach yhdistää ääntä, puhetta ja kuvaa luontevasti sekä monipuolisesti. Tutkimus etenee lapsen ehdoilla ja metodilla pyritään saavuttamaan lapsen rento, vapautunut suhde. Jokainen lapsi nähdään ainutlaatuisen tiedon tuottajana, aikuisen tehtävänä vain on saavuttaa oikeanlaiset tutkimuskeinot kullekin lapselle. Lasten moninaisuuden vuoksi metodi yhdistelee erilaisia luovia tyylejä, jotta perusteellinen lasten kuuleminen mahdollistuisi tutkimuksessa. (Clark & Moss 2001, 3–10.) Monimenetelmällisyys näkyy tämän tutkimuksen kohdalla niin, että lasten haastattelut kerättiin samalla, kun he esittelivät päiväkotiaan, ottivat valokuvia, katsoivat kirjaa ja piirsivät.

6.3 Aineiston keruu

Tilasuunnitteluohjeet olivat saatavilla avoimesti Internetissä, lukuun ottamatta Jyväskylän (2015) Tilapalvelun päiväkotien suunnitteluohjetta, jonka sain osaksi aineistoa pyytämällä sen suoraan asiantuntijalta Jyväskylän kaupungin Tilapalvelusta. Haastatteluaineiston keruu puolestaan toteutettiin kahdessa kunnallisessa päiväkodissa yhteensä viidelle esiopetusikäiselle lapselle toimintakauden lopussa touko-kesäkuun 2016 vaihteessa. Toisessa haastattelussa oli läsnä kolme lasta, toisessa kaksi.

Haastatteluaineiston keruu ajoitettiin toimintakauden loppuun, koska oletuksena oli, että lapset olisivat tuolloin viettäneet lähes koko toimintakauden ryhmän tiloissa ja olisivat perusteellisesti tutustuneet ryhmätiloihin. Mikäli haastattelut olisi toteutettu syksyllä esiopetusvuoden alussa, tutkimustilanteeseen olisi voinut vaikuttaa mahdollinen lasten jännitys ja tilojen uutuudenviehätys. Tutkimustilanteessa haluttiin välttää edellä mainittu tilanne sekä saa-

da tutkimustilanteesta lapsille mahdollisimman stressitön, jonka vuoksi nähtiin paremmaksi ajoittaa haastattelut toimintakauden loppuun.

Tutkimuksen haastatteluaineiston keräämisessä hyödynnettiin soveltaen triangulaation ajatusta. Tässä tapauksessa se tarkoittaa sitä, että yhden aineistonkeruumetodin sijaan (esim. teemahaastattelu) käytössä olikin useampia aineistonkeruutapoja. Perinteisesti triangulaatio tarkoittaa erilaisten metodien, tutkijoiden, teorioiden ja tiedonlähteiden yhdistämistä, mutta tässä tutkimuksessa triangulaatiota hyödynnettiin soveltaen vain aineiston keräämisen kohdalla (Torrance 2012, 113). Tavoitteena oli erilaisilla aineistonkeruumenetelmillä ja kahdella erilaisella aineistolla pyrkiä lähestymään tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti.

Molemmat haastattelut koostuivat kolmesta osasta, joiden aikana lasten välinen keskustelu tallennettiin. Ennen haastatteluja juteltiin hetki lasten kanssa tutkimuksesta ja sen vapaaehtoisuudesta sekä siitä, mitä lapset tulevat tutkimuksen aikana tekemään. Lapset saivat myös tutustua aineistonkeruuvälineisiin rauhassa.

Kirjan kuvien katsominen

Ensimmäinen kolmesta haastattelutavasta toteutettiin katsomalla kirjaa yhdessä lasten kanssa. Lapset istuivat sohvalla ja saivat itse käännellä haluamassaan järjestyksessä kirjan sivuja sekä kertoa, mitä kuvissa näkevät sekä miksi asia kiinnitti lapsen huomion. Lapsille näytettäväksi valittiin Michelle Galindon (2011) *Kindergartens: educational spaces* -niminen teos, jossa on kuvattuna eri arkkitehtien suunnittelemia hyvin innovatiivisia päiväkoteja ympäri maailman. Teos valittiin tarkasteluun, sillä siinä on suuret ja selkeät kuvat, joista lasten on oletettavasti helppo tunnistaa päiväkotimiljöö. Kuvatut rakennukset poikkeavat kirjassa suuresti siitä, millaisena olemme tottuneet päiväkodit Suomessa näkemään. Kirjan katselun tavoitteena oli luoda lapsille rentoutunut olo ja auttaa heitä pääsemään kiinni keskusteluun mielikuvitusta virittävien lennokkaiden kuvien avulla.

Kirjan kuvia katsellessa lasten keskustelu pyöri kuvissa näkyvien sisustuselementtien ja -ratkaisuiden ympärillä. Lapset esittivät paljon kysymyksiä ja ihmettelivät, kuinka päiväkodissa voi olla sisätiloissa asioita, kuten kiipeilyseinä ja liukumäki. Keskustelussa lapset toivat esiin vertailua oman päiväkotinsa ja kuvien päiväkotien kesken. Kuvissa nähdyt ratkaisut jäivät selvästi lasten mieliin ja heijastuivat myöhemmin toteutettuun piirrostehtävään. Lapset saivat käyttää kuvien katseluun haluamansa verran aikaa. Lapset katsoivat kuvia yhteensä keskimäärin 31 minuuttia/haastattelu.

Kierros päiväkotitiloissa ja valokuvaaminen

Ensimmäisen vaiheen kuvien katselun jälkeen lapsille annettiin kamera, jolla he saivat ottaa itse haluamansa määrän valokuvia omasta päiväkodistaan. Kameran tarkoituksena oli etäännyttää lasten huomio tutkimustilanteesta ja vieraan aikuisen läsnäolosta, jotta lapset kokisivat olonsa mahdollisimman luonnolliseksi. Lapset ohjeistettiin esittelemään tutkijalle päiväkodista haluamansa paikat, ottamaan halutessaan samalla valokuvia sekä kertomaan aina jotain ottamastaan valokuvasta. Kaikki lapset esittelivät paikkoja yhdessä, mutta vain yhdellä oli kerrallaan kamera. Sovittiin, että jokainen päättää itse kuvaamansa kohteet, mutta siitä, minne päiväkodissa mennään seuraavaksi, lapset voivat keskustellen päättää yhdessä.

Toisen haastatteluvaiheen tarkoituksena oli tavoittaa ne päiväkotitilojen tekijät, jotka lapset syystä tai toisesta kokivat itselleen merkityksellisiksi ja jotka lapset spontaanisti halusivat nostaa tutkijalle esiin. Lasten ottamia valokuvia (48 kpl) ei ole analysoitu tarkemmin osana aineistoa, mutta ne toimivat analyysissä tutkijan muistin tukena lasten haastatteluaineistoa käsiteltäessä.

Lapset esittelivät innoissaan päiväkotia ja keskustelivat vilkkaasti keskenään siitä, mitä näytetään ja minne seuraavaksi mennään. Clarkin ja Mossin (2001) mukaan valokuvaaminen motivoi lasta kameran käyttämisen takia, mutta myös siksi, että lapsi saa itse tallentaa itselleen merkityksellisen hetken ja nähdä välittömästi sen lopputuloksen. Kuljettamalla tutkijaa ryhmätiloissa, lapsi saa kuljetuskierrokselle johtoaseman ja on hänen vastuullaan, mitä asioita

hän tutkijalle ryhmänsä tiloista esittelee. (Clark & Moss 2001, 23–27.) Kierrokset päiväkotitiloissa kestivät keskimäärin 22 minuuttia/haastattelukerta. Kierrokset eivät edenneet loogisesti järjestyksessä tilasta toiseen vaan selvästi sen päiväkodin mukavimmasta paikasta alkaen. Kierrokset keskittyivät paikkoihin, joissa lapset leikkivät ja oleskelevat päivän aikana tai missä on heidän omia tavaroitaan. Lapset eivät esitelleet esimerkiksi wc -tiloja, siivoiskomeroa tai selvästi aikuisiin liittyviä paikkoja.

Piirtäminen

Haastattelun kolmannessa vaiheessa lapset saivat värikyiniä sekä suuren paperin, johon piirrettiin lasten kanssa tyhjä talo. Lapsille annettiin ohjeeksi suunnitella oma päiväkotitila. Lapset saivat käyttää värejä haluamallaan tavalla sekä piirtää päiväkotinsa kaikkea, mitä haluaisivat päiväkodeissa olevan. Piirroshetki videoitiin keskustelun tallentamisen lisäksi. Piirroshetket kestivät keskimäärin 20 minuuttia/haastattelu.

Oleellista tutkimuksen kannalta oli analyysivaiheessa videolta havainnoida, millaista keskustelua lapset käyvät piirtämisensä aikana, ei varsinaisesti tuotettua piirrosta. Tutkijana tiedostan, että osa lapsista ei välttämättä ole innokkaita piirtäjiä luonnostaan, joten keskustelun sisällön havainnointi yhdessä piirtämisen havainnoinnin kanssa lisää lasten vaikuttamismahdollisuuksia tilanteeseen, vaikkei yksittäinen lapsi välttämättä osallistuisikaan itse piirtämiseen.

Lapset osallistuivat piirtämiseen kohtalaisen innokkaasti. Alussa katsotut kuvat vaikuttivat selvästi lasten piirtämiseen ja he toivat myös keskustelussaan esiin aiemmin katsottuja kuvia. Vain yksi lapsi ei ollut kiinnostunut piirtämisestä, mutta piirsi kuitenkin omasta halustaan ruokailutilan päiväkotiin sekä leluvaraston. Lasten välinen keskustelu piti sisällään lasten toiveita koskien päiväkotitiloja, neuvottelua siitä, mitä kukakin piirtää sekä yleistä keskustelua siitä, millaisia asioita päiväkodeissa voi olla ja miksi.

6.4 Aineiston analyysi

Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010, 12) mukaan analyysin eri vaiheet tapahtuvat osin päällekkäin ja ovat limittyneinä toisiinsa. Aineiston analyysivaihe voi olla kolmella tapaa sidoksissa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Vaihtoehtoja ovat aineistolähtöinen, teorialähtöinen sekä teoriasidonnainen analyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 97–98.) Tässä tutkimuksessa analyysi on teoriaohjaavaa, joka tarkoittaa Tuomen ja Sarajärven määritelmän mukaan sitä, että analyysissä on läsnä tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, muttei pohjaudu suoraan teoriaan. Tämä tutkimus kytkeytyy vahvasti muun muassa teoriaosassa kuvattuihin tilan ja lasten osallisuuden tutkimuksiin. Aiemman tiedon ohjaamana sekä auttamana analyysivaiheessa aineistosta poimitaan tutkimuksen kannalta oleellisia analyysiyksiköitä. Analyysistä siis välittyy aikaisempi tietämys asiasta, mutta käsillä oleva tutkimus ei ole otteeltaan aiempaa teoriaa testaava, vaan pyrkii tarjoamaan uusia näköaloja (Tuomi & Sarajärvi 2003, 98–99).

Laadullinen tutkimusaineisto on tyypillisesti enemmän sanallista kuin numeraalista, joka tarkoittaa, että sen analyysiin on sovellettavissa joukko laadullisia analyysimenetelmiä (Miles & Huberman 1994, 1; Elo & Kyngäs 2008, 107). Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan yksittäisiä sanoja sekä lauseita on mahdollista analyysissä luokitella, lajitella, hajottaa osiksi ja koota uudelleen. Laadullista aineistoa luonnehtivat sen pyrkimys tulkintoihin, syvälliseen ymmärtämiseen ja selittämiseen sekä eletyn elämän kokemuksellisuuden esiintuomiseen. Laadullista analyysiä tehdessä tutkija on usein aineistonsa ja analyysinsä ainoa kriteeri sekä mittaristo, ja tutkijan tehtävänä on luoda tutkimuksesta mahdollisimman holistinen kokonaisuus. (Miles & Huberman 1994, 4–7.)

Lapsilta kerätty haastatteluaineisto käsiteltiin tässä tutkimuksessa analyysia varten litteroimalla aluksi tallennetut haastattelut. Nikander (2008) määrittelee litteroinnin tarkoittavan yksinkertaisimmillaan puhutun kielen muuntamista tekstiksi. Litterointikäytänteet vaihtelevat, mutta aina tarkoituksena on saada taltioitua eletty hetki ja keskustelu mahdollisimman tarkasti, jotta tilanteen kautta välittyvä informaatio olisi niin lähellä autenttista, kun suinkin. Tutkijan

tulee olla tietoinen omien tulkintojensa mahdollisesta vaikutuksesta litterointitilanteessa. (Nikander 2008, 225–226.) Tässä tutkimuksessa haastatteluaineisto litteroitiin sanallisen viestinnän tasolla, jolloin litteraateista jätettiin kokonaan pois ajan ottamiset ja sanaton viestintä, esimerkiksi äänen sävyn muutokset. Litteraatit toteutettiin näin, koska tarkoituksena on tutkia tilapuheen sisällöstä *millaista* tilapuhetta haastateltavat tuottavat, ei sitä, *miten* he tiloista puhuvat. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 42 sivua (fontti Book Antiqua, koko 12, riviväli 1,5). Litteroitu aineisto koottiin analyysivaiheessa yhteen tarkasteltavaksi ja siihen käytettiin soveltuvin osin laadullista teoriaohjautuvaa sisällönanalyysiä.

6.4.1 Laadullinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on paljon käytetty analyysimenetelmä, jonka toteuttamiseen ei ole yhtä yksiselitteistä tapaa (Braun & Clarke 2006, 79). Elon ja Kyngäksen (2008) mukaan se on hyvin toimiva tapa tarkastella laadullisen tutkimuksen aineistoa, mutta myös yksi määrällisen tutkimuksen analyysikeino (Elo & Kyngäs 2008, 107–108). Kyse on kommunikoinnin sisällöllisestä analyysistä, jota voidaan hyödyntää melkein mihin vain visuaaliseen, tekstimuotoiseen tai kirjalliseen tutkimusaineistoon. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus aineistosta ja kytkemään johtopäätöksissä tulokset tutkittavan ilmiön laajempaan kontekstiin. (Hsieh & Shannon 2005, 1279; Tuomi & Sarajärvi 2003, 105; Elo & Kyngäs 2008, 107.)

Hieshin ja Shannonin (2005) mukaan sisällönanalyysi viittaa sanallista tekstin sisällön kuvailuun, johon päästään, kun aineisto ensin eritellään pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen kokonaisuudeksi. Heidän mukaansa sisällönanalyysi sisältää eri vaiheita, kuten aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. Erilaiset aineiston pilkkomisen vaiheet tulee sisältyä onnistuneeseen sisällönanalyysiin, jotta analyysi on riittävän kattava. (Hiesh & Shannon 2005, 1279–1280.) Tuomen ja Sarajärven (2003) sekä Elo ym. (2014) mukaan onnistuneen sisällönanalyysin tunnistaa siitä, että sisältö on saatu edellä lueteltujen vaiheiden kautta järjestet-

tyä niin, että se kuvaa kokonaisvaltaisesti tutkittavaa ilmiötä. He lisäävät, että tutkimuskysymykset ovat analyysivaiheessa niitä kulmakiviä, jotka määrittelevät aineistosta esiin nostettavat asiat ja löydökset. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 94, 110; Elo ym. 2014, 1-2.)

Litteroidusta haastatteluaineistosta sekä kaupunkien tilasuunnitteluohjeistuksista pyrittiin nostamaan esiin havaintoja tutkimuskysymyksiin peilaten. Teemat olivat tällöin aineistosta nostettavia keskeisiä aiheita, jotka ovat tekstejä joko keskenään yhdistäviä tai erottelevia. Taylorin, Bogdanin ja DeVaultin (2016) mukaan aineiston teemoittelussa tekstin osat järjestellään kunkin teeman alle sen mukaan, mistä niissä puhutaan. Elo ym. (2014, 2) huomauttavat, että sisällönanalyysiin on kohdistettu kritiikkiä sen tarjoamien analyysitulosten luotettavuuden suhteen. Samasta asiasta muistuttavat myös Hiesh ja Shannon (2005, 1280) sekä Taylor ym. (2016, 206–207), joiden mukaan on hyvin keskeistä, että teemojen raportoinnissa huomioidaan se, ettei pelkkä sitaattien käyttö riitä, vaan tulokset tulee analysoida sekä tulkita kattavasti. Analyysissä on syytä kiinnittää huomiota luotuihin teemoihin ja tyyppeihin, jotta tulokset todella kuvaisivat tutkittavaa ilmiötä. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2003) ovat samoilla linjoilla ja lisäävät, että raportointi saattaa jäädä helposti liian pinnalliseksi ilman perusteellista analyysiä ja johtopäätöksiä. Heidän mukaansa tähän voi apuna käyttää tyypittelyä, jolloin aineiston teemoittelu viedään vielä astetta pidemmälle. Onnistuakseen tyypittely vaatii tavoitteellista ja aktiivista työstämistä, jotta aineisto saadaan tiivistettyä tyyppikertomuksiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 95.)

Tämän tutkimuksen analyysitapana laadullinen sisällönanalyysi vaikutti ainoalta järkevältä valinnalta, sillä tutkijan ajattelua ja tutkimuksen tekemistä ohjasi aiemmin edellä kuvailtu hermeneuttinen esinäkemys tutkimuskohteesta. Tavoitteena oli, että yhdistämällä hermeneuttisen kehän ja sisällönanalyysin periaatteita toisiinsa tutkimuksen analyysiin saataisiin toivottua syvyyttä sekä kokonaisvaltaisuutta.

6.4.2 Tutkimuksen eteneminen käytännössä

Saatuani tutkimusluvan kaupungilta, keräsin tutkimuksen haastatteluaineiston loppukeväällä 2016 ja seuraavan syksyn aikana aineisto täydentyi vielä päiväkotien tilasuunnitteluohjeistuksilla. Alustavan teoreettisen viitekehyyksen hahmottelemisen jälkeen aloitin aineiston analyysin tammikuussa 2017 tilasuunnitteluohjeistusten analyysillä.

Sovelsin tilasuunnitteluohjeistusten lukemiseen osittain lähiluvun periaatteita. Lähiluku sisältää useassa vaiheessa tapahtuvaa lukemista, joiden aikana sekä lukutyyli että kirjoitustekniikka vaihtelevat. Sitä voidaan hyödyntää mitä erilaisimpiin tekstimuotoisiin aineistoihin, kun tavoitteena on tarkastella tekstiä kokonaisuutena ja pyrkiä löytämään siitä syvempiä merkityksiä. Lähiluku voidaan ymmärtää olevan analyysin vaihe, jossa tarkennetaan ja korjataan aiemmin tehtyjä tulkintoja. (Pöysä 2015, 28–29, 32.) Useiden lukemiskertojen aikana tein muistiinpanoja tutkijan päiväkirjaan ja merkitsin alustavasti eri väreillä ohjeistusten sellaista sisältöä, joka jostain syystä tuntui toistuvan teksteissä. Toistuvia teemoja tässä vaiheessa olivat muun muassa turvallisuuteen liittyvät tekijät, päiväkotiympäristöön ja välineistöön liittyvät tekijät, tilojen käyttämiseen liittyvät tekijät sekä yleinen lapsia kuvaileva puhe.

Useiden lukukertojen jälkeen päätin lähestyä ohjeistuksia kolmesta eri näkökulmasta: tilasuunnitteluohjeistusten lapsipuhe, ohjeistusten tilapuhe sekä tilasuunnittelulle mainitut lähtökohdat. Ohjeistusten lapsipuhetta tarkastellessa merkitsin ylös kaiken, mikä vastasi kysymyksiin ”Mitä lapsesta puhutaan? Millainen lapsi on?”. Pyrin löytämään ohjeistuksista mahdollisimman tarkasti kaiken, mikä millään tapaa viittasi lapsiin tai lapsena olemiseen.

Lapsipuheen jälkeen lähestyin ohjeistuksia tilapuheen näkökulmasta, jolla pyrin vastaamaan muun muassa kysymyksiin ”Millainen päiväkotitila on? Mitä päiväkotitiloissa on?”. Tilasuunnitteluohjeistukset luonnollisesti kokonaisuudessaan sisältävät vastauksen tähän, joten rajasin analyysini niin, etten ottanut huomioon esimerkiksi tarvike- ja kalusteluetteloita ohjeistuksista enkä huomionut pelkästään aikuisille suunnattuja tiloja, kuten sosiaali- ja keittiötiloja. Ohjeistuksista huomioin vain tilat, jotka ovat lasten käytössä tai lasten ja aikuisten

yhteiskäytössä. Suunnittelun lähtökohtien kohdalla etsin vastausta siihen, millaisia lähtökohtia suunnittelulle ohjeistuksissa selkeästi mainittiin ja keräsin kaikki maininnat yhteen muistiinpanoon. Näiden vaiheiden jälkeen minulla oli suunnittelulle mainitut lähtökohdat koottuna yhteen muistiinpanoon sekä jokaisesta tilasuunnitteluohjeesta omat muistiinpanot kunkin ohjeistuksen tila- ja lapsipuheesta.

Lapsipuhe- ja tilapuhemuistiinpanot sisälsivät lukemattomia yksittäisiä, sanoja tai lauseita. Huomasin, että muistiinpanoja tarkasteltaessa aineistosta korostuivat samoihin aihepiireihin liittyvät asiat, kuten esimerkiksi turvallisuuden ja tilojen käyttämiseen liittyvät tekijät tai siihen, millaisena tiloja kuvailaan. Samankaltaisuutta oli havaittavissa myös lapsipuheen sisältä. Lopulta päädyin jakamaan molemmat pääteemat viiteen eri alatyyppiin niiden samankaltaisuuden perusteella. Näistä muodostuivat analyysin tulosten *viisi tilatyyppeä* (taulukko 3, s. 52) sekä *viisi lapsikuvaa* (taulukko 4, s. 54). Analyysissä muodostuneet tilatyypit ja lapsikuvat avaavat esimerkkeineen perusteellisesti luvussa kahdeksan.

Päiväkotien tilasuunnittelulle mainittuja lähtökohtia löytyi aineistosta kourallinen, jotka keräsin yhteen muistiinpanoon. Mainitut lähtökohdat jaoin kolmeen tyyppiin niiden näkökulman mukaan; suunnittelun lähtökohdiksi muodostuivat näin *lapsi, aikuinen tai lait ja normit*. Suunnittelun lähtökohdat aineistoesimerkkeineen avaavat luvussa seitsemän.

Lapsilta kerätyn haastatteluaineiston analysoin etsimällä lasten puheesta aluksi erilaisia teemoja. Ymmärsin, että tutkimuskysymykseni kuten myös tekemäni tulkinnat ja valinnat ohjaavat sekä jäsentävät haastatteluaineiston analyysiprosessia (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15). Esitin aineistolle kysymyksiä, kuten millaisia asioita tiloista lapset puhuvat, mitä he tiloissa näkevät ja millaisia asioita tiloista tuovat esiin. Kaikki löydökseni merkitsin eri väreillä, jotta ne erottuisivat aineistosta selvästi. Jaoin alustavat havaintoni aluksi kahdeksaan teemaan: sisustuksellisiin tekijöihin liittyvä puhe, rakenteellisiin tekijöihin liittyvä puhe, turvallisuuspuhe, perustoimintoihin liittyvä puhe,

vuorovaikutus- ja valtapuhe, pedagoginen puhe, toimintapuhe ja yhteistyöpuhe.

Verratessani muodostuneita kahdeksaa lasten tilapuheen teemaa luomiini tilasuunnitteluohjeistusten tilatyyppeihin ja lapsikuviin, havaitsin kaikkien muodostuneiden kategorioiden välillä yhteneväisyyksiä. Huomasin, että lapset tuottivat esimerkiksi saman kaltaista turvallisuuteen liittyvää puhetta, kuin mitä ohjeistuksista oli havaittavissa. Havainnon kautta aluksi luomani kahdeksan lasten tilapuheen teemaa tiivistyivät sekä yhdistyivät vielä hieman keskenään ja niistä muodostuivat lasten tuottaman tilapuheen viisi tyyppiä: *tarvitsevuuspuhe, aktiivisuuspuhe, estetiikkapuhe, yhteisöllisyyspuhe ja pedagoginen puhe*. Lopuksi kokosin havaintoni koko aineistosta yhteen taulukkoon.

TAULUKKO 2. Analyysin tuottamat tilatyypit, lapsikuvat ja erilaiset tilapuheet.

TILATYYPPI	LAPSIKUVA	LASTEN TILAPUHE
Terveellinen ja turvallinen tila	Tarvitseva lapsi	Tarvitsevuuspuhe
Käytännöllinen tila	Aktiivinen lapsi	Aktiivisuuspuhe
Monikäyttöinen tila	Yhteisöllinen lapsi	Yhteisöllisyyspuhe
Esteettinen tila	Yksilöllinen lapsi	Estetiikkapuhe
Pedagoginen tila	Oppiva lapsi	Pedagoginen puhe

Olin onnistunut nostamaan aineistostani esiin muodostuneet tyypit ja ymmärsin, että kahden hyvin erilaisen aineiston välillä on jokin yhteys. ”Entä sitten?” oli kysymys, jonka äärellä tarkastelin muistiinpanojani ja muodostuneita kategorioita. Vasta, kun ymmärsin levittää koko aineistoni olohuoneen lattialle, huomasin, että aineistojen välinen suhde löytyy siitä, *kuinka paljon tai vähän* kukin kategoria ilmenee aineistossa suhteessa toisiinsa (kuvio 4, s. 76). Havainnon kautta analyysini nytkähti teemottelusta ja tyypittelystä teoreettisen kokonaisuuden hahmottelemiseen. Löydöksistä muodostui lopulta niiden välisiä suhteita havainnollistava kuvio (kuvio 5, s. 78), josta voidaan todeta, että suunnittelun lähtökohdat, tilatyypit ja ohjeistusten lapsikuvat ovat kytköksissä toisiinsa.

Erilaiset suunnittelun lähtökohdat ohjaavat suunnittelemaan erityyppisiä tiloja, joissa painottuvat erilaiset näkemykset lapsesta. Vain silloin, kun suunnittelun lähtökohtana on lapsi, suunnittelussa korostuvat ne tilan tekijät, joita lapset itse toivat haastattelussa voimakkaimmin esiin.

Tulosluvuissa avaan tarkemmin analyysin aikana muodostuneita tyyppejä sekä niiden välistä suhdetta toisiinsa. Peilaan havaintoja tutkimuskysymyksen mukaisesti suunnittelun lähtökohtiin ja pohdin syntyneen kuvion avulla sitä, millainen yhteisvaikutus kaikilla tekijöillä on päiväkotien tilasuunnitteluun.

6.5 Eettiset ratkaisut

Tutkijana olen tiedostanut tutkimustyöhön sekä aineistonkäsittelyyn liittyvät eettiset tekijät tutkimusprosessin ajan ja olen sitoutunut noudattamaan yleisesti hyväksytyjä sekä eettisesti kestäviä tutkimuskäytänteitä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 124). Kuulan (2011, 34) mukaan eettisesti hyvä tutkimus edellyttää tutkimuksessa hyviä toimintatapoja sekä tieteellisiä tietoja ja taitoja. Oman tutkimukseni kohdalla se on tarkoittanut etenkin huomion kiinnittämistä lasten kanssa työskentelyyn ja tilasuunnitteluohjeistusten tarkasteluun.

Haastattelutilanteessa tuli ottaa erityisesti huomioon muutamia eettiseen tutkimukseen liittyviä seikkoja. Ensinnäkin, kuten Karlsson (2012) muistuttaa, lapsen vireystilan ja kehitystason huomiointi tutkimustilanteessa oli tärkeää, sillä niistä riippuu, kuinka kykeneväinen tai halukas lapsi on osallistumaan tutkimukseen. Lasta ei missään vaiheessa tule vastoin tahtoaan pakottaa tutkimukseen, vaan halukkuus tulee lähteä lapsesta itsestään. (Kuula 2011, 61; Roos & Rutanen 2014, 33; Karlsson 2012, 44-45.) Tutkimustilanne ei myöskään saa häiritä lasten arkea päiväkodissa tai aiheuttaa lapsille ahdistusta, joten koko haastatteluiden ajan huomio tuli olla kiinnittyneenä myös näiden tekijöiden mahdolliseen tilannekohteiseen vaihteluun.

Toisena, tutkimushaastattelun tarkoituksena oli tavoittaa lasten ääntä, joten haastatteluaineiston keruussa hyödynnettiin soveltaen triangulaation ajatuksia. Monialainen yhdisteleminen onnistuessaan vapauttaa tutkijan yhdestä

jäykästä näkökulmasta ja useilla eri menetelmillä voidaan parhaimmillaan saavuttaa täydempi sekä informatiivisempi kuva tutkimuskohteesta (Torrance 2012, 113–114; Tuomi & Sarajärvi 2003, 140–142) Tämän tavoitteena oli vahvistaa tutkimuksen lapsinäkökulmaa, kuulla lasten ääntä ja saada heidän mielipiteensä selvitettyä mahdollisimman monipuolisesti. Toisaalta myös tavoitteena on kattavan kokonaiskuvan saavuttaminen tutkittavasta ilmiöstä. Sommerin, Pramling Samuelssonin ja Hundeiden (2013, 462–464) mukaan tämän kaltainen pyrkimys perusteelliseen lasten äänen kuulemiseen auttaa takaamaan jokaisen lapsen yksilöllisen kehitystason sekä ominaispiirteiden huomioinnin myös tutkimustilanteessa ja mahdollistamaan jokaisen lapsen edun toteutumisen. Karlsson (2012) muistuttaa, että jokaisen tutkimukseen osallistuvan lapsen yksilölliset ominaisuudet voivat tulla useamman tutkimustavan kautta tällöin huomioiduiksi paremmin, sillä osa lapsista ilmaisee paremmin itseään sanattomasti esimerkiksi piirtäen, kuin suoralla yksilöhaastattelulla (Karlsson 2012, 22–23, 44–45).

Kolmantena huomioitavana tekijänä oli tutkittavien yksityisyyden suojaaminen sekä tutkimuslupien pyytäminen. Kuula (2011, 60–62) toteaa, että vaikei tutkimuseettiset normit sido lakien tavalla tutkijoita, on todella tärkeää huomioida, että yksityisyyttä koskevat normit mukailevat kuitenkin lainsäädäntöä. Tässä tutkimuksessa yksityisyyden sekä osallistumisen vapaaehtoisuuden huomiointi näyttäytyi esimerkiksi siinä, että tutkimusluvut tuli pyytää niin kunnalta, lasten vanhemmilta kuin lapsilta itseltäänkin. Myös tutkimukseen osallistuvien päiväkotien kanssa sovittiin tarkasti siitä, missä, milloin ja millä tavalla haastattelu on mahdollista toteuttaa. Anonymiteettisuoja on tullut säilyttää koko tutkimuksen ajan. Anonymisoinnilla on tässä tutkimuksessa häivytetty lasten ja tutkimuspäiväkotien tunnistetiedot, jottei mitään lasten kertomaa voitaisi yhdistää tiettyyn päiväkotiin tai sen henkilöstöön.

Tilasuunnitteluohjeistusten käyttämisessä osana aineistoa on tullut kiinnittää huomio etenkin siihen tapaan, jolla ohjeistuksista tutkimuksessa puhutaan. Kuulan (2011) mukaan negatiivinen ilmaisutapa ”voi leimata tutkittavien edustaman ryhmän” ja vaikuttaa näin negatiivisesti tutkittavien elämään. Kuu-

la jatkaa, että kaikesta ei tarvitse olla aineiston kanssa samaa mieltä ja on tärkeää myös lähestyä tutkittavaa aineistoa kriittisesti, kuitenkin mustamaalaamatta tutkimukseen osallistuvia tahoja. (Kuula 2011, 63.) Tutkimuksen tavoitteena ei ole ollut asettaa kaupunkien ohjeistuksia paremmuusjärjestykseen tai arvioida niiden sisällön paremmuutta suhteessa toisiinsa. Tämä on ollut tärkeää huomioida tuloksia avatessa, sillä tilasuunnitteluohjeistus yksin ei kerro koko totuutta kyseisen kaupungin päiväkotisuunnittelua ohjaavista lähtökohdista. Niistä ei myöskään käy ilmi se, onko ohjeistus yhden henkilön kokoama vai viisitoistahenkisen työryhmän näkemys päiväkotien tilasuunnittelusta. Tämä huomioiden on eettisesti ollutärkevintä tarkastella tilasuunnitteluohjeistuksia yhteisenä kokonaisuutena tekemättä selkeää erottelua kaupunkien ohjeistusten välille, ja pyrkiä tulkitsemaan niistä tutkimuksen kannalta keskeisimpiä seikkoja.

Tutkijana huolehdin tutkimuksen paikkaansa pitävyydestä ja luotettavuudesta, lähdekirjallisuuden tieteellisyydestä ja tutkimusaineiston käsittelystä tutkimuksen päätyttyä. Tutkimuksen valmistuttua aineistot hävitetään. Tiedostan koko tutkimusprosessin ajan, että laadukasta tutkimusta ohjaa ennen kaikkea eettinen sitoutuneisuus (Kuula 2011, 34–35; Tuomi & Sarajarvi 2003, 127).

7 PÄIVÄKOTISUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT TILASUUNNITTELUOHJEISTUKSISSA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää päiväkotien tilasuunnittelun keskeiset lähtökohdat sekä niiden yhteys suunniteltaviin tilatyyppeihin. Toisena tarkastelun kohteena on ollut lasten tuottama tilapuhe ja se, millaisia yhtymäkohtia tilapuheella on tilasuunnitteluohjeistusten kanssa.

Oletettavasti kaikki tilasuunnitteluohjeistukset, arkkitehdit, suunnittelijat ja rakennuttajat pyrkivät omalta osaltaan luomaan päiväkotiympäristön, jossa lasten ja työntekijöiden olisi hyvä olla. Rakennustiedon kortti päiväkotien suunnittelusta (Päiväkotien suunnittelu 2010, 4) huomauttaa, että ”lapsi on keskeinen suunnittelun ja päätöksenteon lähtökohta” suunnittelun joka vaiheessa. Lasten osallisuutta pyritäänkin pikkuhiljaa mahdollisuuksien mukaan vahvistamaan (kts. Karila & Nummenmaa 2001, 19; Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 3–7) ja suunnittelun aikana mielessä tulisi pitää käsitys kompetentista lapsesta. Kuitenkin tilasuunnitteluprosessiin vaikuttavat niin monet tekijät, että lasten pitäminen suunnittelun lähtökotana ei ole aivan yksiselitteistä. Tutkimustulosteni mukaan suunnittelun lähtökohtien muuttuessa muuttuu myös suunnittelussa korostuvien tilatyyppeiden luonne.

Päiväkotien tilasuunnittelulle mainittiin ohjeistuksissa erilaisia lähtökohdita. Teksteissä tuotiin esiin lähtökohtina lapsen lisäksi muun muassa talous, lait ja normit, kestävä kehitys, tilojen monikäyttö ja muunneltavuus eri kohderyhmille, toiminta, lapsuuden erityispiirteet, pedagogiikka ja käytännöllisyys. Eri-laisista yksittäisistä lähtökohdistista yhdistyivät tämän tutkimuksen kolme päiväkotisuunnittelun keskeisintä lähtökohtaa: *lapsi, lait ja normit, aikuiset*.

Keskeisimpiä mainittuja lähtökohtia olivat toimintaa ohjaavat lait ja normit, jotka ovat välttämättömiä huomioida suunnitteluprosessissa. Esimerkiksi Jyväskylän ohjeistuksessa mainitaan, että: ”ohjeeseen on kerätty asioita päivähoitotilojen suunnittelua varten, jotta terveydensuojelulain mukaiset vaatimukset täyttyisivät” (Jyväskylä 2016). Samoin eräänä suunnittelua ohjaavana tekijä-

nä pidettiin ”Terve talo”- kriteereitä, joiden mukaan päiväkotien rakennustyöt toteutetaan Jyväskylässä. Mainitut lait ja normit viittasivat poikkeuksetta rakentamiseen, terveellisyden edistämiseen ja turvallisuuteen liittyvään lainsäädäntöön, kun puolestaan esimerkiksi varhaiskasvatustalot tai edeltävä päivähoitola-ki jäivät hieman yllättäen ohjeistuksissa yleensä mainitsematta.

Lakeihin ja normeihin sisältyy lainsäädännön ohella myös talousnäkökulma. Päiväkotien rakentamis- ja suunnittelutyöt toteutetaan aina tietyn budjetin raameissa, joka vahvasti vaikuttaa siihen, millaisia suunnittelun mahdollisuuksia tai rajoituksia tulee ottaa huomioon. Rakennusten muunneltavuus ja elinkaarisuunnittelu korostuivat tässä usein. Tampereella nämä tulee huomioida suunnittelussa seuraavalla tavalla:

”Tavoitteena on, että erilaiset lapsiryhmät voivat toimia samanlaisissa tiloissa, jotka on suunniteltu 24 lapsen tarpeeseen. Tämä takaa tilojen käytön mahdollisimman suuren joustavuuden hoitopaikkatarpeen ja -muodon vaihdellessa. Siinä vaiheessa, kun päivähoiton tarve laskee alueella, tulee voida muuttaa päiväkotitiloja muihin käyttötarkoituksiin. Tilat tulee suunnitella muuntojoustaviksi ja esteettömiksi.” (Tampere 2016, 9)

Sen lisäksi, että suunnittelun lähtökohtana tulisi huomioida muunneltavuus, rakennuksen pitkä käyttöikä sekä esteettömyys, olisi tärkeää pyrkiä myös energiatehokkuuteen sekä päiväkotirakennuksen mahdollisimman taloudelliseen ylläpitoon, minimibudjetilla:

Rakentamisessa tulee aina pyrkiä kokonaistaloudellisesti edullisimpaan ratkaisuun. Suunnitteluratkaisuja tehdessä tulee kiinnittää huomiota rakennuksen elinkaaren aikaisiin kustannuksiin, käyttöarvoon ja muunneltavuuteen. Oleellisin osa elinkaarisuunnittelua on rakennuksen energiatehokkuuden hallinta (Jyväskylä 2015, 4)

Päiväkodin tilasuunnittelun lähtökohtana mainittiin myös päiväkodin toiminnalle asetut tavoitteet, lapsiryhmät sekä henkilökunta. Jyväskylän (2015, 4) ohjeistuksessa todettiin, että ”suunnitteluratkaisujen ja materiaalivalintojen tulee tukea kiinteistön tarkoituksen mukaista toimintaa”, siis olla aikaa ja kulu- tusta kestäviä sekä käytännöllisiä. Espoo lisäsi edeltävään käytännöllisyysnäkökulmaan myös ekologisuusaspektin: ”Kestävä kehitys heijastuu myös rakennussuunnitteluun: esimerkiksi ekologiset näkökohdat huomioidaan materiaalien ja kalusteiden hankinnassa Espoon strategian suuntaisesti” (Espoo 2014, 3). Edellä mainitut lähtökohdat suunnittelutyölle heijastavat aikuislähtöistä ajatte-

lua, jossa suunnittelun lähtökohtana korostuu aikuisten tuottama toiminta, aikuisten tarve muunneltaville, monikäyttöisille tiloille sekä arjen sujuvuuden kannalta käytännöllisille ratkaisuille.

Rakennustiedon kortin (Päiväkotien suunnittelu 2010, 4) suosituksesta huolimatta lapsi näkyi ohjeistuksissa suunnittelun lähtökohtana heikoiten. Ilmiö vaikuttaa vähintäänkin erikoiselta, kun muistetaan, että suunniteltavien tilojen pääkäyttäjänä tulevat toimimaan lapset. Jos lapsi tuotiin suunnittelun lähtökohtana esiin, puhuttiin poikkeuksesta lasten yksilöllisyyteen ja tilojen es-teettisiin tekijöihin liittyvistä asioista, kuten tilojen sisustuksesta ja lapsille ominaisista piirteistä:

”Olennaisia lähtökohtia ovat lapselle ominaiset tavat toimia, oppia ja havainnoida. Päiväkotiympäristön tulee olla innostava ja mielenkiintoinen sekä monipuolinen; lapsen on voitava sekä leikkiä ja pelata ryhmässä, että vetäytyä omaan rauhaan. (Espoo 2014, 3)

Suoranaisia viittauksia lapsilähtökohtaiseen suunnitteluun ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ollut lainkaan. Eräässä ohjeistuksessa sana ”lapsi” mainittiin vain kolme kertaa, joten on täysin loogista, että päiväkotisuunnittelun lähtökohdat ovat tuolloin ohjeistuksen mukaan jossain muualla, kuin lapsuuden erityispiirteissä, lasten perspektiivissä tai ylipäänsä lapsilähtökohtaisessa tilasuunnittelussa. Suunnittelun lähtökohtana ohjeistuksissa ensisijaisesti vaikuttivat olevan lainsäädäntö ja raha, tämän jälkeen rakennuksen käyttöikä, kustannustehokkuus, muunneltavuus ja tarkoituksenmukaisuus.

Kuten aiemmin todettiin, on muistettava, etteivät aineistona olleet ohjeistukset eivät pidä sisällään yksiselitteistä totuutta suunnittelun lähtökohdista, vaan toimivat rakennusprojekteissa vain yhtenä suunnittelua ohjaavana dokumenttina. Kuitenkin, eri kaupunkien ohjeistukset painottivat hyvin yhdenmukaisesti suunnittelun lähtökohtina tiettyjä edellä mainittuja tekijöitä, ja myös yhdenmukaisesti jättivät lapsilähtökohtaisuuden esiintuomisen ohjeistuksissa vähäiseksi. Tältä osin on tulkittavissa, että ohjeistuksissa päiväkotien suunnittelun lähtökohtana lait ja suunnittelun aikuislähtökohtaisuus on priorisoitu lapsilähtökohtaisuutta merkittävimmiten tekijöiksi.

8 VIISI TILATYYPPIÄ, VIISI LAPSIKUVAA

Tilat, joita päiväkoteihin suunnitellaan jakautuvat aineistoni perusteella turvalliseen ja terveelliseen tilaan, käytännölliseen tilaan, monikäyttöiseen tilaan, esteettiseen tilaan sekä pedagogiseen tilaan. Tilatyypit löytyivät tarkasteltaessa tilojen käyttötarkoitusta, tilasuunnitteluohjeistusten sisältämää kuvailua päiväkotitiloista sekä suunnittelua ohjaavia reunaehtoja. Alla olevaan taulukkoon on tilatyyppejä havainnollistamisen avuksi koottu muutamia ohjeistuksista poimittuja aineistoesimerkkejä.

TAULUKKO 3. Tilasuunnitteluohjeiden tilatyypit.

TILATYYPIT	ESIMERKKEJÄ AINEISTOSTA
Pedagoginen tila	"Ikätason mukainen toiminta", "orientaatioiden yhdistäminen lähiympäristöön", "eriyttäminen", "pedagogisia kuvioita lattialla/seinissä", "pitkäjänteisyys toiminnassa" jne.
Esteettinen tila	"Luonnonmuotojen huomiointi", "värit" ja "värikkyys", "tilava", "joustava", "muotojen vaihtelut", "syvyysvaihtelut", "materiaalit", "pehmeys", "ainakin osa ikkunoista niin alhaalla, että lapsi näkee ulos", "peilipinnat" jne.
Monikäyttöinen tila	"Toiminnallisuutta mahdollistava", "yhdistettävissä", "yhteiskäyttö", "muunneltavuus", "jaettavuus", "muuntojoustava" jne.
Käytännöllinen tila	"Sujuvuus", "vaivaton kulku", "riittävästi säilytystilaa", "liikuteltavuus", "erilaiset nimetyt tilat" (selkeä funktio), "kiinteät leikki- ja jumppavälineet" jne.
Terveellinen ja turvallinen tila	"Äänieristys", "ympäristöystävällisyys", "lämpötilat", "ilmanvaihto", "kaiunta", "aidattu", "puhdistettavuus", "ergonomia", "hygienia" jne.

On huomattava, että ohjeistusten teksteissä ilmeni poikkeuksetta useita erilaisia tilatyyppejä, tosin vaihtelevissa määrin. Eräässä ohjeistuksessa painottuivat ainoastaan turvallinen ja terveellinen tila sekä käytännöllinen tila, kun taas muihin tiloihin viittaavaa kuvailua ei kyseisessä ohjeistuksessa ollut lainkaan. Toi-

saalta yhdessä tilasuunnitteluohjeistuksessa kaikki viisi tilaa näyttäytyivät lähes tasapuolisesti.

Suhteessa toisiinsa tilatyypit painoutuivat tilasuunnitteluohjeistuksissa seuraavasti:

KUVIO 3. Tilatyypin painottuminen aineistossa suhteessa toisiinsa.

Aineistosta oli havaittavissa, että tilasuunnittelussa ajatukset turvallisesta, terveellisestä sekä käytännöllisestä päiväkotitilasta korostuivat eniten. Tilan monikäyttöisyys sekä muunneltavuus mainittiin usein tärkeänä tekijänä suunnittelussa, sillä tiloja tulee voida joustavasti muuntaa vuosikymmenten saatossa eri tarkoituksia palveleviksi. Jyväskylän tilapalvelun suunnitteluohjeessa asiasta todetaankin, että ”suunnitteluratkaisuja tehdessä tulee kiinnittää huomiota rakennuksen elinkaaren aikaisiin kustannuksiin, käyttöarvoon ja muunneltavuuteen” (Jyväskylä 2015, 4). Vähiten huomiota tilasuunnitteluohjeistuksissa saivat tilan esteettisyyden sekä pedagogisuuteen liittyvät tekijät, joihin viitattiin usein muiden asioiden yhteydessä. Tampereen tilakeskuksen suunnitteluohjeistuksessa esimerkiksi viitattiin lasten toiminnan pitkäjänteisyyden edistämiseen

puntaroidessa tilojen jakamisen mahdollisuuksia: ”Ruokailutilan erottaminen erilliseksi yhteiseksi tilaksi, ainakin isompien lasten osalta, mahdollistaisi pitkäjänteisemmän toiminnan askarteluhuoneessa” (Tampere 2013, 9). Tilanteessa toiminnan pitkäjänteisyyden edistäminen nähdään pedagogisesti hyvänä ratkaisuna, johon pyritään rakenteellisilla mahdollistamisilla, kuten kahden tilan selkeällä erottamisella.

Tilasuunnitteluohjeistukset painottuvat ymmärrettävistä syistä tiloja kuvailevaan puheeseen. Tilapuheen joukosta oli kuitenkin erotettavissa myös lapsipuhetta, joka mielenkiintoisella tavalla osoittautui luovan pohjaa tilasuunnittelullisille valinnoille. Aineistosta erottui viisi erilaista lapsikuvaa: tarvitseva lapsi, aktiivinen lapsi, yhteisöllinen lapsi, yksilöllinen lapsi sekä oppiva lapsi.

TAULUKKO 4. Tilasuunnitteluohjeiden lapsikuvat.

LAPSIKUVA	ESIMERKKEJÄ AINEISTOSTA
Oppiva lapsi	”oppi kielen avulla”, ”oppimisen kokonaisvaltaisuus”, ”pedagogiikka”, ”omatoimisuuden tukeminen” jne.
Yhteisöllinen lapsi	”Yhteistoimintaa tarvitseva”, ”ryhmätoiminta”, ”yhteistyö”, ”relaationaalisuus”, ”vuorovaikutus”, ”vertaisuus” jne.
Aktiivinen lapsi	”Ominaista liikkuminen, tutkiminen, leikkiminen”, ”leikkivälineet”, ”vapaata tilaa”, ”kiipeily”, ”pintoja kuluttava”, ”toimii pöytien ääressä, pihalla ja lattialla” jne.
Tarvitseva lapsi	”Päivärytmin merkitys”, ”perushoito”, ”lämmin vesi”, ”lepo”, ”ruokailu”, ”hygienia”, ”laittaa kielen rautaan”, ”tapaturma-altis”, ”harjoitteleva”, ”tukea tarvitseva” jne.
Yksilöllinen lapsi	”Lapselle ominainen tapa”, ”yksinolo”, ”työrauha”, ”ikätaason mukainen vaihtelu”, ”hahmottaa maailmaa omalla tavallaan”, ”oma perspektiivi” jne.

Vaikka tilasuunnitteluohjeistuksissa lasten kasvun ja kehityksen erityispiirteitä kuvailtiin verrattain vähän, puhe lapsista ilmeni tekstissä, kuin sivujuonteena.

”Pulverimaalattuun metallipintaan eivät lasten kielet tartu pakkasella kiinni”, todetaan Tampereen (2013, 6) ohjeistuksessa ja samankaltainen ajatus on tavoitettavissa kaikista muistakin ohjeistuksista. Itsestään selvän lausahduksen takaa löytyy käsitys siitä, että joillakin lapsilla on tapana pakkasella laittaa kielensä kiinni metalliin, jonka vuoksi pihamailla tulee välttää maalaamattomia metallipintoja. Lauseesta on havaittavissa ajatus lapsuuden erityisluontoisuudesta tässä asiassa, sillä mikäli kyse olisi vain aikuisille suunnatuista tiloista, vastaavalaista toteamusta tuskin olisi kirjoitettu tilasuunnitteluohjeistukseen. Espoon kaupunki tekee poikkeuksen muihin ohjeistuksiin lapsen kuvailemisessa. Espoon (2014) ohjeistuksessa on runsaasti viittauksia lapsuuteen ja lasten erityisyyteen sekä lasten tapaan oppia, hahmottaa maailmaa ja kehittyä.

Kuten viiden tilatyypin kohdalla, eivät lapsikuvatkaan ilmenneet teksteissä tasapuolisesti suhteessa toisiinsa. Ylivoimaisesti eniten korostuivat kuvat tarvitsevasta sekä aktiivisesta lapsesta. Vähemmälle huomiolle jäivät lapsen yhteisöllisyys sekä yksilöllisyys ja kaikista vähiten lasta kuvattiin oppimiseen liittyvillä käsitteillä.

Kuten aiemmin mainittu, lapsikuvien ja tilatyypin välillä oli kuitenkin havaittavissa selkeä suhde. Puhuttaessa esimerkiksi päiväkodin lämmitykseen ja lattioiden vedottomuuteen liittyvistä seikoista, mainittiin usein samalla, että lapsilla on taipumus viettää paljon aikaa lattiatasolla. Myös silloin, kun lapsi kuvattiin kokonaisvaltaisena oppijana, nähtiin tarpeelliseksi suunnitella tiloista lasten mielikuvitusta ja aisteja virittelevä. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen esimerkkien avulla tarkemmin tätä tilatyypin ja lapsikuvien välistä suhdetta.

8.1 Turvallinen ja terveellinen tila, tarvitseva lapsi

Tilasuunnitteluohjeistuksissa painottui kaikista eniten pyrkimys suunnitella turvallisia ja terveellisiä tiloja käyttäjilleen. Hyvin usein aineistossa viitattiin eri lakeihin, kriteereihin ja asetuksiin, jotka ohjaavat rakenteiden suunnitteluprosessia sekä määrittävät sen reunaehdot. Keskeisimpänä mainittakoon tervey-

densuojelulaki sekä kriteerit esimerkiksi akustiikasta, pintamateriaaliluokasta, ilmanvaihtojärjestelmistä sekä sisäilmasta.

Tilasuunnitteluohjeissa huomio kiinnitettiin lähinnä fyysisen ympäristön turvallisuuteen ja terveellisyteen pyrkimällä todella monipuolisesti ottamaan huomioon erilaiset vaaratekijät, kuten roikkuvat valaisimet, luonnon valon riittävä määrä ja häikäsemättömyys, akustoinnin ja lattiapinta-alan suhde sekä työskentelyergonomia. Ohjeistuksissa esitettiin tarkat kriteerit myös päiväkodin sijainnille, sillä ohjeiden mukaan päiväkotia ei tule sijoittaa alueelle, jossa esiintyy voimakasta melua tai ilman epäpuhtauksia. Ilman laatuun kiinnitettiin muutenkin erityishuomiota:

”Päiväkotia perustettaessa yleisenä perusvaatimuksena on koneellinen tulo- ja poistoilmanvaihtojärjestelmä ja ilmanvaihdon tulee olla Suomen rakentamismääräyskokoelman D2 -osan mukaista.” (Jyväskylä 2016)

Fyysisen turvallisuuden lisäksi myös psyykkisen turvallisuuden ja terveyden edistäminen nähtiin merkittävänä suunnittelua ohjaavana tekijänä. Merkittävimpana psyykkisen terveyden edistäjänä päiväkodissa toimii säännöllinen ja ennakoitavissa oleva perusarki, joka sisältää mm. päivälevon ja syömisen. Tämä käy ilmi esimerkiksi Espoon julkaisusta, jossa perustoimintojen sekä päivärytmin kuvaamiseen keskittyy kokonainen kappale (Espoo 2014, 3-4). Perushoidon kohdalla suunnittelussa huomioitiin erityisesti lasten eri-ikäisyys sekä työergonomian asettamat vaatimukset, kuten esimerkiksi Jyväskylän tilapalvelun ohjeistuksessa, jossa ergonomiseen työskentelyyn viitaten todetaan, että ”pyllynpesualtaaseen pitää olla rappuset, joilla lapsi pääsee sinne tarvittaessa itse kiipeämään ilman nostamista” (Jyväskylä 2015, 7).

Perushoidontarpeen huomiointi ilmenee myös useissa viittauksissa lepo- ja ruokailujärjestelyihin. Etenkin lepohuoneiden paikoista suositellaan, etteivät ne ole yhteydessä eteistiloihin, eikä niissä ole läpikulkua. Valvottavuuden ja avunannon vuoksi on myös tärkeää, että lepohuoneet on sijoitettu vierekkäin. ”Kaksi lepohuonetta tulee sijoittaa vierekkäin niin, että yksi henkilö voi valvoa lasten lepoa molemmissa tiloissa. Valvojalla tulee olla sekä näkö- että kuuloyhteys molempiin lepohuoneisiin ja mahdollisuus päästä nopeasti apuun, jos jo-

tain on hätänä”, todetaan Tampereen (2016, 11) ohjeistuksessa. Sama linja ilmenee myös Espoon ohjeistuksesta (2014, 11), jonka mukaan ”on tärkeää, että hoitaja pääsee jokaisen vuoteen viereen ainakin toiselta puolelta”.

Turvallisia ja terveellisiä tiloja suunniteltaessa tilasuunnitteluratkaisujen perusteena käytetään usein lapsen tarpeisuutta tai lapsuuden erityisluontoisuutta. Ruokailutiloja suunniteltaessa huomio kiinnitetään Espoossa toimiviin linjastoihin ja lapselle sopiviin korkeuksiin, jotta lapsen on helppo ottaa tarjotin linjastolta. Isojen lasten oletetaan osaavan jo itse kantaa lautasensa, mutta ei kuitenkaan vielä suoriutuvan kokonaisen tarjottimen tuomisesta pöytään. Lähtökohtana on, että lapset tarvitsevat ruokailussa runsaasti aikuisen apua ja ruokailussa hyödytään pienryhmissä liikkumisesta.

”Lapset aterioivat ruokailutilassa pienryhmittäin siten, että jokaisella ryhmällä on mukanaan oma aikuinen, joka jakaa ruuan. Isot lapset kantavat itse lautasensa ruokapöytään, johon on katettu valmiiksi sekä juomat että aterimet.” (Espoo 2014, 15)

Vastaavanlaiset oletukset siitä, millaisia asioita lasten tulee opetella, näkyvät viittauksissa lasten omatoimisuuden edistämisen huomioimiseen tilasuunnittelussa. Sekä Tampereen (2014, 10) että Espoon (2016, 10) julkaisuissa todetaan, että esimerkiksi WC-tilojen suunnittelun on tuettava sitä tavoitetta, että lapset oppivat huolehtimaan itsenäisesti omasta siisteydestään. Tilojen suunnitteluun sisältyy tästä näkökulmasta siis myös kasvatuksellinen ulottuvuus, joka ilmenee jaettuna ymmärryksenä siitä, että lasta tarvitsee opetusta vielä useissa, esimerkiksi omatoimisuuteen ja itsestä huolehtimiseen liittyvissä asioissa.

Yllättävän usein lapsiin viitataan teksteissä äänekkäinä, sotkeentuvina sekä sellaisena ihmisjoukkona, joiden kesken esimerkiksi taudit leviävät helposti. Tilasuunnittelussa tämän kaltaista lapsuuden erityislaatuista suhteessa aikuisväestöön pyrittiin huomioimaan esimerkiksi panostamalla hygieenisiin tilaratkaisuihin, kuten erillisiin wc-tiloihin, useisiin käsienvesupisteisiin sekä kosketusvapaisiin hanoihin, kuten Jyväskylän suunnitteluohjeessa (2015, 6) mainitaan. Yksi usein toistuva keino oli huolellinen akustiikkasuunnittelu.

”Lasten leikit ja puuhastelu aiheuttavat päivittäin melua, joka voi olla sekä lasten että henkilökunnan kuulolle haitallista. On erittäin tärkeää, että päiväkodin ääniympäristöön vaikutetaan akustisella suunnittelulla.” (Jyväskylä 2016)

Espoon ohjeistuksessa akustiikkasuunnittelu oli myös esillä. Terveysvaikutusten lisäksi tehokkaan akustiikkasuunnittelun nähtiin olevan myös sekä lasten että aikuisten työskentelyä mahdollistava työkalu:

”Myös akustiikkasuunnittelun on tuettava toimintojen erilaisia luonteita: samaan aikaan voi olla meneillään rauhallinen lukuhetki, neuvottelu vanhempien kanssa ja äänekäs liikuntahetki.” (Espoo 2014, 5)

Kuten muissakin, myös Tampereen tilasuunnitteluohjeessa on huomioitu erityisesti lasten luontainen taipumus liikkumiseen ja kiipeilyyn eri paikoissa. Tämän vuoksi myös kiipeilyyn tarkoittamattomista paikoista on pyritty tekemään lapsille mahdollisimman turvallisia.

” Erityisesti myös lasten leikkipihoilla olevien kiinteiden rakennelmien/rakennusten kuten varastojen syöksytörvien jne. on oltava turvallisia, eikä niihin tai niiden kiinnityksiin saa jäädä rakoja, joihin kiipeilevä lapsi voi jäädä kiinni.” (Tampere 2016, 7)

Lasten vikkelen liikkumisen vuoksi tilasuunnitteluohjeissa korostuu kautta linjan lasten valvottavuus. Valvottavuuteen on kiinnitetty erityishuomiota niin ulko- kuin sisätilasuunnittelussa ja hyvin usein todetaan, että aikuisen tulee voida valvoa lapsia esimerkiksi lasiseinän läpi siten, että aikuinen näkee sisään, mutta lapsi toisaalta myös saa työskentelyrauhan. (Espoo 2014, 11).

”Tilasta toiseen on voitava siirtyä sujuvasti, ja tärkeää on, että aikuisten sosiaali- ja toimistotilat sijaitsevat mahdollisimman keskeisellä paikalla - - Niin ulko- kuin sisätilojen helppo valvottavuus on myös osa turvallisuutta; huonosti valvottavia tiloja ei saa olla. Lasiseinät ja sisäikkunat ovat hyvä ratkaisu valvottavuuden parantamiseksi.” (Espoo 2014, 5)

Valvottavuus ja lasten turvallisuudesta huolehtiminen vaikuttavat näin ollen myös tilojen sijoitteluun suhteessa toisiinsa, kuten edellä todetaan.

8.2 Käytännöllinen tila, aktiivinen lapsi

Päiväkotitilojen suunnittelussa tärkeää on tilojen käytännöllisyys. Käytännöllisyysnäkökulma painottui ohjeissa turvallisen ja terveellisen tilan jälkeen eniten ja se näkyi teksteissä suorina viittauksina esimerkiksi arjen toimintojen helpouteen ja materiaalien pitkäkestoisuuteen: ” Pinnat tulee olla kestäviä ja helposti siivottavissa” (Tampere 2016, 5). Käytännölliset ja kestävät tilat mahdollis-

tavat lapsille luontaisen aktiivisen toiminnan, joka tuodaan ilmi Jyväskylän (2015, 7) ohjeessa toteamalla, että materiaalivalintojen tulee olla ”lapsia aktivoivia ja pelaamisen sekä leikkimisen kestäviä”.

Päiväkotitiloissa käytännöllisyyden kannalta merkittävänä seikkoina pidettiin muun muassa riittävää tilamitoitusta suhteessa käyttäjämääriin, saatto liikenteen sujuvuutta, järkeviä materiaalivalintoja sekä arkea sujuvoittavia, käytännössä hyviksi todettuja tekijöitä. Käytännöllisyyteen viitattaessa suurta osaa näytteli etenkin eteis- ja kuivatustilojen toimivuus. Kaikissa ohjeistuksissa oltiin yhtä mieltä siitä, että hyvin toimivat kurapesutilat ovat tärkeä osa päiväkodin arjen sujumista.

”Tilan suunnittelussa on erityisesti huomioitava tilan toimivuus ja tilanvaraus sekä pestäville ja kuivattaville vaatteille että henkilökunnan työskentelylle vaatehuollossa. Henkilökunnan ulkovaatteille varataan tila. Märkäeteisen yhteyteen voidaan vaihtoehtoisesti suunnitella erillinen kuivaushuone, joka korvaa märkäeteiseen sijoitettavat kuivauskaapit ja sähköiset kengänkuivaustelineet.” (Tampere 2016, 10)

Eteistilojen suunnittelusta heijastuu ymmärrys lapsesta liikkuvaisena ja aktiivisena toimijana. Tilojen tehtävänä nähdään pikemminkin olevan toiminnallisuuden mahdollistaminen, ei sen rajoittaminen.

”Kuraeteisissä tulee olla liikuteltavat, pyörillä varustetut vaaterakit, joihin tulee mahtua loput 45 henkaria, jotta kaksilla vaatteilla (kuravaatteet + ulkovaatteet) on kuivausmahdollisuus. Osa tangoista sijoitetaan lasten tasolle, osa aikuisten tasolle. Lasten vaatetankojen tulee olla riittävän korkealla, jotta toppahaalarit eivätkä lahkeet jää roikkumaan lattialle. Tilaan sijoitetaan penkki. Kaikki kalusteet on oltava kosteutta sietävää materiaalia.” (Jyväskylä 2015, 6)

Jyväskylän kuvauksesta voidaan todeta, että eteistiloja suunniteltaessa on otettava huomioon useiden tekijöiden lisäksi lasten toiminnallisuuden aiheuttama varusteiden kastuminen sekä varusteiden tehokas kuivattaminen. Mikäli haalarit roikkuvat maassa, lahkeet eivät mahdollisesti kuivu iltapäiväulkoiluun mennessä ja lapsen varusteet voivat pahimmassa tapauksessa olla vielä märät, kun olisi aika mennä uudestaan ulos. Tehottomat kuivatusratkaisut voivat näin haastaa perusarjen pyörittämisen lisäksi esimerkiksi terveyteen liittyviä tekijöitä.

Tilojen käytännöllisyys korostui eteisten lisäksi monessa muussakin tilanteessa, esimerkiksi kuvatessa eri tilojen käyttötarkoituksia, siirtymäreittejä tilojen välillä tai pohdittaessa erilaisia säilytysratkaisuita.

”Lapsiryhmän tiloissa on hyvä olla pieni varastotila, jossa säilytetään askartelumateriaalia ja muuta toimintaan liittyvää varustusta. Ryhmätiloissa ja käytävillä käytetään karruja, joissa on esim. askartelu-, rakentelu ym. materiaaleja, jotka on varustettu kaikkien ryhmien käyttöön. Karruille suunnitellaan sijoituspaikka, esim. varastosta.” (Tampere 2016, 11)

Lasten leikit ja touhut päiväkotiarjessa vaativat ohjeistusten näkemysten mukaan runsaasti materiaalia sekä tavaraa, ja näin ollen myös tehokkaita säilytysratkaisuja. Osan tavaroista nähtiin olevan tarpeen olla lasten saatavilla ryhmätiloissa, osa puolestaan säilössä varastoissa.

8.3 Monikäyttöinen tila, yhteisöllinen lapsi

Tilojen moniin eri käyttötarkoituksiin viitattiin kaikissa ohjeistuksissa toistuvasti. Monikäyttöisyyden ensimmäisenä näkökulmana hyvin usein oli se, että tilojen tulee olla hyödynnettävissä joustavasti muillekin käyttäjäryhmille, kuin päiväkotitoiminnalle:

”Päiväkodin yhteistilat ovat kaikkien lapsiryhmien yhteiskäytössä ja toisaalta yhä useammin, myös talon ulkopuolelta tulevien iltakäytössä. Iltakäytössä olevien tilojen rajaaminen on näin ollen otettava huomioon tilasuunnittelussa. Rakennuksen aulatilaa käytetään talon isompien lasten yhteisenä ruokailutilana ja monitoimitilana sekä esimerkiksi avoimen varhaiskasvatuksen kerhotoimintaan. Tätä aulatilaa vuokrataan myös ulkopuolisille toimijoille ilta- ja viikonloppukäyttöön.” (Tampere 2016, 5)

Toisaalta monikäyttöisellä tilalla viitattiin myös arjessa tiloille muotoutuviin erilaisiin käyttötarkoituksiin, jotka hetkestä toiseen voivat vaihdella hyvinkin paljon, kuten seuraavasta käy ilmi:

”Eteistila on yksi päiväkodin tärkeistä paikoista, joissa lasten vanhemmat tapaavat päiväkodin henkilökuntaa. Lapset pukeutuvat ja riisuutuvat eteisessä päivän aikana useasti. Eteisessä on paljon läpikulkuliikennettä. Eteistila suunnitellaan siten, että sitä voidaan käyttää myös ryhmätilana. Muuntojousto huomioidaan tilan muodon ja kalusteiden suunnittelussa” (Tampere 2016, 10)

Perinteinen ajatus eteistilasta ei siis edellisen perusteella tule kysymykseenkään, vaan jo suunnitteluvaiheessa on huomioitava- tässä tapauksessa eteistilan- erilaiset käyttötarkoitukset. Tämänkaltainen ajattelu ei kosketa vain eteisiä, vaan muitakin päiväkotitiloja. Espoon ohjeistuksessa kiteytetään tilojen muunneltavuus esimerkiksi käytävien kohdalla seuraavasti: ”Varsinaista perinteistä käytävää ei ole vaan leikkitiloiksi laajenevia, toiminnallisia tiloja” (Espoo 2014, 9). Mahdollisimman monikäyttöiset tilat mahdollistavat lasten jakautumisen

leikkimään useisiin eri paikkoihin ja näin ollen esimerkiksi mainituista käytävätiloista saadaan tehokkaita lattianeliöitä lasten käyttöön. Annetujen budjettien raameissa kaikki mahdolliset tilat pyritään suunnittelussa hyödyntämään tehokkaaseen käyttöön.

Tilojen yhteiskäyttöön viitattiin ohjeistuksissa merkittävän usein, joskin siinä, mitkä tilat ovat yhteiskäytössä, löytyi eroja. Tampereella yhteiskäyttöisiä ovat ainakin ryhmä- ja eteistilat, kun taas Jyväskylässä omien kotialueiden lisäksi on kaikille hoitoryhmille suunniteltuja yhteisiä tiloja, kuten liikunta- ja juhlasali. Tampereen ohjeistuksessa tuotiin myös esiin, että päiväkotit yhdistetään nykyään yhä useammin esi- ja alkuopetuksen (0-2-luokat) kanssa. Näitä päiväkotikouluja kutsutaan ”pienten lasten yksiköksi”. Yhteishankkeissa tavoitellaan synergiaetuja, sillä esimerkiksi koulun ja päiväkodin sisä- sekä ulkotiloista monet sopivat yhteiskäyttöön (Tampere 2016, 5). Sekä tilojen yhteis- että monikäyttöisyys pitää sisällään näkemyksen yhteisöllisestä toiminnasta ja erikokoisten ryhmien liikuttelusta tilojen välillä. Tässä näkemyksessä korostuu ajatus lapsen yhteisöllisyydestä, sekä oletus siitä, että lapset haluavat ja kykenevät toimimaan yhteisöllisesti.

8.4 Esteettinen tila, yksilöllinen lapsi

Päiväkotitilojen esteettisyys jäi selvästi turvallisuuden, käytännöllisyyden ja monikäyttöisyyden jalkoihin, joka ilmeni melko rajallisena puheena tilojen esteettisyydestä. Esteettisyydellä tarkoitettiin ohjeistuksissa muun muassa pinta- materiaaleja, värimaailmaa, valaistusta ja syvyysvaihteluita. Esimerkiksi Espoon ohjeistuksessa estetiikka toisaalta rajattiin selvästi toissijaiseen asemaan muun muassa käytännöllisyyteen verratessa, vaikka toisaalta kyseisessä julkaisussa on tilojen estetiikka huomioitu muihin tilasuunnitteluohjeistuksiin verrattuna poikkeuksellisen monipuolisesti.

”Tilat eivät saa olla liian valmiiksi rakennettuja. Tulee olla vapaata tilaa, jota voi muokata irtokalusteilla eri tarkoituksiin: leikkimiseen, liikkumiseen, taiteen tekemiseen sekä kokemiseen ja tutkimiseen. Esteettisyys ei saa olla toiminnallisuuden este.” (Espoo 2014, 4)

Esteettisyys liitettiin lähes aina teksteissä lapsen tapaan hahmottaa maailmaa sekä lasten viihtyvyyteen päiväkodissa. Esteettisyydestä puhuttaessa korostuivat lasten yksilöllisyyden teemat, kuten lasten ominainen tapa hahmottaa maailmaa, ikätason tuomat vaihtelut, ympäristökuvan rakentaminen ja konstruktii- vinen oppimistapa. Erilaisia suunnittelullisia valintoja pohjattiin näihin teemoi- hin, jolloin esimerkiksi ikkunoiden sijoittelusta puhuttaessa perusteltiin, että sisätilojen avautuminen ulkotiloihin helpottaa lasten valvontaa, mutta myös tukee lapselle ominaista ympäristön havainnointia (Espoo 2014, 5). Samoin huomioitiin erikseen lasten päiväkodissa viettämä aika ja sen tuoma oma vaiku- tus suunniteltaviin tiloihin:

”Lapsi viettää päiväkodissa pitkiä aikoja, joten viihtyvyyttä on tärkeä tarkastella lapsen näkökulmasta, mikä edellyttää aikuiselta eläytymistä ja ympäristön katselua lapsen sil- min. Olennaista on tilojen elämyksellisyys ja innostavuus.” (Espoo 2014,5)

Aikuisen eläytymisen vaade korostaa, että ilman asettumista lapsen rooliin, voivat lapsen maailmasta käsin merkitykselliset asiat jäädä päiväkotiympäris- töstä suunnittelematta. Yllä oleva katkelma tukee myös seuraavaa näkemystä siitä, millaisia tilojen tulisi olla, jotta ne olisivat lapsen näkökulmasta ideaaleja:

”Hyvä päiväkotiarkkitehtuuri täyttää lapsen esteettiset tarpeet. Päiväkodissa on lapsen mielenkiinnon herättäviä yksityiskohtia, ja rakennus ympäristöineen tarjoaa avaruudelli- sen hahmottamisen kokemuksia: on korkeaa ja matalaa sekä pitkää ja leveää lapsen mit- takaavassa. Pintamateriaalit ovat monipuolisia (karheita, sileitä, puuta, metallia, muovia jne.) sekä kestäviä ja helposti puhtaana pidettäviä.” (Espoo 2014, 3)

Kuten mainittu, Espoon julkaisussa huomioitiin poikkeuksellisen paljon este- tiikka tilojen suunnittelussa. Tavanomaisempaa oli, että esteettisiin tekijöihin viitattiin muissa teksteissä useimmiten muutaman kerran, hyvin usein puhutta- essa ulkotilojen maaston muodoista tai sisätilojen innostavuudesta ja/tai mieli- kuvituksen virittelystä. Aineistosta oli selvästi havaittavissa, että mitä enem- män ohjeistuksessa puhuttiin lapsista, sitä enemmän niissä myös viitattiin tilo- jen esteettisyyteen. Esteettisyys puolestaan ilmeni myös lasten tuottamassa tila- puheessa hyvin keskeiseksi teemaksi. Näistä havainnosta on johdettu myö- hemmin esiteltävät päätelmät siitä, että lasten ollessa suunnittelun lähtökohtana ja mahdollisesti osallisina suunnitteluprosessissa, suunniteltavissa tilatyypeissä korostuvat lapsille merkitykselliset tekijät sekä lasten perspektiivi.

8.5 Pedagoginen tila, oppiva lapsi

Teksteistä oli havaittavissa kolmenlaista pedagogiseen tilaan liittyvää puhetta: ryhmäkokoihin liittyvä puhe, yleinen varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvä puhe ja opettamistoimintaan liittyvä puhe. Eniten näistä korostui ryhmäkokoihin sekä ryhmien liikutteluun liittyvä puhe, joka selvästi ohjasi myös tilojen suunnittelua:

”Aiemmin käytettyjä ns. pienten – isojen ryhmäjakoja tai varustelua ei enää tehdä. Tilat mitoitetaan siten, että ryhmän koko on aina 21 lasta. Kaksi ryhmää muodostaa aina ryhmäkokonaisuuden, joiden kotialueiden tiloja tarkastellaan yhdessä. Kahden ryhmän kotialueiden tilat toimivat kolmen pienryhmän tiloina (14+14+14 lasta).” (Jyväskylä 2015, 4)

Jyväskylän kaupungin yhteinen pedagoginen linjaus päiväkotiryhmien kotialueista on samankaltainen, mitä Tampereella (2016, 5) on linjattu: ”päiväkotiryhmien omat tilat pyritään jaottelemaan kahden ryhmän yhteisiin kotialue tiloihin. Tilojen tulee mahdollistaa pienryhmä (7-10 lasta) ja suuryhmätoiminta (max 24 lasta).” Tampereen ohjeistuksessa ratkaisua perustellaan pedagogisella pienryhmätoiminnalla sekä käytännön toiminnan reunaehdoilla:

”Lasten jakaminen erikokoisiin lapsiryhmiin on osa toiminnan rakennetta. Lapsiryhmän koko vaihtelee kasvattajien lukumäärän, lasten iän ja hoidontarpeen mukaan. Tilojen tulee tukea pienryhmätoimintaa.” (Tampere 2016, 9)

Osa pedagogisiin tiloihin liittyvästä puheesta oli yleistä varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvää puhetta, joka on peräisin varhaiskasvatuslaista sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (VASU 2016). Tämän pedagoginen puhe piti sisällään yleisen tason kuvailua varhaiskasvatuksen sisällöistä, toteuttamisesta ja varhaiskasvatusympäristön järjestämisestä.

”Varhaiskasvatusympäristö ymmärretään laajasti psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisen tilana, jossa toimitaan lasten ja aikuisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatusympäristö on olennainen osa pedagogiikkaa ja fyysinen ympäristö – sekä sisä - että ulkotiloissa - tulee nähdä toiminnallisena, dynaamisena, jatkuvasti kehitettävänä ja uudistuvana osana varhaiskasvatuksen toimintaa. – Yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Varhaiskasvatuksen ryhmät tulee muodostaa ja tilojen suunnittelu ja käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa.” (Tampere 2016, 9-10)

Tyypillistä kuitenkin oli, että puhe jäi teksteissä yleiselle tasolle, eikä niissä tuotu esiin kaupungin omaa näkemystä siitä, kuinka suunnittelussa tullaan otta-

maan huomioon kyseiset asiat. Viimeisimpänä ja vähäisimpänä teksteissä tuotiin esiin itse opettamistoiminta ja sen huomiointi suunnittelussa. Opettamistoiminnasta puhuttaessa kuvailtiin usein eri toimintoja, kuten leikkejä, pelaamisia tai askartelua. Muutamaan otteeseen tilojen suunnittelussa mainittiin, että jokin huoneista on ryhmän ”tukikohta”, jossa kokoonnutaan ja touhutaan niin pöydän ääressä kuin lattiallakin (Espoo 2014, 11). Lisäksi opetuksen toteuttamiseen viitattiin puhuttaessa esiopetuksen järjestämisestä päiväkotitiloissa:

”Osassa ryhmätiloista varaudutaan järjestämään 6-vuotiaiden lasten esiopetusta, mikä edellyttää tilojen varustamista ko. ikäryhmälle soveltuvalla tavalla. Esiopetustilaan ei kuitenkaan hankita pulpetteja tai muuta perinteisesti kouluun liitettyä kalustusta.” (Espoo 2014, 4)

Näkemyks oppivasta lapsesta kulki pedagogisen tilan kuvausten sisällä. Useimmiten lapsen tapaa oppia kuvattiin yleisellä tasolla varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvän puheen lomassa, kuten seuraavasta katkelmasta käy ilmi:

”Lapsi rakentaa pienestä pitäen kuvaa ympäristöstään. Prosessissa kielen merkitys on keskeinen. Elämän ilmiöitä voidaan tarkastella inhimillisen ymmärryksen, tiedon ja kokemuksen perusmuotojen avulla, joita kutsutaan sisällöllisiksi orientaatioiksi: matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatioiden sisällöt yhdistetään lasten lähiympäristöön ja kokemuksiin.” (Espoo 2014, 3)

Näissä viidessä alaluvussa olen avannut tilasuunnitteluohjeistuksista löytyneet tilatyypit ja lapsikuvat sekä niiden suhteen toisiinsa. Tutkimusaineistoni toisena osana oli kuitenkin vielä lapsilta kerätty haastatteluaineisto, jonka analyysin löydöksiä avaan seuraavassa kappaleessa. Lopulliset tulokset sekä analyysin johtopäätökset kirkastuvat pohdintaluvussa.

9 LASTEN PUHE

Erilaiset lasten tilapuhetyypit ilmenivät toisiinsa punoutuneina, arjen toimintoihin liittyvänä kerrontana päiväkotitiloista, ihmisten välisistä suhteista sekä tilojen käyttötarkoituksista. Lapset käyttivät termejä tila, paikka ja huone synonyymeinä toisilleen, eikä tilapuheen analyysissä tämän vuoksi olla tehty eroa termien välille. Osa tilapuheesta oli ihmettelevää tai toteavaa, osa hyvin monipolvista tarinallista kerrontaa siitä, mitä missäkin paikassa tehdään ja millaisia rajoituksia tai toiminnan mahdollisuuksia tilassa on. Tässä luvussa esittelen lasten erilaiset tilapuhetyypit sekä avaam tiiviisti sitä, millaisia yhtymäkohtia lasten tuottamalla tilapuheella on kaupunkien tilasuunnitteluohjeistuksiin.

9.1 Erilaiset tilapuhetyypit

Aineiston kokonaiskuvasta oli havaittavissa Markströmin (2005, 70) väitöskirjatutkimuksessaan avaama päiväkotitilojen toiminnan tilasidonnaisuus, jolla yksinkertaistetusti tarkoitetaan, että tiettyjä toimintoja on mahdollista toteuttaa vain tietyissä tiloissa päiväkodissa. Markströmin mukaan tilasidonnaisuuteen kytkeytyy myös voimakkaasti tilan käyttämiseen liittyvät säännöt ja odotukset. Tilasidonnaisuuden teema oli mielenkiintoinen, ja vahvisti aiemmin avaamaani ymmärrystä positiivisen kontrollin näkökulmasta päiväkotitiloissa (Ojakangas 2001; Strandell 1995; Puolimatka 2010). Kontrollin näkökulma kulkee mukana koko lasten tilapuheen analyysin läpi, mutta tutkimukseni kannalta keskeisempää on kuitenkin kääntää katse tilasidonnaisuuden ohi siihen, millaista puhetta tiloista lapset tuottavat.

Lasten välisestä keskustelusta haastattelutilanteessa oli poimittavissa kahdeksan erilaista puhetta päiväkotitiloista:

1. Perustoimintoihin liittyvä puhe
2. Turvallisuuspuhe
3. Yhteistyöpuhe
4. Rakenteellisiin ratkaisuihin liittyvä puhe
5. Sisustuksellisiin ratkaisuihin liittyvä puhe

6. Vuorovaikutus- ja valtapuhe
7. Toimintapuhe
8. Pedagoginen puhe

Edeltävät kahdeksan teemaa yhdistyivät lopulta viideksi tilapuhetyypiksi:

1. Tarvitsevuuteen liittyvä tilapuhe (1 & 2)
2. yhteisöllisyyteen liittyvä tilapuhe (3)
3. estetiikkaan liittyvä tilapuhe (4 & 5)
4. aktiivisuuteen liittyvä tilapuhe (6 & 7)
5. pedagogiikkaan liittyvä tilapuhe (8).

Tarvitsevuuteen liittyvä tilapuhe

Perustoimintoihin liittyvässä puheessa lapset toivat esiin päiväkodin arkeen liittyviä perustoimintoja, kuten pukeminen, WC:ssä käynti, nukkuminen ja syöminen. Lapset myös piirsivät omiin päiväkoteihinsa esimerkiksi ruokalan ja lepohuoneen, jotka vaikuttavat olevan keskeisiä tiloja päiväkotipäivän aikana. Lepohuoneeseen liittyvää puhetta tuotettiin aika paljon. Yksi ihmettelyn aihe oli, kun katseltavan kirjan kuvista ei ollut tunnistettavissa selvää nukkumahuonetta.

Maija: Täällei oo yhtää nukkumapaikkaa.

H: Nii, ei oo. Minkähän takia ei oo?

Anna: Koska eri maassa ei varmaa nukuta, siel päiväkodissa.

H: Niin, voi olla, että siellä ei oo päivälepoo.

Omista nukkumahuoneista lapset molemmissa haastatteluissa esittelivät omat sänkynsä ja kertoivat, mitä huoneessa tehdään. Seuraavassa katkelmassa tulee esiin myös lepoetkeen liittyvät ristiriitaiset tunteet. Toisaalta lepoetkestä pidettiin, koska oli tarve nukkua, toisaalta se aiheutti ärsyyntymistä. Aikuisten tarve kontrolloida tilannetta ja heidän pyrkimyksensä taata jokaiselle lapselle rauhallinen lepoetke, oli myös jäänyt Maijalle elävästi mieleen.

Maija: Emmää... emmää ees ottanu siit kuvaa. Tää on viimene paikka. Mun sänky on tässä, mää oon yläsängyssä, Anna on tossa... tässä! Nää on vetosänkyjä. Ja tässä aikuiset lukee ja komentaa PÄÄ TYYNYYN, ja kaikkee tollasta.

H: Hahah, niinkö ne sanoo? Lukeeko ne teille kirjaa?

Anna: Joo, mut mä vihaan sitä.

H: Miks?

Anna: Koska mä en tykkää lukee ittekää kirjoja.

H: Onks teistä hyvä, että eskarissa vähän vielä levätää ja nukutaa?

Tytöt: Joo on, koska mä nuku joka päivä.

Lasten arjessa järjestyksen ylläpitämisen vaatima kontrollointi näyttäytyy noudatettavina sääntöinä, jotka ohjaavat lapsen toimintaa päiväkotitiloissa. Kontrollin ja vallitsevan lapsikuvan suhde paljastuu näissä edellä mainituissa arjen järjestystä ylläpitävissä toiminnan sääntelyissä. Päiväkotitilojen suunnittelun tasolla lasten toiminnan rajoittaminen on aiemmin voinut näkyä esimerkiksi lasten vapaan liikkumisen rajoittamisena porteilla ja suljetuilla tiloilla. Nykyään puolestaan, kun lapsi nähdään enemmän aktiivisena toimijana, ja liikkumiseen kannustetaan yhä enenevässä määrin, pyritään myös lasten elinolosuhteet järjestämään niin, että niissä mahdollistuisivat mahdollisimman pitkälle vapaa liikkuminen ja energian purkaminen tietyissä turvallisuuden puitteissa (VASU 2016, 22). Tilojen ja toimintojen turvallisuuteen liittyvää puhetta lapset toivatkin esiin yllättävän paljon. Rajat, säännöt, fyysinen turvallisuus ja varovaisuus ilmenivät etenkin lapsille vieraiden toimintojen kyseenalaistamisena sekä ”mitä jos”-tyyppisenä huolipuheena.

Tytöt: Se on iso luikumäki, tehää siitä... Ootapa, mä piirrän siihe yhen jutun, mä piirrän siihen reunat.

Anna: Eeei...

H: Minkäs takia sä Maija piirrät siihne reunat?

Maija: Noku siin ei oo... Ettei siitä tipu.

Erilaiset patjapinnat sekä pehmusteet lapset useimmiten tulkitsivat ensin turvallisuustekijöiksi, kuten Kerttu asian ilmaisee:

Kerttu: Se on tolppa.

H: Nii, minkähän takia se on siinä?

Kerttu: Että jos lapset tönästyy siihen, ni sitten ei satu.

H: Niin, tai voisko se olla kiipeemistä varten?

Tytöt: Niin, joo!

H: Mä vähän nimittäi luulen, et siihe saa kiivetä. Tää näyttää tää huone vähä sellalta.

Lasten puheesta oli tulkittavissa, että lapset itse näkivät itsenä huolenpidon ja valvonnan kohteina. Aikuisen rooli päiväkodissa kohdentui lasten puheessa

olevan ennen kaikkea pitää järjestystä, valvoa ja suojella lapsia vaaran paikoilta. Seuraavassa katkelmassa tyttöjen puheesta välittyy halu temmeltää ja leikkiä vapaasti "Huvipäiväkodissa", mutta toisaalta tytöillä on tiukka tietoisuus toiminnan rajoitteista.

Nella: Mut kato, mä tein karusellin.

H: Ai, sinne tuliki karuselli.

Nella: Mikäs tähän tuli, merirosvolaiva.

H: Niin..

Nella: Säki voit laittaa sinne aika monta kamppetta.

Kerttu: No niin..

Nella: Tää on sellanen niiku, missä voi leikkiä ja ja sellanen niinku Huvipäiväkoti. Voi niinku temmeltää ja se on vähä niinku tivoli.

H: onko se temmeltäminen vähän niiku lasten työtä?

Nella: Aikuset pitää vaa vahtii.

H: Mitäs aikuset vahtii?

Nella: Ne vahtii, ettei meille satu mitää, jos se menee iha riehumiseks.

H: Onnistusko se tämmönen päiväkoti, jos ajatellaa sitä turvallisuutta, ni onnistusko se sillee?

Tytöt: joo.

Nella: Olis vaa sellasii rauhallsii lapsii, jotka ei sillee temmellä, muute sitte ne jouuu niinku tohon, tosson leikkihuone. Mä laitan sen tähä.

Tytöt nimeävät päiväkodin Huvipäiväkodiksi, mutta näkevät päiväkotitilan kuitenkin olevan tiukasti valvonnan sekä sääntöjen alla. Nellan mainitsema yksittäinen leikkihuone muuttuu puheessa paikaksi, jonne liian riehakkaat lapset päätyvät, mikäli eivät osaa olla rauhassa. Strandell (1995) muistuttaa, että aikuisen ja lapsen välinen suhde on jatkuvasti muuttuva, samoin kuin käsitykset siitä, mitä lapset saavat ja eivät saa tehdä. Lasten toiminnan kontrollointi on rakennettu päiväkodeissa arjen keskelle pieninä asioina, kuten aikataulutuksena, istumajärjestyksinä ja rituaalinomaisena päiväjärjestyksenä. Strandellin mukaan "järjestys on valtasuhde" ja päiväkotimaailmassa järjestystä ylläpidetään erilaisilla säännöillä, työjärjestyksillä, tilankäytöllä, tavoilla ja niin edelleen. Päiväkotien päivät ovat tiukasti strukturoidut, jolloin muuttuvien tilanteiden hallinta on helpompaa ja järjestystä voidaan ylläpitää. (Strandell 1995, 118–121.)

Yhteisöllisyyteen liittyvä tilapuhe

Itsestään selvää lapsille oli, että päiväkodissa on paljon ihmisiä, joka kävi selvästi ilmi lasten piirtäessä omaa päiväkotiaan. Nellan kommentista voidaan päätellä, että kyseinen oletus on olemassa, vaikkei ihmisiä näkyisikään päiväkotitiloja kuvattaessa:

H: No mitä Kerttu haluis sinne lisätä vielä?

Kerttu: Lisää ihmisiä! Lisää ihmisiä tarvitaan, päiväkodissahan on paljon ihmisiä.

H: Nii joo.

Nella: Nehä voi olla sisällä.

Lapset eivät puheessaan viitanneet kovin usein tilojen monikäyttöisyyteen, mutta toivat esiin jonkin verran ihmispaljouteen sekä yhteistoiminnallisuuteen liittyviä tekijöitä. Etenkin kuvien katselun aikana useimmin puheessa toistuivat viittaukset ”koulumaisuuteen” tai ”päiväkotimaisuuteen”. Lapset pyrkivät löytämään kuvista tutuiksi tunnistettavia piirteitä ja yhdistämään kuvat itselle tutuihin ympäristöihin. Näihin liittyi useimmiten ihmisten määrään liittyvät tekijät:

Maija: Onks tää koulu vai hoitopaikka?

H: Se on päiväkoti

Maija: Toi näyttää ihan koululle

H: Nii munki mielestä näyttää. Mikä siitä tekee niin koulumaisen?

Maija: Se vaa... Se jotenki vaan... No näyttää jotenki koulumaiselta. Se on tommone pitkä, ja siel on noin paljon väkeä, ja siel on tollaset ruokajutut, niinku meijä isosiskon koulussa.

H: Joo, aivan.

Markström ja Halldén (2009) toteavat, että tilojen tehokas suunnittelu sekä aika-
taulutettu päiväjärjestys tukevat yhteistoimintaa päiväkodeissa. Heidän näkemysensä mukaan päiväkoti on tarkoitettu yhteiseksi tilaksi, jossa vaihtelevissa aikuisten organisoimissa tilanteissa lapset toimivat yhdessä toistensa kanssa. Yhteisen käytön vuoksi oman tilan löytäminen arjessa voi olla haastavaa ja lapset joutuvat neuvottelemaan tilojen käytöstä toisten kanssa. (Markström ja Halldén 2009, 115.) Tämä näkyi lasten puheessa esimerkiksi ”nukkarivuoroina”, jotka muun muassa Kerttu ja Mikko toivat esiin:

Kerttu: En, täällä on omat nukkarivuorot, koska kaikki halua mennä noihii pyörii.

H: Miks ne halua kaikki mennä niihi pyöriin?

Kerttu: Noku ne on nii kivoja

H: Mikä niis on nii kivaa?

Mikko: Noku niil voi ajaa ja sitte, et niit voi pyörittää ja sit näistä (pehmopalikois- ta) voi tehä kaikkee erilaisia.

Kerttu: Nii, ni meil o sitte omat nukkarivuorot.

Nukkumatilat oli suunniteltu sekä leikki- että nukkumistoimintaa varten ja olivat yhteisessä käytössä. Yhteistiloista lapset puhuivat melko usein, esimerkiksi mainitsemalla, että ”tää on kyl mejän kaikkien yhteinen paikka” (Nella). Omina henkilökohtaisina tiloinaan lapset esittelivät omat sängyt ja omat eteislokerot. Kummankaan haastattelun aikana lapset eivät esitelleet päiväkodeistaan mitään yksittäisiä ”vetäytymispaikkoja”, vaikka kiinnittivät kuvia katsellessa huomion erilaisiin soppeihin ja yksityisiin olonurkkauksiin. Kokljuschkin (2001) herättelee muistamaan jo suunnitteluvaiheessa, että päiväkotipäivän aikana jotkut lapset haluaisivat välillä leikkiä yksin tai pienissä porukoissa. Suuret ja laajat ryhmätilat ja käytävät eivät välttämättä tarjoa mahdollisuuksia sen kaltaiselle toiminnalle. (Kokljuschkin 2001, 74)

Estetiikkaan liittyvä tilapuhe

Tilapuhetyypeistä eniten lapset tuottivat estetiikkaan ja aktiivisuuteen liittyvää tilapuhetta. Estetiikkapuheeseen liittyivät erilaiset sisustukselliset sekä rakenteelliset ratkaisut, kuten päiväkotirakennusten muodot, seinien kaltevuudet, värimaailma ja materiaalivalinnat. Lapset toivat molemmissa haastatteluissa haastattelun jokaisessa vaiheessa (kuvien katselu, päiväkodin esittely, piirtäminen) esiin näihin liittyviä tekijöitä.

H: Onks teidän päiväkodilla nimi?

Lapset: Väripäiväkoti!

H: Se onki hyvä nimi. Minkä takia teillä on paljon värejä siellä teidän päiväkodissa?

Mikko: Koska ne on hienoja ja sen takia niitä on.

Värit tuotiin esiin useita kertoja etenkin, kun lapset piirsivät omia päiväkotijaan. Värikkyys ja leikkimielisyys vaikuttivat kulkevan käsikkäin lasten puheessa, samoin erilaiset kuviot, raidat ja taideteokset. Taidetta lapset esittelivät kierrettäessä heidän omilla päiväkotitiloissaan, mutta he myös huomioivat eri-

laiset patsaat ja taideteokset kuvia katsellessaan. Erilaiset rakennus- ja pintamateriaalit herättivät myös keskustelua:

Anna: Toi on ehkä vähän tommonen puinen väri.

H: Mhm.

Anna: Mut vähä vaalee, tätä ei oo maalattu.

H: Täs on aika vähän värii.

Maija: Ja tää on varmaa tehty tää talo puusta.

Värimaailman ja materiaalien lisäksi lapset pohtivat sitä, miltä mikäkin tuntuu. Esimerkiksi tekstiilipintojen pehmeys ja kivipintojen karheus sekä materiaalien kovuusvaihtelut mietityttivät lapsia. Rakennustiedon kortissa (Päiväkotien suunnittelu 2010) todetaan, että: ”eri aistihavaintoja yhdistelemällä ja kontrasteja käyttämällä saadaan tila elämään”. Tällä viitataan siihen, että lapsen kokemusmaailma on lopulta hyvin aistiperäistä. Useita aisteja virittävä päiväkotitila luo innostavan ja jännittävän ympäristön lapselle olla ja oppia. (Päiväkotien suunnittelu 2010, 9)

Sekä kirjan kuvia katsellessa, että päiväkotitiloissa kiertäessä erilaiset yksityiskohdat virittivät lasten mielenkiinnon. Lapset pysähtyivät useita kertoja tarkastelemaan yksityiskohtia, mutta toisaalta myös kiinnittivät huomionsa pelkistettyihin, tyhjiin tiloihin.

Maija: Miks nää kaikki (huoneet kirjan aukeamalla) on näi tyhjiä?

H: Mitä niissä pitäs olla?

Maija: No niissä pitäs olla niissä hyllyissä ainaki jotai, niinku...

Anna: Leikkijuttuja...

Maija: Niin, niinku joo. Täälläki on.

H: Tällänennkö sen pitäs olla? (osoittaa kuvaa, jossa on leluja)

Maija: No tällänen, et siel on hyllyillä kaikkee kampeita.

H: Niinku leluja ja tavaroita?

Anna: Mhm.

H: Onks leikki helpompi alottaa niinku, jos on...

Tytöt: Joo.

Tilojen erilaiset syvyys- ja korkeusvaihtelut houkuttelivat myös lapsia paljon. Tunnelit ja sokkelot leikkitiloissa olivat kiinnostavia, samoin erilaiset syvennykset. Seuraavassa hyvin tyypillinen keskustelun pätkä, jossa kiteytyy moni lasten usein mainitsema esteettisen tilan tekijä.

Anna: Aika tyhjä. Miks se on noi tyhjä? Mut tää on aika kiva.

H: Mikä se on?

Anna: Se o varmaa sellane, jonne sisään pystyy menee, ja tuolta ylhäältä pääsee sinne.

H: Nii semmonen tunneli, semmosetko on kivoja?

Tytöt: Mhm, joo'o.

Maija: Mää esim tykkään semmosista radoista ja temppuradoista

H: Ai, kiva! Nii sä sanoit, et se on tyhjä, onko se sunki mielest (Maija) tyhjä? Mikä siit tekee noin tyhjän?

Maija: Tääl ei oo kampeetta ku vaa kaks. Tää on varmaa joku sali. Tosson peili, josta voi kattoo jotai liikkeitä ja tuol on jotain....

Keskustelun katkelmassa lapset tuovat esiin tilan tyhjyyden, erilaiset korkeus- ja syvyysvaihtelut sekä liikkumiseen ja leikkimiseen liittyvät radat. Lopussa Maija pyrkii vielä tunnistamaan tilan tekemällä aiemman tietonsa perusteella tulkinnan kuvasta, mikä tila voisi olla kyseessä.

Yksi useimmin esiin tulleista lasten kiinnostuksenkohteista olivat eri malliset ikkunat, etenkin sellaiset, joille voisi mennä istuskelemaan.

Nella: Tost voi mennä ja tonne... Mikä toiki o? Toi o joku semmonen, mist voi kattoo ulos!

Kerttu: Ikkuna, toi o ikkuna.

Nella: Toho pystyy menee, toho istumaa. (kertoo omasta kokemuksesta)

H: Mikä niissä erimallisissa ikkunoissa on niin kivaa?

Nella: Noh... Ne on aika erilaisia ku nää mejän ikkunat.

H: Joo, se on kyl totta. Ja näille tämmösille (päiväkodin) ikkunoille ei oikee voi mennä istumaan.

Ikkunoiden ja lasipintojen tuoma valoisuus puhututti lapsia paljon, samoin peilit. Leikkivälineitä mainittiin usein, etenkin erilaisia kiipeilyyn ja jumppaamiseen liittyviä kiinteitä leikkikalusteita. Kuvia katsellessa päiväkotien sisätiloissa olevat liukumäet herättivät puolestaan epäilyksen sekaista ihastusta. Lapset olivat sitä mieltä, että omassa päiväkodissa ei voisi olla sisällä liukumäkeä.

H: Voisko tämmöne jättiliukumäki olla tääl teidän päiväkodissa?

Mikko: Ei...

H: Miksei? Mikä se estää?

Nella: No mihi se menis?

H: No jos tää olis kaks kerroksinen, ni voisko se sitte olla täällä sisällä?

Lapset: Tai sitte sen vois laittaa salii!

Nella: Tai sit sinne ylös vois laittaa semmosen huoneen, sinne yläkerta vois laittaa niitä... (etsii jotain kuvaa)

H: Tarkotatko sitä jumppahuonetta?

Nella: Tälläne. Siel yläkerras vois olla tälläne (jumppahuone)

Toisen päiväkodin tytöt automaattisesti ottivat puheeksi säännöt sekä turvallisuusnäkökulman liukumäestä puhuttaessa:

Maija: Joo...Vaaau, mikä tääl on? Onks se joku kulkuväline tai joku liukumäki?

H: Mikä siel on? Joo, must se on liukumäki ihan selvästi.

Anna: Tuol jossain on ne portaat.

Maija: Tai jos on hyvä voi ehkä kävellä sitä sillei viiiuh... (ylöspäin mäkeä)

Anna: Mut toi on kyl aika liukas.

Maija: Nii, koska tos on tollane kulma. Et se on sillee niinku tällei nounou. (Heiluttaa sormeaan)

Tytöt reagoivat liukumäen nähdessään aluksi innostuneesti, mutta hyvin pian suhtautuvat päiväkodissa olevaan sisäliukumäkeen kielteisesti. Maija tuo esiin, että liukumäkeä voisi kulkea ylöspäin, mutta tyrmää aikuismaisesti sormea heiluttamalla kuitenkin oman ajatuksensa heti, kun Anna muistuttaa liukumäki-kävelyn turvattomuudesta.

Aktiivisuuden liittyvä tilapuhe

Aktiivisuuden liittyvä tilapuhe piti sisällään puhetta lasten toiminnallisuuden sekä tilojen käytännöllisyyteen liittyen. Lapset toivat toistuvasti esiin touhuaamisen, leikkimisen ja liikkumisen eri tavoin päiväkotitiloissa. Tilat, jotka mahdollistivat lasten vapaan liikkumisen, selvästi innostivat lapsia.

Maija: Hei mä tiän, missei me olla käyty!

H: No?

Maija: No siellä! Nonii, mennään...! (juoksee) Meidän... Meidän... parhaimmassa käytävässä!

Anna: Saanko mä juosta ton kerran?

Maija: Mäki haluan juosta!

H: Tottakai.

Tytöt: Jeeeee! Sä eka! Anna sit läpsy!

H: Saatteko te juosta tässä käytävällä aina nii paljon ku haluatte?

Anna: Joskus saadaa, täs voi myös pelata pallo!

H: Okei.. siin onki hauskaa, ku siin on tommone ylämäki!

Maija: Ja alamäki!

H: Ja alamäki tännepäin, niin.

Temppuilu ja liikkuminen yhdistyivät lasten puheessa suoraan hauskanpitoon, kuten Mikko asiasta toteaa:

Nella: Tää on joku semmonen tempuiluhuone. Toi liikkuu, mä tiän. Aika hieno!

H: Kattokaapa sitä lattiaa, onko se lattia minkä näkönen teidän mielestä?

Kerttu: No se on varmaa sellane patja!

Mikko: Mhm. Koska tää on varmaa sellanen jumppapaikka, sellane hauskanpito-paikka. Tää ois tosi kiva kyllä.

H: Niinpä. Tämmösiä huoneita mä oon nähny täällä Jyväskylässäkin.

Piirrettäviin päiväkoteihinsa lapset suunnittelivat temppuilu- ja jumppahuoneita, musiikkihuoneita ja taidepisteitä sekä uima-altaita ja tivolivälineitä. Kuiten-

kin lasten piirroksista huokui jonkin tasoinen realismi siitä, mitä päiväkodeissa voi ja ei voi olla. Anna totesi muun muassa piirtämästään tivolilaitteesta, että ”koskaan sellasta ei voi olla päiväkodissa, ei ikimaaailmassa!”. Toiminnalle asetetut säännöt ja käyttäytymisen rajoittaminen näkyivät esimerkiksi Kertun ja Nellan riehuminen vastaisessa puheessa:

Kerttu: Eiku emmä kerro...

Nella: Tää on tosi salainen, ku me ei kerrota ees tän nimee.. Eiku se on Touhupäiväkoti. Tääl saa touhuta ihan mitä haluaa, paitsi jos tulee ihan riehumiseks.

H: Nii.

Nella: Pitää olla kuitenkin rauhallisesti, ettei...

H: Ettei mitä?

Kerttu: Me ei sitte oteta sitä leikkiä vastaa, jos se menee riehumiseks.

H: Mhm.

Suoranaista tilojen käytännöllisyyteen liittyvää puhetta oli havaittavissa verrattain vähän. Käytännöllisyyteen viitattiin lähinnä eri tilojen käyttötarkoituksesta puhuttaessa ja siinä, missä tiloissa on hyvä leikkiä tietynlaisia leikkejä. Suorimmat viittaukset käytännöllisyyteen liittyivät käyttömukavuuteen, esimerkiksi eteisen vaatenaulakoiden korkeuteen.

Pedagogiikkaan liittyvä tilapuhe

Lapset mainitsivat puheessaan jonkin verran erilaisia pedagogiikkaan liittyviä asioita. Eniten puheessa ilmenivät kokoontumiseen ja eri-ikäisten lapsiryhmien väliseen toimintaan viittaavat tekijät. Lapset olivat hyvin tietoisia siitä, missä on eri ryhmien rajat ja omat tilat, jonne ei voinut ilman lupaa mennä. Maija ja Anna tekevät seuraavassa katkelmassa hyvin suoraan selväksi, ettei tietyn rajan ylittäminen tilassa ole mahdollista, mutta annettujen rajojen sisällä pysyessä, tässä käytävän osassa voi viettää aikaa.

H: Jaa, mikäs paikka tää on?

Anna: No tää on joku sellane paikka ja tosta alkaa (sanoo toisen ryhmän nimen), se ei oo enää mejjän paikka.

H: Ai mikä alkaa?

Maija: (ryhmän nimi), se ei oo enää mejjän paikka.

H: Niijustii. Mitäs te teette tässä paikassa?

Maija: Me joskus täällä leikitään... ja voijaa leikkii nukketalolla tai lepää näissä sohvilla.

Pedagogisten rajanvetojen ja lasten toiminnan kontrolloinnin välinen raja on häilyvä, eikä niitä selvästi voida erottaa toisistaan. Seuraavassa esimerkissä Maija ja Anna ovat piirtämässä omaa päiväkotia, jonne ohjeen mukaan heillä on vapaus laittaa mitä haluavat. Tytöt tuovat piirroksensa palan omaa arkeaan, ja piirtävät sinne kokoontumispaikan.

Maija: Mäpä teen tähän sen ringin missä me kokoonnutaan...

H: Mitäs te teette kokoontumisella?

Maija: Ni me jutellaan ja katotaa noi, ne sellaset mikä päivä on, mikä kuukausi on... Mikä sää on...

H: Mikäs tuolla kokoontumispaikan keskellä on?

Anna: Tuoli, missä se aikuinen puhuu.

H: Ahaa, okei.

Tytöille pedagoginen aamu- tai päiväpiiri näyttäytyy osittain myös lasten ja aikuisten erilaisten asemien kautta, sillä kokoontumispaikkaan tulee erillinen merkintä aikuisen sijainnista suhteessa lapsiin. Vastaavanlainen eronteko kävi ilmi myös esimerkiksi tilojen jakamisen kohdalla. Lapset nimesivät aikuisten pöytiä ja lasten pöytiä sekä esimerkiksi "aikuisten paikan", joka oli jokin henkilökunnan tila.

Kirjan kuvien katselusta eräs tyttö veti yhteen näkemiään kuvia sekä kuvissa olleiden päiväkotien erilaisia elementtejä.

Nella: Musta ne näytti semmosilta ne kaikki, että niistä voi vaikkapa oppia jotai.

H: Mitähä niistä voi oppia?

Nella: Vaikkapa tekemää niitä asioita mitä on siellä, kokeilemaan. Siitä ois voinu oppia laskemaan, ku siin oli se matto, mis oli niit numeroita. Tai sit kokeilee kiipeilee siellä (kiipeilyseinällä), mä oon kyl joskus kokeillu, mut mua pelotti siellä.

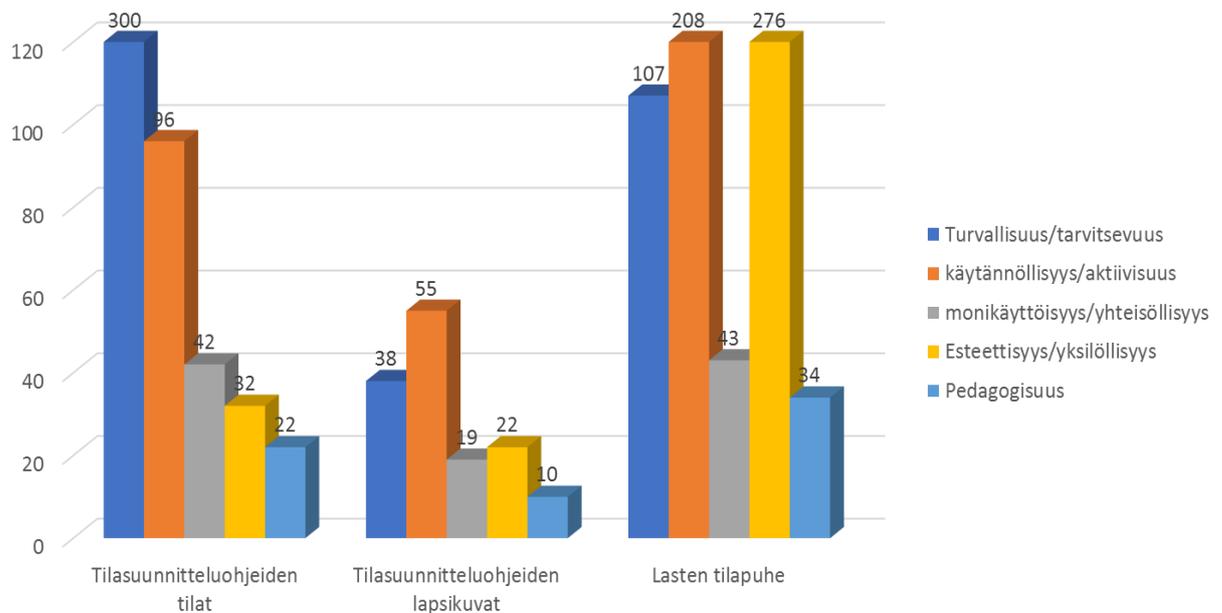
H: No mitä sä luulet, jos sul ois päiväkodissa semmone kiipeilyseinä ni rohkenisit-sä sitte oppii kiipeillä siellä?

Nella: Varmasti, varmasti

Nella näki itselleen vieraat, uudenlaiset suunnitteluratkaisut oppimismahdollisuutena sekä mahdollisuutena myös päästä opettelun kautta irti aiemmin kokemastaan pelosta.

9.2 Tilapuheen yhtymäkohdat tilasuunnitteluohjeistuksiin

Alla olevaan kuvioon on koottu näkyville kaikki aineistosta löytyneet viittaukset tiettyyn tilatyyppiin, lapsikuvaan tai tilapuheeseen liittyen. Lasten tilapuheen kohdalla laskentaan on käytetty kokonaisia repliikkejä, jotka ovat saattaneet sisältää yhden tai useampia viittauksia. Kokonaisuudessaan haastatteluista kertyi 1169 analysoitavaa repliikkiä. Turvallisen ja terveellisen tilan kohdalla viittauksia tilasuunnitteluohjeistuksissa oli niin paljon, että päädyin laittamaan lukemaksi vain 300, joka ei ole todellinen lukema, mutta tekee selväksi turvallisen ja terveellisen tilan ylivoimaisen esiintyvyyden aineistossa.

KUVIO 4. Tilasuunnitteluohjeistuksissa ja lasten tilapuheessa korostuvat asiat.

Kuvioista on havaittavissa, että koko aineistoa tarkastellessa selvästi vähiten olivat esillä tilasuunnitteluohjeistusten lapsikuvat. Suunnilleen yhtä vahvasti aineistosta erottuivat lasten tilapuhe ja tilasuunnitteluohjeistusten tilatyypit.

Lasten tuottaman tilapuheen ja tilasuunnitteluohjeistusten välillä on selviä yhteneväisyyksiä. Lasten tilapuheessa korostuvat käytännöllisyyteen ja lapsen aktiivisuuteen liittyvät tekijät, samoin kuin tilasuunnitteluohjeistuksissa. Toisena yhdistävänä tekijänä ovat turvallisuuteen liittyvät teemat, jotka olivat vah-

vasti esillä läpi koko aineiston. Myös pedagogisuus ja monikäyttöisyys kulkevat linjassa tilapuheen ja ohjeistusten välillä. Selvin poikkeus käy ilmi tarkasteltaessa esteettistä tilaa.

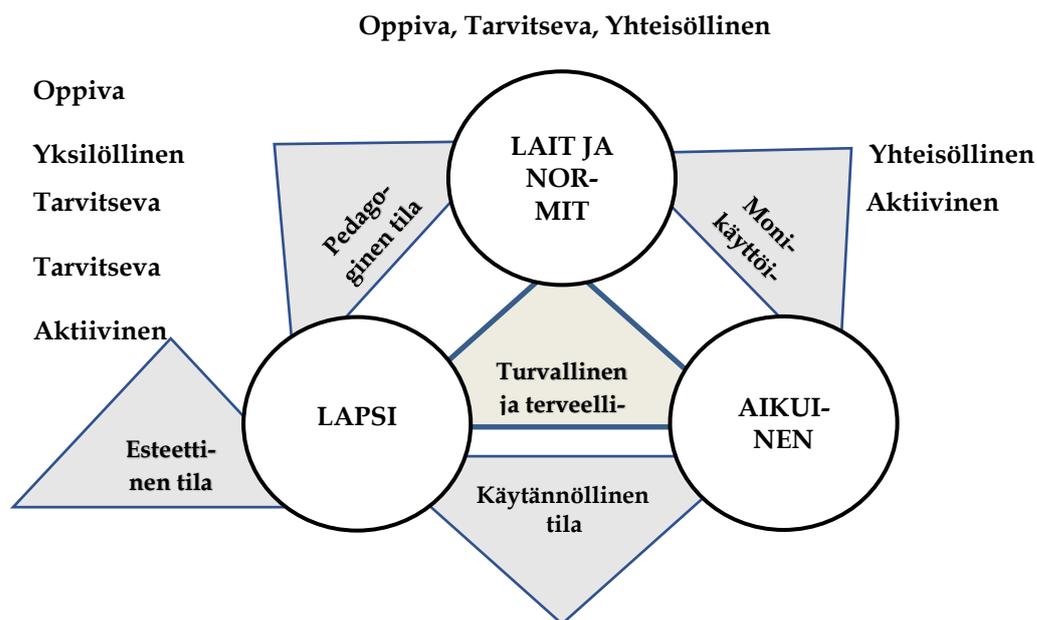
Suuri osa lasten tuottamasta tilapuheesta (276 repliikkiä) sisälsi viittauksia esteettiseen tilaan. Kuitenkin, esteettisestä tilasta ja siihen liittyvästä yksilöllisestä lapsesta oli tilasuunnitteluohjeistuksissa vain muutamia kymmeniä mainintoja. Esteettisyyttä ja yksilöllisyyttä vähemmän huomiota tilasuunnitteluohjeistuksissa saivat vain pedagogisuuteen liittyvät tekijät.

Toinen huomionarvoinen asia, jonka erityisesti haluan nostaa tarkasteluun, on lasten tarvitsevuuspuheen määrä. On ymmärrettävää, että tilasuunnittelu perustuu lakeihin sekä normeihin, ja suunnittelussa keskeisimpänä pidetään lasten ja työntekijöiden turvallisuutta sekä terveellisyttä. Mutta mistä johtuu, että 6–7-vuotiaat lapset tuottavat kolmanneksi eniten omaan tarvitsevuu-teensa ja tilojen/tilanteiden turvallisuuteen liittyvää puhetta? Tilasuunnitteluohjeista välittyvien lapsikuvien perusteella lapsi kuitenkin nähdään hieman enemmän aktiivisena toimijana, kuin suojelua tarvitsevänä.

10 POHDINTA

10.1 Tilasuunnittelun lähtökohtien yhteys lapsille suunniteltaviin päiväkotitiloihin

Tutkimustulosten mukaan suunnittelun lähtökohdat (lapsi, aikuinen, lait) ohjaavat sitä, millaiset lapsikuvat päiväkotien tilasuunnittelussa korostuvat ja millaisia tilatyyppejä oletettavasti lapsille luodaan. Tämä käy ilmi yksinkertaisesta kuviosta, jossa ympyröiden sisällä ovat suunnittelun lähtökohdat ja kolmioiden sisällä niiden tuottamat erilaiset tilatyypit. Lähtökohtien korostamat lapsikuvat ovat kuvion ympärillä.

KUVIO 5. Eri tilatyyppejen sekä lapsikuvien esiintyvyys suunnittelun lähtökohtien perusteella.

Kuviosta voidaan todeta, että jokainen suunnittelun lähtökohta ohjaa suunnittelemaan erityyppisiä tiloja, joissa painottuu erilainen näkemys lapsesta. Ainoastaan terveellinen ja turvallinen tila nousee esiin kaikissa kohdissa yhdistävänä tekijänä suunnittelun lähtökohdasta huolimatta. Tähän lienee yhtenä selitykse-

nä tiukka lainsäädäntö, joka ohjaa todella monella tapaa suunnittelu- ja rakennusprosessia, mutta myös se, että suunnittelun lähtökohdasta riippumatta hyvin usein suunnitteluohjeistuksissa korostui kuva tarvitsevasta lapsesta. Havaintoa tukee se, että aiemmin määrittelemäni vallalla yleisesti oleva moderni lapsikuva (kts. taulukko 1) pitää jo itsessään sisällään ajatuksen lapsuuden erityislaatuisuudesta (Kts. esim. Alanen 2009; Karila 2009) ja lasten suojelemisesta.

On toki huomattava, että päiväkotitilojen suunnittelu on pitkä ja monitahoinen prosessi (Päiväkotien suunnittelu 2010, 4–5), eikä voida yksiselitteisesti väittää, että tilojen suunnittelussa olisi ollut vaikuttamassa vain yksi lähtökohta. Itsestään selvääkin on, että rakentamisprosessia, jossa lait ja normit eivät olisi millään tavalla lähtökohtana, tuskin löytyy koko maailmasta. Jokainen suunnitteluprosessi pitää sisällään osia jokaisesta lähtökohdasta ja epäilemättä valmistuvissa päiväkodeissa on havaittavissa piirteitä jokaisesta tilatyypistä. Lähtökohdat eivät näin ollen poissulje toisiaan ja on täysin oletettavaa, että eri lähtökohtien painotuskin vaihtelee suunnitteluprosessin aikana. Keskeisin yllä olevan kuvion anti onkin havainnollistaa konkreettisesti sitä, millainen *yhteys* (mahdollisesti prosessin myötä muuttuvilla) painotetuilla tilasuunnittelun lähtökohdilla sekä lapsikuvalla on suunnittelun lopputulokseen.

Aikuislähtökohtaisessa suunnittelussa tilojen monikäyttöisyys ja käytännöllisyys korostuvat, jolloin suunnittelun painopisteenä on ennen kaikkea arjen sujuvuuteen vaikuttavat tekijät sekä erilaisten käyttäjäryhmien tarpeiden huomiointi. Päiväkodille nähdään monta eri käyttötarkoitusta ja tilat pyritään suunnittelemaan muuntojoustaviksi. Lindbergin (2014, 56) mukaan tiloja on viime vuosien mittaan alettu enenevässä määrin suunnittelemaan muuntojoustaviksi, joka mahdollistaa lapsiryhmien jakautumisen edelleen erilaisiin pienryhmiin toiminnan ja tarpeiden mukaan. Aikuislähtökohtainen suunnittelu painottaa ekologisia valintoja, kestävän kehityksen edistämistä sekä nostaa esiin henkilökunnan työolot ja muun muassa työergonomian. Suunnittelussa huomioidaan myös ennen kaikkea ryhmien jakamiseen, suhdelukuihin ja liikuteltavuuteen liittyviä tekijöitä. Aikuislähtökohtainen suunnittelu näkee lapsen tukea ja huolenpitoa tarvitsevana, mutta toisaalta yhteisöllisenä ja aktiivisena

toimijana, jolle suunnitellaan erilaisia leikki- ja liikuntavälineitä sekä nimettyjä leikkihuoneita. Tämän kaltaisessa näkemyksessä lasten yksilöllisyyden teemat, tilojen esteettisyys sekä kuva oppivasta lapsesta jäävät hieman vähemmälle huomiolle. Markström ja Halldén (2009, 113) toteavat, että toisaalta esiopetus- ja varhaiskasvatustilat luodaan lasten lähtökohdista käsin, mutta toisaalta heidän mukaansa lapset altistuvat siellä myös aikuislähtöiselle toiminnan ohjailulle sekä lapsuuden institutionaalistumiselle.

Lakien ja normien ollessa suunnittelun lähtökohtana, suunnittelussa painotuvat turvallisen ja terveellisen tilan lisäksi monikäyttöinen ja pedagoginen tila. Tällöin suunnittelussa huomioidaan voimakkaasti lakien sekä säädösten tuomat velvoitteet ja toiminnan reunaehdot. Kaupunkien linjaukset esimerkiksi Terve talo -kriteerien käyttämisestä rakennusprojektissa, kotialueiden rakentamisesta tai esimerkiksi koneellisen ilmanvaihdon järjestämisestä ohjaavat tiloja tiettyyn suuntaan ja kaventavat valinnan sekä vaikuttamisen mahdollisuuksia. Pedagogisen tilan velvoitteet puolestaan nousevat varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista (Lindberg 2014, 52; Päiväkotien suunnittelu 2010, 4). Lakilähtökohtaisessa suunnittelussa lasta kuvaillaan tarvitsevana, mutta sosiaalisesti oppivana sekä yhteisöllisesti toimivana muuttuvissa tiloissa. Lähtökohta ohjaa vähemmän näkemään lasta aktiivisena tai yksilöllisenä, joka jälleen kaventaa muun muassa esteettisyyden huomioonottamisen vähäiseksi.

Suomalainen päiväkotiarkkitehtuuri on Lindbergin (2014) mukaan saanut maailmanlaajuisesti tunnustusta ja suomalaiset päiväkodit nähdään laajassa mittakaavassa yleisesti esimerkillisinä sekä esteettisesti laadukkaina (Lindberg 2014, 51). Esteettisyys, kuten kaikki kauneus, riippuu kuitenkin siitä, kenen näkökulmasta esteettisyyttä kulloinkin määritellään. Lasten näkökulmaan pyrkivä esteettisyys korostuu tämän tutkimuksen mukaan silloin, kun suunnittelun lähtökohtana ovat *lapset*. Lapsilähtökohtaisessa tilojen suunnittelussa painottuvat tulosten mukaan monipuolisemmin erilaiset tilat ja etenkin laajempi kuva lapsesta, kuin muissa lähtökohdissa. Tämä johtuu siitä, että ainoastaan silloin, kun lapsi näyttäytyy suunnittelun lähtökohtana, suunnitteluohjeistuksissa tuodaan

esiin myös esteettisen tilan sekä lasten yksilöllisyyteen liittyviä tekijöitä. Esteettisyyden lisäksi tuolloin kiinnitetään huomiota tilojen pedagogisuuteen sekä lapselle ominaiseen tapaan oppia. Käytännöllinen tila puolestaan näyttäytyy lapsen näkökulmasta ääntä ja liikettä kestävänä sekä aktiivisen lapsen toiminnallisuutta mahdollistavana.

Lapsilähtökohtaisessa tilasuunnittelussa lasta kuvaillaan modernin lapsikuvan mukaisesti yksilöllisenä, aktiivisena ja oppivana, mutta toisaalta myös ikätasostaan riippuen tarvitsevana toimijana. Ainoastaan lapsen yhteisöllisyys ja tilan monikäyttöisyys jäävät lapsilähtökohtaisessa suunnittelussa vähemmälle huomiolle. Toki molemmat seikat huomioidaan tällöinkin, mutta suunnittelussa korostetaan muita asioita enemmän. Ilmiö johtunee siitä, että tilasuunnitteluohjeissa tilojen monikäyttöisyydellä tarkoitettiin useimmiten lähinnä aikuisten erilaisia tapoja muokata tiloja vaihteleviin tarpeisiin sekä kohdentaa tilat useille käyttäjäryhmille. Tilojen monikäyttöisyys ei tällöin noussut lasten tarpeista, vaan aikuisten. Lapsilähtökohtaisessa tilasuunnittelussa korostuu etenkin pyrkimys luoda päiväkotitiloja lasten tarpeista käsin tilojen pääkäyttäjille, lapsille (Päiväkotien suunnittelu 2010, 4).

Miksi lapsilähtökohtaisuus sitten jää marginaaliasemaan tilasuunnitteluohjeistuksissa? Oletettavasti, koska aikuislähtökohtaisuus sekä lakilähtökohtaisuus ovat usein velvoittavampia, kuin lapsi. Rakennustiedon kortin (Päiväkotien suunnittelu 2010, 4–5) mukaan suunnittelussa tulee huomioida monet eri toimijat, pitää kiinni budjeteista, navigoida lupa- ja lakiviidakossa, jolloin väistämättä suunnittelun lähtökohdat painottuvat näille alueille. Lakien määräyksistä tai aikuisten linjauksista on vaikea karsia, silloin on helpompi jättää vähemmälle esimerkiksi esteettiseen tilaan liittyvät asiat tai lasten yksilöllisyyden huomiointi. Kuitenkin, esteettinen tila oli keskeisin asia, jota lapset puheessaan toivat ilmi. Jos esteettisyydestä joustetaan tai se jätetään huomioimatta riittävästi suunnittelussa, voidaanko tilojen suunnittelussa tavoittaa lapsen näkökulmasta ideaali päiväkotitila?

10.2 Osallisuus lapsilähtökohtaisuuden mahdollistajana

Lapsilähtökohtaisuuden vahvistamisella suunnittelussa voitaisiin saavuttaa merkittäviä hyötyjä. Kuten aiemmin on todettu, mitä tietoisemmin lapsi pidetään suunnittelun lähtökohtana, sitä monipuolisemmin eri tilatyypit tulevat huomioiduksi suunnittelussa. Lapsilähtökohtainen suunnittelu tuottaa aieman kuvion (kuvio 5) perusteella neljä eri tyyppistä tilaa, kun muiden asioiden ollessa suunnittelun lähtökohtana tilatyypit rajautuvat kolmeen. Lapsilähtökohtaisuus suunnittelussa tuo mukanaan tilojen estetiikan huomioinnin, joka lasten tilapuheen perusteella voidaan todeta olevan toinen lapsille merkityksellisimmistä tekijöistä päiväkotitiloissa.

Esteettiset tekijät mielletään usein sisustussuunnittelullisiksi väri-, materiaali ja kalusteratkaisuiksi, mutta todellisuudessa esteettisyyteen voitaisiin panostaa jo päiväkodin rakennussuunnitteluvaiheessa. Esteettisyyden lisääminen lasten toiveiden perusteella voisi tuoda päiväkotitiloihin muun muassa eri mallisia tiloja, tavanomaisesta poikkeavia seinärakenteita, lisää lasi- ja peilipintoja sekä paikkoja kiipeilyyn, mönkimiseen ja juoksemiseen. Syy siihen, miksi esteetiikka helposti jää sisustusvaiheen huomioitavaksi lienee se, etteivät edellä mainitut rakennusvaiheen ratkaisut ole edullisia tai kustannustehokkaita, eikä minimibudjetti anna joustovaraa ”turhille” suunnittelullisille ”kikkailuille”. Lapsilähtökohtaisuus suunnittelussa ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa kalliita arkkitehtuurisia ihmeitä, vaan pieniä, lapsilta itseltään kysytyjä valintoja.

Lapsilta kysyminen tarkoittaa lasten osallisuuden mahdollistamista suunnitteluun. Kuten aiemmin todettiin, lapsuuden merkittävät normit kuten varhaiskasvatuslaki (36/1973) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) painottavat lapsen osallisuutta sekä lapsen oikeutta osallistua itseään vaikuttaviin asioihin. Molempien näkökulmana on kompetentti lapsi, jolla on oman ikätasonsa mukaisesti kyky ilmaista mielipiteensä ja oikeus tulla mielipiteineen myös kuulluksi. Turjan (2010, 26) mukaan osallistuminen on vaikuttamista, ja näin ollen lasten osallisuuden mahdollistamisen suunnitteluprosessiin tulisi tarkoittaa lasten vaikuttamisen mahdollistamista. Tämä pitää puolestaan sisäl-

lään oletuksen siitä, että lasten osallisuudella on merkitystä ja lasten näkemyksillä päiväkotien suunnitteluprosessiin on jollain tasolla vaikutusta. Turja (2010, 26–28) sekä Cornwall ja Coelho (2007) nostavat esiin osallisuuden näennäisen puolen; aikuisilla ja erilaisilla valtaa pitävillä tahoilla on taipumus pitää itseään osallistavina tai korostaa pyrkimystä osallisuuteen ilman, että todellista osallisuutta kuitenkaan tapahtuu. Cornwall ja Coelho jatkavat, että marginaalissa elävien ihmisten, tässä tapauksessa lasten, osallisuus rajoittuu näennäisyyden näkökulmasta kutsutuksi, tarkoin rajatuksi ja aikuisten ennalta määritellyksi osallistumiseksi (Cornwall & Coelho 2007, 8, 25). Lasten suunnitteluun osallistamisen kohdalla oman haasteensa muodostavat lasten rajalliset mahdollisuudet ilmaista itseään puhekielellä, jonka yleisesti voidaan olettaa olevan korkeamman tason osallistumisen ensisijainen keino (Turja 2010, 26–27).

Lasten osallisuuden lisääminen suunnitteluun auttaisi lapsilähtökohtaisuuden ylläpitämistä päiväkotien suunnittelussa, mutta eri-ikäisten lasten osallisuuden mahdollistaminen ei ole täysin yksiselitteistä. Lasten osallistumisen keinoja tulisi kehittää ja vakiinnuttaa käytäntöön, jotta lasten mielipide sekä ääni saataisiin kuuluviin myös vaikuttamisen tasolla (Turja 2010, 25, 33). Alasuutari (2017) lisää, että lapsikuvalla on tässä keskeinen rooli. Hänen mukaansa erilaiset oletukset lapsista orientoivat erilaiseen lapsen osallisuuteen ja lasten kuulemiseen. Tätä tukee myös aiemmin esiintuodun kuvion (kuvio 5) havainnollistus siitä, kuinka eri suunnittelun lähtökohtien myötä myös suunniteltavien tilojen sekä ilmenevien lapsikuvien luonne muuttuu. Sama ilmiö toistuu lasten osallisuuden kanssa: jos lapsi nähdään kompetenttina sekä aktiivisena toimijana, osallistumisen laatu on tällöin erilainen, kuin lapsella, joka nähdään tarvitsevana ja riippuvaisena. Alasuutarin (2017) mukaan lapsi on tällöin ”vaajaavainen” suhteessa aikuisen asettamaan valmiuden kriteeriin.

Entäpä, jos lapsi otettaisi vakavasti ja nähtäisi hänet kompetenttina osallistujana suunnitteluprosessiin? Tilasuunnitteluohjeistusten lapsikuvissa korostuivat nyt kuvat aktiivisesta ja tarvitsevasta lapsesta. Mitä, jos suunnittelussa painottuisikin yksilöllinen, aktiivinen ja oppiva lapsi? Jos tarvitsevan lapsen kuvasta päästettäisiin osittain irti ja tilalle tuotaisiin enemmän näkemystä lap-

sen kykeneväisyydestä, voisimmeko pikkuhiljaa vaikuttaa niin yhteiskunnallisesti vallitsevaan kuvaan lapsesta, kuin myös päiväkotiarjen keskellä vallitsevaan huolipuheeseen, joka selvästi (kuvio 4, s. 76) on tarttunut myös osaksi lasten maailmaa sekä lasten itsensä määritelmää lapsuudesta. Tämän tutkimuksen kannalta esiin tullut huolipuheilmiö ei ole merkittävässä roolissa, mutta voitanemme jokainen aikuinen tahoillamme miettiä, millainen vaikutus ilmiöllä on siihen kuvaan, kuinka kompetentteina omassa elämässään lapset itse itsensä näkevät.

10.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tekemisen aikana olen pyrkinyt hyvään tieteelliseen tutkimukseen. Tällä viitataan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2002) näkemykseen siitä, että tutkijan tulee olla tutkimusta toteuttaessaan ja sitä raportoidessaan tarkka, rehellinen sekä huolellinen. Braun ja Clarke (2006) sekä Guba ja Lincoln (1985) korostavat tutkimuksen analyysin läpinäkyvyyttä luotettavuuden merkittävänä tekijänä. Heidän mukaansa tutkimuksen arviointi ja sen verrattavuus aiempiin tutkimuksiin vaikeutuvat, mikäli analyysivaihetta ei avata riittävästi. Kattava kuvaus analyysistä helpottaa myös jatkotutkimuksen tekemistä aiheesta. (Braun & Clarke 2006, 80; Guba & Lincoln 1985, 296–297.) Omalta osaltani olen pyrkinyt avaamaan koko prosessia parhaani mukaan yksityiskohtaisesti ja luomaan lukijalle näin kattavan kuvan siitä, kuinka tutkimukseni on käytännössä edennyt. Kuitenkin, kuten Eskola ja Suoranta (1998, 220–221) toteavat, kirjoitetun kielen avulla on vaikea saavuttaa täsmällistä kuvaa asioiden etenemisestä ja näin ollen raportti eroaa aina väistämättä todellisuudesta. Tärkeintä heidän näkemyksensä mukaan on, että luotettavuuden arviointi koskettaa koko tutkimusprosessia ja prosessin kuvaamisesta pyritään saavuttamaan mahdollisimman tarkka kuvaus.

Prosessin auki kirjoittamisessa ovat auttaneet muistiinpanot, joita olen tehnyt tutkimusprosessin aikana. Muistiinpanojen kirjoittaminen on auttanut refleктоimaan tulkintoja, mutta myös mahdollistanut etäisyyden ottamisen joi-

hinkin keskeneräisiin ajatuksiin. Usein huomasin, että ajatusten kypsyttyä luin muistiinpanoni uudesta näkökulmasta ja pystyin analyysin teossa helpommin palata sekä eteen- ja taaksepäin. Muistiinpanot ovat auttaneet myös muistamaan kaikki tutkimuksen etenemisen vaiheet paremmin, sillä osa vaiheista olisi kuluneen vuoden aikana varmasti kadonnut mielestä.

Tutkimuksen eteneminen ja analyysin teko on ollut mielenkiintoinen prosessi, jonka aikana on joutunut useaan otteeseen puntaroimaan uudelleen asetettuja tavoitteita. Koen, että tutkimuksen vahvuutena on ollut aineiston rikkauden lisäksi sen aiheen tuoreus, sillä vastaavanlaista tutkimusta samasta aiheesta on niukalti. Turjan (2010, 24) mukaan lasten osallisuuden teemat puhuttavat nyt yhteiskunnallisesti paljon, joten tutkimus vastaa omalta osaltaan myös osallisuuden vahvistamisen tarpeeseen ja luo jälleen yhden hyvän perusteen lisää lasten osallisuudelle. Vaikka aihepiiri on vähemmän tutkittu, tämän tutkimuksen johtopäätöksille on pystytty rakentamaan tukeva teoreettinen pohja muista päiväkotitiloihin, lapsikäsitukseen ja osallisuuteen liittyvistä tutkimuksista.

Tämän tutkimuksen yhtenä heikkoutena voidaan pitää sen tulkinnallista otetta. Nummenmaa (2001) muistuttaa, että tulkinnallisuuteen liittyy aina se, että tutkimuksessa on vahvasti läsnä sellaisia olettamuksia ja uskomuksia, jotka eivät ole tutkijalle tietoisia. Tutkijan tulisi kiinnittää huomiota näihin taustalla vaikuttaviin tekijöihin ja pyrkiä olemaan niistä mahdollisimman tietoinen. (Nummenmaa 2001, 37.) Kuten hermeneuttisessa tutkimuksessa on tyypillistä, esiymmärrykseni aiheesta on ohjannut tulkintojani ja tämän vuoksi tutkijana tekemäni tulkinnat ovat varmasti hyvin erilaisia, kuin mitä joku muu olisi omista lähtökohdistaan tehnyt (Laine 2015, 33). Toisaalta, esiymmärrykseni päiväkotitilojen suunnittelusta on myös mahdollistanut tiettyjen tulkintojen tekemisen sekä ohjannut tulkintojani syvällisempään analyysiin. Nummenmaata mukailen voidaan todeta, että jokainen yksilö on sen yhteiskunnan ja yhteisön muovaama, joihin kuuluu ja sen yhteisön arvot, uskomukset ja oletukset ohjaavat täten myös tutkijan toimintaa (Nummenmaa 2001, 37). Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt avaamaan omaa esiymmärrystäni aiheesta ja kirjoittamaan sen

auki. Hermeneuttisen näkemyksen mukaan esiymmärrystä ei ole mahdollista ulkoistaa tai poissulkea tutkijasta, vaan se tulee tehdä mahdollisimman näkyväksi. Esiymmärrys toimii tavallaan linssinä, jonka läpi tutkija peilaa tulkintojaan ja tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on tärkeää pystyä näkemään se, minkä verran esiymmärrys on vaikuttanut analyysin tekemiseen. (Laine 2015, 35–37.)

Esiymmärryksen auki kirjoittamisen avulla olen pyrkinyt myös puolueettomuuteen, joka Guban ja Lincolnin (1985, 328–329) sekä Tuomen ja Sarajärven (2005, 135–136) mukaan on keskeinen tutkimuksen luotettavuuden tekijä. Puolueettomuudella he tarkoittavat, ettei tutkija anna oman subjektiivisuutensa vaikuttaa liiaksi tutkimuksen tekemiseen, vaan pyrkii kohtaamaan tutkittavan ilmiön mahdollisimman puolueettomasti. Tutkijan subjektiviteetin myöntäminen on osa laadullista tutkimusta, jolloin tutkija on samalla myös tutkimuksensa keskeisimpiä tutkimusvälineitä (Eskola & Suoranta 1998, 210). Oman esiymmärrykseni tietoisella tarkastelulla olen pyrkinyt Laineen (2015, 35–36) korostamaan tulkintojen kriittiseen tarkasteluun ja tietoiseen etäisyyden ottamiseen. Tekemäni muistiinpanot ovat auttaneet tämänkaltaisessa tulkintojen prosessoinnissa, jonka aikana olen eri näkökulmista kyseenalaistanut tekemäni tulkinnat niin kauan, että olen todennut niiden olevan aineistolleni uskollisia sekä totuudenmukaisia (Guba & Lincoln 1985, 290–291).

Toinen tutkimukseni luotettavuuden kyseenalaistava tekijä voisi olla käytetty aineisto, joka laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan oli pienehkö. Guban ja Lincolnin (1985) mukaan tutkimuksen luotettavuutta parantavat aineiston kokoa ajatellen sen monipuolisuus ja mahdollisesti käytetty triangulaatio aineistonkeruussa tai metodeissa (Guba & Lincoln 1985, 328.) Tämän tutkimuksen aineistossa olleet tilasuunnitteluohjeistukset valikoituivat saatavuuden perusteella ja haastatteluihin päätyneet lapset valikoituivat opettajiensa kautta. Siitä, millaisin perustein opettajat ovat haastateltavat poimineet ryhmistään, ei ole varmuutta. Oletettavaa on, että valikoituneet lapset olivat opettajien näkemyksen mukaan sosiaalisilta taidoiltaan haastattelutilanteeseen sopivia. Tietty valikoituneisuus jonkin kriteerin perusteella on voinut vaikuttaa kerätyn tila-

puheaineiston laatuun ja määrään. On myös mahdollista, että yksittäiset löydökset, kuten esimerkiksi esiin tullut huolipuhe, jota haastatteluiden viisi lasta tuottivat, saattaa olla valikoitunutta joukkoa yhdistävä sattuma tai mahdollisesti pilkkahdus pinnan alla olevasta laajemmasta ilmiöstä. Jatkotutkimus aiheesta mahdollistaisi tarkemman perehtymisen ilmiön todelliseen laajuuteen.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut luoda yleispätevää selontekoa päiväkotien suunnittelusta eikä paneutua syvällisesti lasten tuottaman tilapuheen kaikkiin ulottuvuuksiin. Neljään tilasuunnitteluohjeistukseen ja kahteen lapsilta kerättyyn haastatteluun rajattu aineisto oli tietoinen valinta, joka perustui haluun paneutua käsillä olevaan aineistoon riittävän kattavasti, mutta toisaalta myös realistiseen ymmärrykseen siitä, etten voi pyrkiä analysoimaan kaikkea mahdollista. Laajempi aineisto olisi vaatinut rajaamaan tutkimustehtävääni vieläkin enemmän, jolloin en ehkä olisi saavuttanut käytettävissä olevan ajan puitteissa riittävän perusteellista analyysiä.

Kaksi hyvin erilaista aineistoa sopivat tutkimuskysymyksiini hyvin, sillä ne mahdollistivat sekä lasten näkökulman tavoittelemisen, että yleisemmän tason ohjeistusten näkökulman tarkastelun. Näiden avulla on soveltaen lähestytty Guban ja Lincolnin (1985) esiin nostamaa triangulaation ajatusta, joka edistää osaltaan myös tutkimuksen luotettavuutta (Guba & Lincoln 1985, 328). Mikäli käytössäni olisi ollut vain toinen käytetyistä aineistoista, ei analyysin synteessin tekeminen olisi ollut mahdollista vakuuttavasti tai perustellusti. Mielestäni aineiston monipuolisuus ja rikkaus korvasivatkin tässä tapauksessa aineiston määrän, ja analyysi tuotti näissä puitteissa kattavimman mahdollisen vastauksen tutkimuskysymyksiini. Analyysissä käytetty sisällönanalyysi sopi tavoitteisiini ja tutkimuskysymyksiini hyvin, sillä monivaiheisen analyysin aikana syntyneet luokat, teemat ja tyypit jäsensivät aineistoa tehokkaasti sekä muovasivat sen helposti käsiteltävään muotoon.

Uskon, että löytämäni lasten tuottaman tilapuheen tyypit, tilasuunnitteluohjeistusten lapsikuvat sekä tilatyypit ovat löydettävissä myös muista vastaavan kaltaisista aineistoista ja niiden suhde niin toisiinsa, kuin tilasuunnittelun lähtökohtiinkin, on uudelleen todennettavissa. Käsillä oleva tutkimus on

mielestäni päässyt asetettuihin tavoitteisiinsa. Se on onnistuneesti kyennyt osoittamaan edellä mainittujen suhteiden olemassa olon ja tehnyt näkyväksi ennen kaikkea lasten osallisuuden sekä lapsilähtökohtaisuuden säilyttämisen tärkeyden lapsille suunnitelluissa tiloissa.

10.4 Jatkotutkimusaiheet

Vastaavanlaista tutkimusta koskien puhtaasti päiväkotien tilojen suunnittelua Suomessa, on tehty verrattain vähän. Saman suuntaista tutkimusta on kuitenkin jonkin verran, esimerkiksi Päivi Lindbergin (2014) väitöskirjatutkimus päiväkotitiloista sekä Ann-Marie Markströmin (2005) esiopetustiloihin liittyvä väitöstudium, jossa tarkastelun kohteena olivat etenkin päiväkodin eteistilat. Jatkotutkimusaiheita ajatellen tilanne on tästä näkökulmasta ajatellen herkullinen, sillä ”valloittamatonta” tutkimuskenttää on verrattain runsaasti tarjolla. Päiväkotipaikkojen kasvavan tarpeen myötä on syytä tulevaisuudessa kiinnittää huomiota koko suunnitteluprosessiin ja monipuolisen tutkimuksen kautta kehittää tietotaitoa luoda lapsille parhaat mahdolliset varhaiskasvatuspuitteet.

Tämän tutkimuksen tulokset löytyivät hermeneuttisen tutkimuksen piirteitä mukailleen ja pyrkien sisällönanalyysin avulla tekemään aineistosta mahdollisimman osuvia tulkintoja. Koen, että onnistuin saamaan aineistosta irti tutkimustani ajatellen oleellisen informaation, mutta paljon jäi myös analysoimatta. Lähestymistapaa muuttamalla aineisto avautuisi varmasti vielä lukuisin eri tavoin. Käyttämäni aineistoa voisi lähestyä esimerkiksi fenomenologisesta näkökulmasta, jolloin aineiston avulla voisi tutkia muun muassa sitä, millaisena lapset kokevat päiväkotitilansa tai millaisena pääsuunnittelija kokee päiväkodin suunnitteluprojektin. Jos jatkaisin tutkimusta ja haluaisin tutkia esimerkiksi käytännössä toimivia ja toimimattomia tilasuunnittelullisia ratkaisuja henkilökunnan sekä lasten mielestä, etnografinen tutkimus puolestaan olisi todella sopeva keino siihen. Havainnoimalla työntekijöiden toimintaa arjessa ja sitä, kuinka käytännöllisiä tilat oikeasti ovat eri toiminnoissa, voisi tuottaa hyvinkin tärkeää tietoa päiväkotien tilasuunnittelun tueksi.

Yksi keskeinen ja todella mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi päiväkotitiloihin liittyvän kontrollin ja vallankäytön ilmeneminen. Tässä tutkimuksessa teema on tuotu esiin tutkimuksen kannalta välttämättömin osin, sillä toiminnan kontrolloinnin näkökulma liittyy tutkimuksessa keskeisesti vallalla olevaan lapsikuvaan ja sitä kautta tilasuunnittelullisten ratkaisuiden tekoon. Lasten spontaanisti tuottama huoli- ja turvallisuuspuhe loisti mielestäni yllättävän voimakkaasti aineistosta läpi ja olisi todella kiinnostavaa paneutua aiheeseen tarkemmin. Vallan ja kontrollin ilmenemisestä lasten näkökulmasta olisi tärkeää saada lisää tietoa myös varhaiskasvatuksen käytänteiden kehittämistä ajatellen.

Muut keskeiset tästä tutkimuksesta mieleen nousseet jatkotutkimusaiheet liittyvät lasten osallisuuden vahvistamiseen suunnitteluprosesseissa sekä mahdollisesti suunnittelun lähtökohtien tarkempaan tutkimiseen. Lasten osallisuuden määrää suunnitteluprosesseissa tulisi lisääntyä merkittävästi, jonka vuoksi olisi tarpeen tutkia, kehittää ja ennen kaikkea vakiinnuttaa toimivia osallisuuskäytänteitä kentälle. Osallisuuden näkökulmasta olisi mielestäni tärkeää myös tutkia ja kehittää henkilöstön systemaattisia -ehkäpä sähköisiä- käyttökemusjärjestelmiä, jolloin kertyneen palautteen avulla kerättäisiin tietoa toimivista sekä toimimattomista tilasuunnitteluratkaisuista ja parannettaisiin rakentamisen kustannustehokkuutta. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, olisiko työntekijöiden vahvemman osallisuudella työympäristön suunnitteluvaiheessa vaikutusta pitkällä aikavälillä työntekijöiden työssä jaksamiseen ja työtyytyväisyyteen.

Pedagogisesta näkökulmasta puolestaan olisi mielenkiintoista perehtyä siihen, miksi varhaiskasvatusta varten suunnitelluissa tiloissa tilojen pedagogisuuden huomiointi tämän tutkimuksen perusteella jää niin vähäiselle huomiolle. Rakennus- ja tilasuunnittelu huomioi tilojen pedagogisuutta toki vähemmän, kuin esimerkiksi sisustussuunnittelu, mutta jatkotutkimuksessa voisi kiinnittää asiaan erityishuomiota ja pyrkiä löytämään uusia keinoja huomioida varhaispedagogiikka jo mahdollisimman varhaisessa suunnitteluvaiheessa.

Loppusanat

Lapsilähtökohtaisuutta päiväkotien suunnittelussa tulisi vahvistaa ottamalla lapset selvemmin osallisiksi suunnitteluprosessiin. Sen sijaan, että pyrkisimme kyselemään lapsilta suoraan ja odottamaan analyyttisiä sanallisia vastauksia, voisimme astua lasten maailmaan, mennä leikkimään, tutkimaan ja toimimaan tiloissa. Lapsen ajatusten punainen lanka löytyy usein sivulauseesta, ohimennen tokaistuna asiana vaikkapa kiipeilytelineestä, joka on liian ”lälly” tai kei-
nuvuorosta, jota saa aina odottaa ikuisuuden. Aika pitkälle kyse on siitä, että osattaisiin kuunnella oikein, ei niinkään siitä, että kysyttäisiin oikeita kysymyksiä.

Mitä lapset sitten itse toivovat päiväkotitiloilta? Värikkyttä, valoisuutta ja yksityiskohtia. Erilaiset lasi- ja peilipinnat lisäävät lasten toivomaa avaruuden tuntua sekä läpinäkyvyyttä, eri muotoiset ikkunat, joilla voisi istuskella, tekisivät tilasta heidän mielestään mielenkiintoisen. Toisaalta kuitenkin lapset toivovat paikkoja rauhoittumiseen ja yksityisyyteen, tunteita, onkaloita sekä erilaisia syvyys- ja korkeusvaihteluita. Kodinomaisuus ja rutiinien tuoma turvallisuuden tunne yhdistettynä jännittävään, mielikuvitusta virittelevään oppimisympäristöön -siinäpä vasta olisi päiväkot!

LÄHTEET

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alanen, L. & Bardy, M. 1991. *Childhood as a social phenomenon: National report: Finland*. Vienna: European Centre.
- Alasuutari, M. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Alasuutari, M. 2012. ”Jos joku lyö mua, sitten alan itkeä” Lapsen puhe päiväkodintyöntekijän ja vanhemman keskustelun kohteena. Teoksessa E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot –vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: THL.
- Alasuutari, M. 2017. Lapsen osallisuus ja dokumentointi. Suullinen tiedoksianto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://koppa.jyu.fi/kurssit/205636/luento/luento/luento-20-2-alasuutari>. Viitattu 29.3.2017.
- Ariès, P. 1996. *Centuries of childhood*. 2. painos. London: Pimlico.
- Asetus lasten päivähoidosta (239/1973)
- Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology* 3 (2), 77–101.
- Browning, P. C. & Hatch, J. A. 1995. Qualitative research in early childhood settings: A review. Teoksessa J. A. Hatch (toim.) *Qualitative research in early childhood settings*. USA: Praeger Publishers, 99–110.
- Clark, A. 2010. *Transforming children’s spaces*. London: Routledge.
- Clark, T. 2010. On ‘being researched’: Why do people engage with qualitative research? *Qualitative Research* 10 (4), 399–419.
- Cornwall A. & Coelho V.S. 2007. Spaces for Change? The Politics of Participation in New Democratic Arenas. Teoksessa *Spaces for Change? The Politics of Participation in New Democratic Arenas*. London: Zed Books, 2-27.
- Eerola-Pennanen, P. 2009. Sörnäisten kansanlastentarhan lapset. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 31–53.

- Elo, S. & Kyngäs, H. 2008. The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62, 107–115.
- Elo S., Kääriäinen M., Kanste O., Pölkki T., Utriainen K. & Kyngäs H. 2014. Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open*, 4 (1), 1–10.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Espoon kaupunki. 2014. Päiväkotisuunnitteluohjeet: toiminta ja tilat. Varhaiskasvatuksen tavoitteet sekä päiväkodin mitoitus ja tilat. Päivitetty 17.4.2014. <http://espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2014297630-3-1.PDF>. Viitattu 22.3.2017.
- Galindo, M. 2011. *Kindergartens: educational spaces*. Salenstein: Braun.
- Graue, M. E. & Walsh, D. J. 1998. *Studying children in context : Theories, methods, and ethics*. Thousand Oaks: SAGE.
- Greene, S. & Hogan, D. 2005. *Researching children's experiences: Methods and approaches*. Thousand Oaks: SAGE.
- Guba, E. G & Lincoln, Y.S. 1985. Establishing trustworthiness. Teoksessa Y.S. Lincoln & E.G. Guba (toim.) *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, London, New Delhi: SAGE, 289–331.
- Haarni, T. 1997. Joustavia tiloja. Vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 87–106.
- Haring, M., Havu-Nuutinen, S. & Mäkihonko, M. 2008. Toimintakulttuurit ja opettajuus esi- ja alkuopetuksessa. Teoksessa K. Lappalainen, M. Kuittinen & M. Meriläinen (toim.) *Pedagoginen hyvinvointi*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura, 15–34.
- Hsieh, H-F. & Shannon, S.E. 2005. Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research* 15 (9), 1277–1288.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Hyyppä, M. T. 2002. *Elinvoimaa yhteisöstä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hämäläinen, J. 2010. Kasvatuspolitiikka. Teoksessa P. Niemelä (toim.) *Hyvinvointipolitiikka*. Helsinki: WSOY, 289–316.
- Jyväskylän kaupunki. 2015. *Suunnitteluohje, päiväkodit VER 2015*. Jyväskylä: Jyväskylän tilapalvelu.

- Jyväskylän kaupunki. 2016. Lasten päivähoitotilojen suunnitteluohje. Kaupunkirakennepalvelut, ympäristöterveydenhuolto.
http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/86010_Paivahoitotilojen_suunnitteluohje_2016.pdf. Viitattu 22.3.2017.
- Karila, K. 2009. Lapsuuden tutkimus ja päiväkotien toiminta. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 249–262.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001. *Matkalla moniammatillisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura, 17–63.
- Key, E. 1900. *Barnets århundrade: Studie 1*. Stockholm: Bonnier.
- Kiili, J. & Larkins C. 2016. Invited to labour or participate: intra- and intergenerational distinctions and the role of capital in children's invited participation. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 1–14.
- Kokljuschkin, M. 2001. *Unelmien päiväkot*. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Helsinki: Tammi.
- Krohn, S. 1981. *Ihminen, luonto ja logos*. Jyväskylä: Gummerus.
- Kullman, K., Strandell, H. & Haikkola, L. 2012. Lapsuuden muuttuvat tilat. Näkökulmia lapsuuteen 2000-luvulla. Teoksessa H. Strandell, L. Haikkola & K. Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologien näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–45.
- Laki lasten päivähoidosta (36/1973) 1.8.2015 alkaen Varhaiskasvatuslaki (580/2015)
- Launonen, L. 2000. Eettinen kasvatusajattelu suomalaisen koulun pedagogis-sateksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Studies in Education, Psychology and Social Research* 168.

- Leppälahti, M. 2004. Hermeneutiikkaa suomeksi. *Elore* 11 (2), 1-3.
- Lindberg, P. 2014. In search of affordances and visual quality Interpreting environments of children aged under three in seven Finnish day-care centres. Oulu: Oulun Yliopisto.
- Markström, A.-M. 2005. Förskolan som normaliseringspraktik – en etnografisk studie. *Linköping Studies in Pedagogic Practices* No. 1. Linköping: Institutionen för Utbildningsvetenskap, Department of Educational Sciences.
- Markström, A.-M. & Halldén G. 2009. Children's strategies for agency in preschool. *Children & society* 23 (7), 112–122.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis : An expanded sourcebook*. (2. painos). Thousand Oaks: SAGE.
- Nummenmaa, A. R. 2001. Tulkinnallinen lähestymistapa varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja teorianmuodostuksessa. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & J. Virtanen (toim.) *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 25–39.
- Ojakangas, M. 2001. *Pietas- kasvatuksen mahdollisuus*. Helsinki: Summa.
- Paavola, A. & Tirkkonen, J. 1988. *Päiväkotien toimivuus ja turvallisuus*. Lastentapaturmatoimikunnan julkaisuja. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Paju, E. 2013. *Lasten arjen ainekset: Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Partikainen, R. 1997. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja* 36. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Puolimatka, T. 1995. *Kasvatus ja filosofia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puolimatka, T. 2010. *Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia*. 2. Painos. Hämeenlinna: Karisto.
- Päiväkotien suunnittelu*. 2010. *Rakennustieto* RT 96–1003. Helsinki: Rakennustietosäätiö.
- Pöysä, J. 2015. *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Raittila, R. 2009. *Ympäristön lapset -lasten ympäristö*. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 227–248.
- Raittila, R. 2013. *Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä*. Teoksessa K.

- Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69–94.
- Roos, P. & Rutanen, N. 2014. Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti* 3 (2), 27–47.
- Rutanen, N. 2013. Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino, 95–112.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen. (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–38.
- Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. 2013. Early childhood care and education: A child perspective paradigm. *European Early Childhood Education Research Journal* 21 (4), 459–475.
- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.
- Tampereen kaupunki. 2016. Päiväkotien suunnitteluohje. Tilakeskus, kiinteistökehitysyksikkö.
http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/5G1SeOKpR/TRE_Paivakotien_suunnitteluohje_2016.pdf. Viitattu 22.3.2017.
- Taylor, S. J., Bogdan, R. & DeVault, M. 2016. *Introduction to qualitative research methods: A guidebook and resource*. 4. painos. New Jersey: Wiley.
- Torrance, H. 2012. Triangulation, respondent validation and democratic participation in mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research* 6 (2), 111–123.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2010. Lapset osallisina- kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa L. Turja & E. Fonsén (toim.) *Suuntana laadukas varhaiskasvatus*. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Varhaiskasvatus ry. 30–47.
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 41–53.
- Turkka, L. 1980. *Lasten päiväkotit : Tilat, kalusteet, välineet*. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun koulutuskeskus.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsittelyminen.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 3.4.2017

Varhaiskasvatustilain (36/1973) Viimeisin voimaantullut muutos 1.8.2015.

Varhaiskasvatustilain perusteet 2016. Helsinki: Opetushallitus.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus: Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Lapsen oikeuksien sopimus. 1989. Yhdistyneet Kansakunnat.

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
Viitattu 4.3.2017.